

YEŞİL KUŞAK KAVRAMI VE İSTANBUL KENTİ
YEŞİL KUŞAK SİSTEMİ İÇİN ÖNERİLER

AYLİN ÇELİK

EKİM 2005

BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÇEVRE TASARIMI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YEŞİL KUŞAK KAVRAMI VE İSTANBUL KENTİ
YEŞİL KUŞAK SİSTEMİ İÇİN ÖNERİLER

HAZIRLAYAN
AYLİN ÇELİK

EKİM 2005

BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Doç. Dr. İrini Dimitriyadis

Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Çevre Tasarımı Yüksek Lisans Programından mezun olması için gereken tüm koşulları ve istekleri yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Ahmet EYÜCE

Çevre Tasarımı Yüksek Lisans Koordinatörü

Bu tezin okunup nitelik e içerik açısından tümüyle yeterli olup Çevre Tasarımı Yüksek Lisans Programı için uygun olduğu onaylanmıştır.

Yrd. Doç. Dr. Yıldız AKSOY

Tez Yöneticisi

Tez İnceleme Komitesi

.....
.....
.....

GREEN BELT CONCEPT AND PROPOSALS
ON THE GREEN BELT SYSTEM OF ISTANBUL CITY

Çelik, Aylin

Department of Environmental Design

Supervisor; Ass. Prof. Dr. Yıldız Aksoy

October 2005, 135 pages

In this thesis; chosen green belt in western countries have been compared with the Istanbul city. Basic frame and general proposal is aimed to develop.

Western countries' examples and effects of landscape development on green belts are examined and concept, role and aims of green belts will be touched on. Planning history, historic potential and natural potential of Istanbul City have been evaluated with this contributed basic definitions.

Green belts ensure crossing from urban area to rural area and forming open and green system. Thus they ensure urban development. This definition contributes the basic frame. With this approach; at macro scale proposes have been ensured for the Istanbul City green belt system.

Key words: Green Belt, İstanbul, Green Area, Planning, Planning Policy,

Ebenezer Howard

YEŞİL KUŞAK KAVRAMI VE İSTANBUL KENTİ

YEŞİL KUŞAK SİSTEMİ İÇİN ÖNERİLER

Çelik, Aylin

ÇEVRE TASARIMI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Tez Yöneticisi: Yrd. Doç. Dr. Yıldız AKSOY

Ekim 2005, 135 sayfa

Bu tezde batı ülkelerinde seçilen yeşil kuşak çalışmaları ile İstanbul kenti karşılaştırılarak İstanbul kenti yeşil kuşak sistemi için temel çerçeve ve önerilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Batı ülke örnekleri ve peyzaj planlama disiplinindeki gelişmelerin yeşil kuşak kavramında etkileri incelenerek, yeşil kuşak kavramı, rolü ve amaçları üzerinde durulacaktır. Oluşturulan bu temel tanımlar ile İstanbul kentinin planlama tarihi, kentin doğal ve kültürel potansiyeli değerlendirilmiştir.

Yeşil Kuşaklar bir yandan kentsel alandan kırsal alana geçiş, bir yandan da açık ve yeşil alan sisteminin oluşmasını sağlar. Böylelikle kentsel gelişimin yönlendirilmesine katkıda bulunurlar. Bu tanım temel çerçeveyi oluşturmuştur. Bu yaklaşım ile makro düzeyde İstanbul kenti yeşil kuşak sistemi için öneriler oluşturulmuştur.

Anahtar kelimeler: Yeşil Kuşak, İstanbul, Yeşil Alan, Planlama, Planlama Politikası Ebenezer Howard

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimimi burslu olarak yapmama imkan veren Üniversitemizin Mütevelli Heyeti Başkanı Sayın Enver Yücel'e, Rektörümüz Sayın Prof. Dr. Süheyl Batum'a en derin saygılarımı sunarım. Tezimin başından sonuna kadar bana destek veren tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Yıldız Aksoy'a en derin şükranlarımı ifade etmek isterim.

Bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşıp tezimle ilgili verilerin sağlanmasında bana yardımcı olan hocam Sayın Prof. Dr. Bülent Seçkin'e teşekkür ederim.

Tezin oluşması için önemli verilerini benimle paylaşan İl Çevre ve Orman Müdürlüğü'nden Ağaçlandırma Müdürü Sayın Sedat Aykırı'ya ve değerli zamanlarını bana ayıran Ağaçlandırma Mühendisi Sayın Tamer Tap'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Bütün eğitim hayatım boyunca benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen sevgili aileme ve değerli eşime çok teşekkür ederim.

İÇİNDİKİLER

ABSTRACT.....	IV
ÖZET.....	V
ÖNSÖZ.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
TABLO LİSTESİ.....	XII
HARİTA LİSTESİ.....	XIII
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı.....	1
1.2. Çalışmanın Yöntemi.....	2
2. YEŞİL KUŞAK KAVRAMI.....	3
2.1. Peyzaj Planlama Disiplini İçerisinde “Yeşil Kuşak” Kavramının Değişimi ve Gelişimi.....	4
2.2. Yeşil Kuşakların Kapsadığı Alanlar.....	6
2.3. Yeşil Kuşakların Fonksiyonları.....	9
2.3.1. Ekonomik Fonksiyonları.....	9
2.3.2. Ekolojik Fonksiyonları.....	10
2.3.2.1. Erozyonu Önleme (Toprak Koruma) Fonksiyonları.....	10
2.3.2.2. İklim Koruma (Klimatik) Fonksiyonları.....	10
2.3.2.3. Doğayı Koruma Fonksiyonları.....	11
2.3.3. Sosyal Fonksiyonlar.....	12

2.3.3.1. Hidrolojik (Su Koruma) Fonksiyonları.....	12
2.3.3.2. Toplum Sağlığı Fonksiyonları.....	13
2.3.3.3. Estetik (Görüntüyü Koruma) Fonksiyonları.....	13
2.3.3.4. Rekreasyon (Dinlenme) Fonksiyonları.....	13
2.3.3.5. Ulusal Savunma Fonksiyonları.....	14
2.3.3.6. Bilimsel Fonksiyonlar.....	14
2.3.3.7. Rüzgar Perdeleri.....	15
2.3.3.8. Gürültü Perdeleri.....	15
2.3.3.9. Toz Zararlarına Karşın Perdeler.....	16
2.3.3.10. Gaz Zararlarına Karşın Perdeler.....	16
2.3.3.11. İstenmeyen Görüntüleri Saklayan Yeşil Perdeler	16
2.4. Yeşil Kuşak Planlamasının İlkeleri	17
2.5. Yeşil Kuşak İçerisinde Yer Alan Kullanım Çeşitleri Rekreasyon.....	19
3. YEŞİL KUŞAKLARIN TARİHÇESİ.....	21
3.1. Londra Kentinin Yeşil Kuşak Modelinin İncelenmesi.....	24
3.1.1. Londra Kentinin Tarihi Gelişimi.....	25
3.1.1.1. Erken Dönem Yeşil Kuşak Düşünceleri (1890–1927).....	25
3.1.1.2. Raymond Unwin'in Yeşil Kuşak Modeli: Formül ve Kurgusu (1929 Planı).....	27
3.1.1.3. Abercrombie'nin Yeşil Kuşak Modeli.....	29
3.1.1.4. Yeşil Kuşak Fikirlerinde Değişimler: 1955 Gelişimi.....	32

3.1.1.5. Londra Kenti Yeşil Kuşağı'nın Günümüzde Yaşanan Sorunları.....	34
4. İSTANBUL KENTİ YEŞİL KUŞAK ÇALIŞMALARI.....	38
4.1. İstanbul Kenti Plan Dönemleri.....	38
4.1.1. Mevzii Planlar ve Ebniye Nizamnameleri ve Yasalarıyla Yönlendirme Dönemi (1839-1908).....	41
4.1.2. Meşrutiyet'ten 1930'lu Yıllara Kadar Planlama Süreci.....	43
4.1.3. İstanbul ve Havalisinin Planı (1936)–Dr.Ing.Martin WAGNER...43	
4.1.4. Henri Prost Planları (1937 – 1951).....	45
4.1.5. Hızlı Kentleşme Dönemi ve Menderes İmar Operasyonu (1950 – 1960).....	49
4.1.6. Bölge Plan Çalışmaları (1960 - 1966).....	52
4.1.7. Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu ve Dünya Bankası Projesi (1966 – 1980).....	53
4.1.8. 1980 Sonrası Planlama Çalışmaları.....	56
4.2. İstanbul Kenti Yeşil Alan Durumunun İrdelenmesi.....	59
4.2.1. Kent Düzeyinde Yeşil Alan Envanteri.....	59
4.2.1.1. Çocuk Oyun Alanları.....	59
4.2.1.2. Park Alanları.....	62
4.2.1.3. Spor Alanları.....	65
4.2.2. İstanbul Kenti Yeşil Alan Durumu.....	67

4.3. Yeşil Kuşak Çalışmalarına İlişkin Bugüne Kadar Sürdürülen Yasal	
Planlama ve Uygulama Girişimleri.....	69
4.4. İstanbul Kenti Yeşil Kuşak Sistemi İçin Öneriler.....	72
4.4.1. İstanbul Kenti Yeşil Kuşak Sistemini Etkileyen Faktörler.....	73
4.4.1.1. Topoğrafik ve Morfolojik Durumu.....	73
4.4.1.2. Jeolojik Durumu.....	75
4.4.1.2.1. Zemin Durumu.....	75
4.4.1.2.2. Kıyılar.....	76
4.4.1.3. İstanbul Kenti Metropoliten Alan Sınırı.....	76
4.4.1.4. Coğrafik Durumu.....	76
4.4.1.5. İklim Özellikleri.....	77
4.4.1.6. Toprak Yapısı.....	78
4.4.1.7. Arazi Varlığı.....	81
4.4.1.8. Su Toplama Havzaları.....	85
4.4.1.9. Flora – Fauna.....	87
4.4.1.9.1. Flora.....	87
4.4.1.9.1.1. İstanbul'un Önemli Doğal Alanları.....	96
4.4.1.9.2. Fauna.....	106
4.4.1.10. Kültürel ve Doğal Varlıklarının Bulunduğu Koruma	
Alanları.....	108
4.5. İstanbul Kenti Yeşil Kuşak Sistemi İçin Olanaklar.....	119

4.6. İstanbul Kenti Yeşil Kuşak Sistemi İçin Engeller.....	119
4.6.1. İstanbul Doğal Alanlarının Karşı Karşıya Bulunduğu	
Tehlikeler.....	120
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	124
KAYNAKLAR.....	131

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Londra Kenti Açık Alanlarının Sınıflandırılması.....	34
Tablo 2. İlçeler Düzeyinde Çocuk Oyun Alanlarının 1975, 1980, 1985, 1990, 1995 ve 2004 Yılı Durumları.....	61
Tablo 3. İlçeler Düzeyinde Park Alanlarının 1975, 1980, 1985, 1990, 1995 ve 2004 Yılı Durumları.....	64
Tablo 4. İlçeler Düzeyinde Spor Alanlarının 1975, 1980, 1985, 1990, 1995 ve 2004 Yılı Durumları.....	66
Tablo 5. İstanbul İli Toprak Sınıflarına Göre Arazi Kullanım Durumu.....	79
Tablo 6. İstanbul İli I.Alt Bölge Doğal Kaynak Envanteri (Avcılar, Bağcılar, Bahçelievler, Bakırköy, Büyükçekmece, Çatalca, Esenler, Güngören, Küçükçekmece, Silivri, Zeytinburnu).....	81
Tablo 7. İstanbul İli II.Alt Bölge Doğal Kaynak Envanteri (Bayrampaşa, Beşiktaş, Eminönü, Eyüp, Fatih, Gaziosmanpaşa, Kağıthane, Sarıyer, Şişli).....	82
Tablo 8. İstanbul İli III.Alt Bölge Doğal Kaynak Envanteri (Adalar, Kadıköy, Kartal, Maltepe, Pendik, Sultanbeyli).....	83
Tablo 9. İstanbul İli IV.Alt Bölge Doğal Kaynak Envanteri (Beykoz, Şile, Ümraniye,Üsküdar).....	84
Tablo 10. İstanbul Alt Bölgelerinde Arazi Varlığının Dağılımı.....	85
Tablo 11. İstanbul İli Orman Alanı.....	88

HARİTA LİSTESİ

Harita 1. İstanbul Mıntıkası Planı.....	44
Harita 2. İstanbul Master Planı.....	46
Harita 3. İstanbul Master Planı.....	47
Harita 4. İstanbul Master Planı.....	47
Harita 5. Prost Planı ve İstanbul.....	49
Harita 6. Orman Kadastroına Göre Orman Alanı ve Sınırları.....	89
Harita 7. Bitki Örtüsü Analizi.....	90
Harita 8. Ekolojik Yapı Analizi.....	92
Harita 9. Biyolojik Yapı Analizi.....	107
Harita 10. Doğal, Kültürel, Rekreasyonel Peyzaj Kaynak Değerleri Analizi.....	114
Harita 11. İstanbul İli Mesire Yerleri.....	115
Harita 12. İstanbul İli Sit Alanları	118
Harita 13. Ekolojik Değerler Analizi.....	123

1. GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Günümüzde kentler, aşırı büyüme ve genişleme nedeniyle çevrelerindeki doğal ve kültürel değerleri yok etmekte, tarımsal değeri yüksek topraklar yerini yapılaşmaya bırakmaktadır.

Ülkemizde kentlerin hızlı, plansız, programsız ve zevksiz birer beton yığını haline gelmesi sonucu, tarım alanları ve doğal yaşam ortamları gelişim baskısı altında kalmaktadır. Bir planlama aracı olarak yeşil kuşak, açık alanların hangi amaçlarla ve nasıl kullanılacağı sorularının yanıtlarını ararken peyzaj planlama disiplinin ilkelerini temel almaktadır. Yeşil kuşak planlaması, sosyal, ekonomik, ekolojik ve politik bileşenlerin birlikteliğidir.

İstanbul kentinde şu ana kadar yapılan yeşil kuşak ağaçlandırma çalışmaları kente olumlu katkılarda bulunmuştur. Ancak yeşil kuşak ağaçlandırma çalışmalarının ele alınış biçimiyle gerçek yeşil kuşak kavramları örtüşmemektedir.

İstanbul kentinin planlama tarihi incelendiği zaman yeşil alanların hiçbir zaman kent dokusu ve çevresiyle bir bütünlük kazanması düşüncesi ile ele alınmamış olduğu, nerede bir gereksinim, nerede kamuya ait boş bir alan bulunmuşsa o alanların yeşil alana tahsis edildiği görülmüştür. İstanbul kenti için bugüne dek yapılan planlama çalışmalarında, halkın yeşil alan ve rekreasyon gereksinimi ile doğal rezervlerin korunması göz önüne alınmamıştır.

Bu nedenle İstanbul kentinin fiziksel yönden fazla genişlemesi günümüzde çok önemli sorunlar yaratmış, halkın rekreasyon ihtiyacının karşılanması, doğal alanların ve rekreasyon alanlarının korunması için, “Yeşil Kuşak” sistemi, uygulanması zorunlu olan bir sistem haline gelmiştir.

Bu tezin amacı; İstanbul kenti yeşil kuşağın rolü ve amaçlarını belirlemek, kentsel açık ve yeşil alanlarla ilişki kuran ve kentin yeşil kuşak planlaması için potansiyel yapıyı ortaya çıkaran kavramsal çerçevenin oluşturulmasını sağlamaktır.

Nüfusun her geçen gün arttığı İstanbul kentinde, iskan için yeni alanlara ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak üç tarafının denizlerle çevrili olması nedeniyle kentsel büyüme sınırına gelen İstanbul kentinde bölgesel bir politika izlenmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Tezin kapsamı içinde yeşil kuşak örnekleri incelenip, İstanbul kenti yeşil kuşağını etkileyen doğal ve sosyal etmenler tespit edilip, bölgesel politikada kentsel gelişme ile birlikte kullanım zonu, geçiş zonu ve mutlak koruma zonları belirlenip yeşil kuşak önerisinde bulunulacaktır.

1.2. Çalışmanın Yöntemi

Öncelikle yeşil kuşak kavramının tanımlanması, kriterlerinin oluşturulması, rolü ve amaçlarının belirlenebilmesi için yeşil kuşak ve peyzaj planlama konularıyla ilgili kitap ve makaleler arasında literatür taraması yapılacaktır.

Bilgi sistemi ile hazırlanmış olan haritalar çalışmanın veri tabanını oluşturacaktır.

İlk yeşil kuşak çalışması olması Londra kentinde günümüzdeki gelişim baskılarına rağmen yeşil kuşak çalışmasının başarı ile devam etmesi nedeniyle bu tezde Londra kenti yeşil kuşak çalışması incelenecektir. Londra kenti hızlı nüfus artışı ile yol inşaatları, büyük ölçekte maden çıkarımı, atık atımı sonrasındaki değişimler sonucu oluşmuş yada alan kullanımının değiştirilmesi sonrasındaki idari sorunlar, yoğun rekreasyonel kullanım yada kentsel kıyı baskılarının peyzaj kalitesinde meydana getirdiği bozulmalar ile İstanbul kenti ile benzerlik göstermektedir. Bu benzerliği nedeniyle seçilen Londra yeşil kuşağının tarihsel gelişimleri, planlama ilkeleri, yeşil kuşak kavramının ele alınış biçimi, uygulama ve yönetim stratejileri ile günümüzde yaşanan sorunları Unwin ve Abercrombie planları incelenerek belirlenecektir.

İstanbul kentinin plan dönemleri incelenerek yeşil kuşak kavramının ele alınış biçimi değerlendirilip, günümüzde yeşil alan durumu ve yeşil kuşak potansiyelini etkileyen faktörler göz önüne alınarak İstanbul kenti yeşil kuşak sistemi için önerilerde bulunulacaktır.

2. YEŞİL KUŞAK KAVRAMI

Yeşil kuşak, yerleşimleri çevreleyen açık alan sürekliliği olarak tanımlanabilir. Açık alanlar birbiriyle bütünleşerek kentsel alanlardan kırsal alanlara doğru uzanır (Çulcuoğlu, 1997).

Başka bir tanımlamaya göre ise; “Yeşil Kuşak” gelişmesi sınırlandırılmak istenen bir kentin yakınında veya çevresinde yer alan bir arazi parçasıdır (Çulcuoğlu, 1997).

“Yeşil Kuşak” uygulamaları, kentlerin etrafındaki kırsal alanları korur. Kentlerde yaşayan insanların gürültüden, bina ve insan yoğunluğundan kaçarak doğa ile iç içe olmasına, çeşitli rekreasyonel faaliyetlerde bulunmasına olanak sağlar. Ayrıca insanların, organize edilmiş oyun ve spor aktivitelerine, bilimsel araştırmalara imkan verir. Böyle bir alanda insan, sadece manzara seyrederek, temiz hava ve gün ışığından faydalanarak pasif rekreasyon ihtiyacını da giderir (Çelik, 1991).

Yeşil kuşaklar kentsel ve kırsal yerleşim alanlarını saran büyük ve kalıcı açık alanlardır. Özellikle kentsel gelişime açılmadan önce bir bölgenin “sınırlama elemanı” olarak yeşil kuşakla çevrenmesi gerekmektedir. Oluşturulması ve korunması kanun, parasal destek ve planlamayı zorunlu kılar (Çelik, 1991).

Yeşil kuşaklar devletin satın aldığı ya da kanunlarla sınırlama koyduğu özel mülkiyetteki arazileri de kapsmalıdır (Çelik, 1991).

2.1. Peyzaj Planlama Disiplini İçerisinde ‘‘Yeşil Kuşak’’ Kavramının Değişimi ve Gelişimi

1928 yılında Amerikalı bölge plancısı Benton Mc Kaye, yerleşimleri çevreleyen yeşil kuşakı çizgisel açık alan dizileriyle bütünleştirmiştir. Kent halkının ulaşılabilirliğini sağlamak amacıyla parkway/ manzara yollarını ve yürüme izlerini kullanarak ‘‘yeşil kuşak’’ kavramına önemli bir katkıda bulunmuştur. Bu yöneliş ile yeşil kuşak kavramını yeşil yol (greenway) kavramına bir adım daha yakınlaştırmıştır. Doğal arazi formlarını izleyen koridorların kullanımını rekreasyon ile birleştirerek kentsel büyümenin kontrolünü vurgulaması önemlidir (ulcuoğlu, 1997).

Bölgesel peyzaj planlama teorisyenlerinden Philip Lewis, bir alanın geliştirilmesinde ekolojik özelliklerinin saptanarak karar verilmesinin önemini belirtmiştir. Doğal kaynakların analizi için çakıştırılmış haritaların okunması sırasında önemli kaynakların su yolları boyunca yada topoğrafyanın oluşturduğu koridorlar boyunca yer aldığı fark etmiştir. Lewis bu koridorları ‘‘çevresel koridorlar’’ olarak isimlendirmiş ve bu tekniği kullanarak, eyalet ölçeğinde Wisconsin ve Illinois çalışmalarında çevresel koridorları tanımlamıştır. Lewis, doğal koridorları tanımlamaya yönelik analizlerin kent formlarının belirlenmesinde temel oluşturacağını vurgulamıştır. Koridorların kesin konumlarını ve bağlantı peyzaj değerlerini belirlemek için, Lewis 220 çevre değerini içeren peyzaj analiz yöntemini oluşturmuştur. Yaptığı Midwest çalışmasında, doğal ve yapay su kaynakları, ıslak alanlar, topoğrafya, bitki örtüsü, tarihsel ve kültürel kaynaklar bu değerleri oluşturur. 220 değere ilişkin semboller bölgesel haritaya işlendiğinde bu değerlerin doğal koridorlar boyunca dağıldığı saptanmıştır. Lewis, bu dağılımın çoğunlukla %12 yada daha dik eğimli ve ıslak alanlarda yada su kaynaklarının birlikteliği ile ortaya çıktığını belirtmiştir (ulcuoğlu, 1997).

Bu gelişimleri, tasarım ve planlama açısından ekolojik yaklaşımın giderek artan önemi izlemiştir. Bu yaklaşımın yeşil yolların (greenway) gelişimi üzerine etkisi oldukça fazladır. Bu süreç içerisinde Ian McHarg, ekolojik planlama ve tasarım için teorik ve teknik bir alt yapı oluşturmuştur. Planlamaya ekolojik yaklaşımın en iyi uygulayıcılarından olan McHarg'ın yöntemi, gelişim için doğal süreçlere dayalı önceliklerin saptanmasıdır. McHarg, peyzajı oluşturan her bileşenin duyarlılığı ve değişen ekolojik değerine göre sistematik alan kullanım planlamasının önemini vurgulamıştır. McHarg'ın yöntemi, tıpkı Lewis yönteminde olduğu gibi hidroloji, jeoloji ve bitki toplulukları gibi belirli bir alandaki farklı kategorilerde doğal özelliklerin şeffaf kağıda çizilmesi ve tüm çizimlerin üst üste konularak çakıştırılmasıdır. Böylelikle, arazinin farklı gelişim türleri ve değişen yoğunlukları yada koruma için değişen uygunluk derecesi belirlenir. Su yollarının oluşturduğu koridorlar, Lewis'in daha önce belirttiği gibi her zaman doğal özelliklerin önemli birleşimlerine sahiptirler. Bu yöntem objektif bir rasyonel sağlayarak doğal koridorların önemini ve korunmasının gerekliliğini yeniden vurgulamıştır. Mc Harg ekolojik planlama ve tasarıma ilişkin çok yönlü yaklaşımıyla tekniği geliştirmiş, peyzaj planlama alanında önemli bir adımın atılmasını sağlamıştır. Yöntemin, koridorların belirlenmesinden çok, gelişim ve koruma için çizgisel olmayan oldukça büyük alanların mekansal çerçevelerinin geliştirilmesinde kullanılması da önemlidir (Çulcuoğlu, 1997).

Peyzaj planlama çalışmalarında sıkça kullanılan bu yaklaşım – yöntem günümüzde de başarıyla kullanılmakla birlikte, peyzajın parçalanmasını (fragmentasyon) engellemekte etkisiz kalmıştır (Çulcuoğlu, 1997).

Mc Harg'ın yöntemi ve peyzaj ekolojisinin gelişimi, insan gelişimleri ve doğanın karşılıklı etkileşerek ortaya koyduğu peyzajın açıklanmasında yeni bakışlar ortaya

koymuştur. Dünya ekosistemlerinin parçalanması giderek artan ilgi odağı olmuştur. Kentleşme, tarım ve diğer insan aktiviteleri, yaban ortamlarını parçalayarak ve izole ederek birer adacık haline dnştrmştur. Bu süreç türlerin çeşitliliği ve yaşamlarına karşı ciddi bir tehdit olarak tanımlanmıştır (ulcuoğlu, 1997).

Günümüzde kentsel alan ve çevrelerinde alan kullanımları giderek yoğunlaşarak, peyzaj çeşitliliğinde azalma ve doğal alanlarda artan parçalanmaya neden olmaktadır. Peyzaj plancıları ve peyzaj ekologları arasında varılan ortak nokta, sürdürülebilir peyzaj için ekolojik ereve/ altyapının oluşturulmasıdır. Bu ereve için anahtar/ temel bileşen, metropolitan/ megapolitan peyzajda giderek parçalanan doğal alanları birleştirecek bağlantıların oluşturulmasıdır (ulcuoğlu, 1997).

2.2. Yeşil Kuşakların Kapsadığı Alanlar

1971 yılında Kanada'da kurulan "National Capital Committee (NCC)"si yeşil kuşaklar konusunda çok yönlü çalışmalar yapmıştır. Yeşil kuşak kapsamı içerisinde değerlendirilecek alanlar 11 bölümde ele alınmıştır (ulcuoğlu, 1997).

- Bölgesel Parklar
- Kk Parklar
- Golf Alanları
- Biniciliğe Ait Alanlar
- Kamp Alanları
- Ticari Rekreasyon Alanları
- Koruma Alanları
- Tarım Alanları

- Islak Alanlar
- Havaalanları
- Ağaçlandırma Alanları

Kent içi yakın çevresi rekreasyon alanları bölgesel parklar, küçük parklar, golf alanları, biniciliğe ait alanlar, kamp alanları ticari rekreasyon alanları olup, bu alanların korunması ve kullanılması yasalarla sınırlandırılmış doğrudan yeşil kuşak kapsamına girmektedir (elik,1991).

Yasalarla korunması gereken alanlar aşağıdaki özelliklere sahip olan alanlardır;

a) Doğal Kaynaklar Yönünden

- Bitki rts (rneğin neslinin son rneği olan bitkilere sahip olmalı)
- Topografik yapısı yönünden özellikler göstermeli
- Jeolojik yapısı
- Hidrolojik yapısı (rneğin, bir gl yada kaliteli su kaynağına sahip olmalı)
- Ekosistem özelliği ve
- Yaban hayatı özelliği olmalıdır.

b) Kültürel Kaynaklar Yönünden

- Tarihsel değeri olan bir sit olması
- Tarihsel değeri olan yapıların bulunması
- Özel tarımsal kaynaklara sahip olması (rneğin meyve bahçeleri, kovanlarda arıcılık)

Bütün bu özellikler yönünden özel durum gösteren alanlar koruma altına alınması gereken alanlardır.

Koruma alanlarının fonksiyonları;

- Bazı rekreasyonel faaliyetlere olanak sağlar. Bunlar; manzara seyirleri, yürüyüş, at binmek, sınırlı alanda piknik. Bu alanlarda yasaklanan aktiviteler; avlamak, balık tutmak, tuzak kurmak, bisiklet sürmek, meyve toplamak, endüstriyel aktiviteler, flora ve faunaya zarar verici diğer etkinlikler gibi.
- Değerli doğal kaynakların korunmasını sağlar.
- Tarihsel, mimari ve kalıtsal kaynakların korunmasını sağlar.
- Görsel yada diğer yönlerden uyumsuzluk içinde olan objeleri birbirinden ayırır.
- Doğal, kültürel ve tarihsel kaynakları göstererek halkın eğitimine katkıda bulunur.
- Kent yakın çevresindeki koruma alanları kentin genişlemesinde bariyer görevi yapar.

Tarımsal alanlar yasal açık alanlar değildir. Ancak aşağıdaki özelliklerinden dolayı yeşil kuşak olarak değerlendirilmelidirler;

- Açık alanların korunmasını sağlayacaklarından dolayı yeşil kuşak olarak değerlendirilmelidir.
- Bina inşası yüzünden tarımsal alanlar her geçen gün azalmakta olup yeşil kuşak açısından korunmalıdır,

- Kente yakın olan tarımsal alanlar eğitime katkıda buldukları için yeşil kuşak olarak değerlendirilmelidir.
- Tarım alanlarında yetişen bitkiler kentin kirli havasını temizlemede etkili olurlar ve yeşil kuşak gelirin büyük bir kısmını oluştururlar (Çulcuoğlu, 1997).

Islak alanlarsa su özelliklerinden dolayı yeşil kuşak olarak değerlendirilmelidir;

- Bataklıklar, yaban hayatı, su kuşları ve bazı hayvanlar için bir sığınak yeri oluştururlar,
- Islak alanlar, suyun kaliteli hale getirilip oyun için kullanımına olanak verirler,
- Doğanın gözlenmesi ve rekreasyonel faaliyetlere olanak sağlarlar,
- Eğitim yönünden önem taşırlar,

Kent yakınında geniş açıklıklar oluşturmaları nedeniyle havaalanları da yeşil kuşak yönünden önemlidir. Ancak, gürültü nedeniyle havaalanı yakınlarında düşünülen tesislerin gürültüye dayanıklı olması gerekmektedir (Çulcuoğlu, 1997).

2.3. Yeşil Kuşakların Fonksiyonları

2.3.1. Ekonomik Fonksiyonları

Ekonomik fonksiyon görmek üzere ayrılan ormanlar; ekonomik değeri olan odun hammaddesi ve odun dışı ürün üretimini sağlayan, ulusal ve uluslararası ekonominin bu ürünlere olan talebini sürekli olarak karşılamak üzere işletilen alanlardır (Orman Genel Müdürlüğü, 2002).

Son yıllarda ekolojik ve sosyal fonksiyonlar önem kazanmaya başlasa da, hala en önemli fonksiyon durumundadır (Orman Genel Müdürlüğü, 2002).

2.3.2.Ekolojik Fonksiyonları

2.3.2.1. Erozyonu Önleme (Toprak Koruma) Fonksiyonları

Toprak erozyonu; Arazi yüzeyinin su, rüzgar ve buzul gibi dış etkenler tarafından aşındırılıp, taşınması olayıdır. Türkiye'nin orman alanlarında buzul erozyonu söz konusu değildir (Orman Genel Müdürlüğü, 2002).

Erozyonu önleme (toprak koruma) fonksiyonu gören orman, kendi yetişme ortamı ile etrafındaki koruma bölgesinde bulunan alanları su ve rüzgar erozyonundan, toprak kaymalarından taş ve kaya yuvarlanmalarından, çığ düşmelerinden koruyan; humusun ve toprağın çeşitli etkenlerle taşınıp kaybolmasını önleyen ormandır (Orman Genel Müdürlüğü, 2002).

Ormanlar, bünyelerindeki vejetasyon ve ölü örtü sayesinde erozyonun olumsuz etkilerini en aza indirgemektedir. Vejetasyon, intersepsiyonla toprağa ulaşan yağış miktarını, yağışın şiddetini ve mekanik etkisini azaltmaktadır. Biriken ölü örtüsü ile, toprağı hem yağmur damlalarına karşı korumakta, hem de infiltrasyon arttırıcı bir etki oluşturur. Transpirasyon ile toprak nemini azaltıcı, dolayısıyla infiltrasyonu arttırıcı bir etki yapmasıyla erozyonu ve toprak kaymalarını önleyici, azaltıcı etkiler yapar. Kök sistemi ile toprak kaymasını engeller, sık bir orman çığ oluşumunu, kaya yuvarlanmalarını önler yada etkisini azaltır. Rüzgarın hızını keserek erozyonu, dolayısıyla toprağın taşınarak istenmeyen yerleri örtmesini engeller (Orman Genel Müdürlüğü, 2002).

2.3.2.2. İklim Koruma (Klimatik) Fonksiyonları

Ormanlar yeryüzünün iklimini etkileyen en önemli ekosistemlerdendir. Buldukları çevreyi de bu açıdan etkilerler (Orman Genel Müdürlüğü, 2002).

İklim koruma ormanı, yerleşim yerlerini, dinlenme tesislerini, tarım alanlarını soğuk havanın zararlarından, rüzgarın şiddetinden, hava değişimlerinden koruyan ve bulunduğu yerin iklimini iyileştiren ormandır (Orman Genel Müdürlüğü, 2002).

İklim koruma ormanları soğuk hava oluşumunu ve rüzgarın hızını keser, hava akımlarının yönünü değiştirerek havanın temizlenmesini sağlar.

Ayrıca ormanlar atmosferdeki CO2 oranını azaltıcı etki yaparak, sera gazı etkisini azaltır (Orman Genel Müdürlüğü, 2002).

2.3.2.3. Doğayı Koruma Fonksiyonları

Hızlı nüfus artışı sonucu ormanların bilinçsizce, kontrolsüz ve aşırı kullanımı, endüstriyel faaliyetlerin ormanlar üzerindeki olumsuz etkilerinin gün geçtikçe fazlaşması doğadaki bozulmanın ve çöküşün durdurulması amacı ile ortaya çıkan doğanın ve doğal kaynakların korunması düşüncesi ve çalışmaları hızla yaygınlaşmaktadır. Bu bağlamda bazı orman alanlarının koruma altına alınması çalışmaları tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yapılmaktadır (Orman Genel Müdürlüğü, 2002).

Doğal, bilimsel, estetik, biyolojik, ekolojik, jeolojik, tarihi, kültürel, ender bulunma gibi özellikleri ve güzellikleri nedeni ile değerli olan orman alanları ile, yetişme ortamı şartlarında olumsuzluklar bulunan bazı orman alanları koruma altına alınabilir. Yani bir orman alanı bazı özelliklerinden dolayı değerli bulunduğu için korunabileceği gibi ekolojik şartlarındaki olumsuzluklar nedeni ile de korunabilir (Taşlık, kayalık alanlar, çok sarp, dik meyilli yerler, alpin zona yakın orman alanları v.b. gibi) (Orman Genel Müdürlüğü, 2002).

2.3.3. Sosyal Fonksiyonları

2.3.3.1. Hidrolojik (Su Koruma) Fonksiyonları

Hidrolojik fonksiyon gören orman, taban suyunun, akarsu, tatlısu gölü, gölet ve barajlardaki suların temiz tutulmasını, su kaynaklarının sürekli ve düzenli olmasını sağlayan ormandır (Orman Genel Müdürlüğü, 2002).

Aslında ormanlık alanlar, ormansız alanlara göre su verimini olumsuz yönde etkilemektedir. Orman örtüsünün yoğunluğu arttıkça su verimi de buna bağlı olarak azalmaktadır. Ormanlarda yağışın bir bölümü ağaçların tepe çatısı tarafından tutulmakta. Buradan da toprağa ulaşmadan buharlaşmaktadır (intersepsiyon). Ayrıca, ormanlar topraktaki suyun bir bölümünü de alarak transpirasyon yolu ile kaybolmasına neden olmaktadır (Orman Genel Müdürlüğü, 2002).

Ancak, bu konuda ormanın en önemli fonksiyonu, su rejiminin düzenlenmesi, suyun az olduğu dönemlerde su kaynaklarının beslenmesinin garanti altına alınması ve suyun temizlenerek kalitesinin artırılmasıdır (Orman Genel Müdürlüğü, 2002).

Çoğu zamanda aynı alanda yer almaları gereken hidrolojik fonksiyonla toprak koruma fonksiyonunun genellikle çatışma halinde oldukları dikkat çekicidir. Su kaynakları, akarsu, su toplama havzaları, göl, gölet ve barajlarda bir yandan daha çok su olması arzu edilirken, bir yandan da özellikle ülkemizin topoğrafik şartları dikkate alındığında toprak erozyonundan olumsuz yönde etkilenmelerinin önlenmesi de çok önemlidir. Hidrolojik fonksiyon gören bir ormanda daha az kapalılığının bulunması arzu edilirken, toprak koruma fonksiyonu gören bir ormanda da aksine daha fazla kapalılığının bulunması istenilmektedir. Keza, toprak koruma ormanında tabakalı bir yapı istenirken, su üretimi açısından da parçalı bir yapı daha uygun olmaktadır (Orman Genel Müdürlüğü, 2002).

Bu nedenle ülkemiz şartlarında bu iki fonksiyonun dengelenerek ormanların her iki işlevi de yerine getirecek şekilde kullanılması daha uygun olacaktır.

2.3.3.2. Toplum Sağlığı Fonksiyonları

Toplum sağlığı fonksiyonu gören orman, gürültünün, zehirli gaz ve atıkların, tozun ve ışınların zararlı etkisini, endüstri ve diğer faaliyetlerden kaynaklanan çeşitli olumsuzlukları, çevre kirliliğinin etkilerini azaltır, bunların insan ruh ve beden sağlığını olumsuz etkilemesini önler (Orman Genel Müdürlüğü, 2002).

Bu ormanlar, filtre etme özelliği nedeniyle tozların havaya karışmasını engeller, havayı temizler, sağladığı hava akımı nedeniyle hava kalitesini iyileştirir, gürültüyü azaltır, toprak ve bünyesindeki bitkiler zehirli gazları absorbe eder (Orman Genel Müdürlüğü, 2002).

2.3.3.3. Estetik (Görüntüyü Koruma) Fonksiyonları

Estetik (görüntüyü koruma) fonksiyon gören orman, doğanın ve çevrenin görüntüsünü bozan, görüntüsüyle rahatsız edici olan maden, taş, mermer ocakları, fabrikalar, tuğla-kiremit fabrikaları v.b. gibi tesisleri gizler, ayrıca göze hoş gelen görüntüler yaratır (Orman Genel Müdürlüğü, 2002).

2.3.3.4. Rekreasyon (Dinlenme) Fonksiyonları

Rekreasyon (dinlenme) fonksiyonu ormanları, insanların beden ve ruh sağlığına, mutluluğuna, doğa sevgisini tattırmaya ve ruhen yenilenmelerine hizmet eden ormanlardır (Orman Genel Müdürlüğü, 2002).

Son yıllarda özellikle kentleşmenin etkisiyle toplumda büyük bir talep oluşturan fonksiyonlardan birisidir. Ormanların bu fonksiyonu sayesinde insanlar fiziksel ve psikolojik olarak dinlenirler. Doğayı daha yakından tanıma fırsatı bulurlar, daha seçkin, rahat ve stressiz bir ortamda dinlenirler (Orman Genel Müdürlüğü, 2002).

2.3.3.5. Ulusal Savunma Fonksiyonları

Ulusal savunma fonksiyonu görecek olan ormanlar savaş ekonomisinin gerektirdiği orman ürünlerinin sağlanması yanında, stratejik öneme sahip askeri birlikleri, silahları, radar üstlerini v.b. tesisleri gizleyen yerleri ve kalıntıyı koruyan ormanlardır.

Bu ormanların tespiti, askeri makamlar tarafından sınırları belli olarak talep gelmesi durumunda yapılır.

Ulusal savunma fonksiyonu gören ormanlarda büyük çaplı ve detaylı silvikültürel müdahalelerin yapılması beklenemez. Ancak, gerekiyorsa hastalıklı, ölmüş, kırık, devrik fertlerin alınması şeklinde ve askeri bir amaca uygun olarak bunu gerçekleştirmek üzere müdahaleler yapılabilir.

Bu fonksiyon için yeni tesis edilecek ormanlar her dem yeşil türlerle tesis edilmelidir.

2.3.3.6. Bilimsel Fonksiyonları

Bilimsel fonksiyon gören ormanlar, orman ekosistemi içindeki bitkisel, hayvansal ve mineral menşeli elemanları, her çeşit canlı ve cansız varlıkları, ön planda Ormancılık Bilimleri ve Tekniği olmak üzere, Doğa Tarihi, Jeoloji, Jeomorfoloji, Mineroloji, Botanik, Zooloji, Arkeoloji v.b. bilimler yönünden gözlemek, incelemek, deney, araştırma ve ekskürsionlar yapmak amacı ile “Doğa laboratuvarı” olarak kullanılan ormanlardır.

Sınırları önceden belirlenir veya zaten bellidir. Bu ormanda yapılacak çalışma ve araştırmaların şekline göre silvikültürel müdahaleler yapılabilir. Hiç yapılmayabilir yada bir kısmında yapılabilir.

2.3.3.7. Rüzgar Perdeleri

Rüzgar perdeleri özellikle kırsal peyzajda önemli bir yere sahip olup, rüzgar hızını azaltarak insanları yazın tozdan, kışın ise rüzgarın soğuk etkilerinden korur. Rüzgar kırıcılar tek sıra canlı veya cansız materyalden, rüzgar perdeleri ise birden çok ağaç ve çalı sırasından oluşur (Ergiz, 1996).

Yeşil kuşaklar rüzgar hızını azaltarak kar yağışlarının alan üzerinde düzenli dağılımını sağlamakla birlikte rüzgarın toprak yüzeyine yakın tabakalardaki nemi alarak oluşturduğu olumsuz etkiyi azaltmaktadır (Ergiz, 1996).

2.3.3.8. Gürültü Perdeleri

Yeşil kuşaklar özellikle trafiğin ve endüstri tesislerinin yarattığı gürültü kirlenmesine karşı etkin bir önlemdir. 10 m genişlikte bir yeşil kuşak ölçülebilir bir gürültü azalması sağlamaktadır. Yol kenarında çalıların yer aldığı 6.3 m genişlikteki tek sıra bir ağaç perdesi bile etkili bir şekilde gürültüyü azaltabilmektedir (Ergiz, 1996).

Gürültüyü önlemede şeridin genişliğinden çok şeritte yer alan bitki türleri ile şeridin tesis tekniği önemlidir. Gürültüyü en iyi şekilde önleyebilmek için ağaç ve çalıların kombine bir şekilde kullanılması ve ağaçlandırma alanının gürültü kaynağına yakın olması gerekir (Ergiz, 1996).

Seçilecek türler oldukça büyük, kuvvetli bir yapıya sahip olmalıdır. Yapraklar üst üste gelip birbirini örtecek şekilde dizilmeli ve gürültünün geliş yönüne dik olmalıdır. Önce çalılarla başlayıp sonra içe doğru kısa boylu ağaçları, en içte de boylu yapraklı ve iğne yapraklı ağaç türlerini getirmek gerekir (Ergiz, 1996).

2.3.3.9. Toz Zararlarına Karşın Perdeler

Toz filtrasyonu yönünden de yeşil kuşaklar etkilidir. Yapılan araştırmalara göre bir litre havada ağaçsız caddelerin ağaçlı caddelere göre 3-4 misli, parklara göre 10 misli daha fazla toz tanesi taşıdığı tespit edilmiştir (Ergiz, 1996).

2.3.3.10. Gaz Zararlarına Karşın Perdeler

Yeşil kuşaklarda yer alan iğne yapraklı türler bütün yıl boyunca devam eden intersepsiyonlar nedeniyle zararlı gazları absorbe eder. Yağışlar ile çözünerek toprağa akarlar. Kötü kokuların emilmesi ve güzel kokuların alana yayılması için kokulu bitki türleri seçilmelidir (Ergiz, 1996).

Kent merkezinden ışınsal dağılan yeşil koridorlar ile etkin bir yeşil kuşak kombinasyonu oluşturulabilir. Böylece kent çevresinden gelen taze hava ile kent merkezindeki kirli havanın karşılıklı değişimi sağlanmış olur. Bu kombinasyon ideal bir kent vantilasyonu ve hava değişimi sağlar (Ergiz, 1996).

2.3.3.11. İstenmeyen Görüntüleri Saklayan Yeşil Perdeler

Göze hoş gelmeyen görüntüler, ağaçlarla ve diğer bitkisel materyal ile gizlenebilir. Bu gizleme binalar ile uyum içinde hızlı büyüyen, boylanan ve genişleme gücü olan, yapraklanma yoğunluğu yüksek ağaç ve çalılarla yapılır. Bu konuda devamlı fonksiyon yapabilme bakımından her dem yeşil yapraklı türler seçilmelidir (Ergiz, 1996).

Yeşil kuşakların fonksiyonlarını genel olarak aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür;

- Kentlerin gelişmesini yönlendirir,
- Erozyonu önler,

- Rekreatyonel faaliyetlere olanak sağlar,
- Kent iklimini olumlu etkiler,
- Hava kirliliği üzerine olumlu etkileri vardır,
- Doğal ve kültürel değeri olan koruma alanlarının sürekliliğini sağlar,
- Eğitimle ilgili çalışmalara olanak verir,
- Tarımsal üretime katkıda bulunur.

2.4. Yeşil Kuşak Planlamasının İlkeleri

1- Sulak çayırlar tepeler ve kent ormanı yeşil kuşağın dış halkasının belirgin doğal elemanlarıdır. İç halkada yoğun yapılaşma nedeni ile açık yeşil alanlar yalnızca kamusal açık yeşil alanlar aracılığı ile elde edilirken, dış halkada bireysel ve bağımsız bahçeler yerleşim sınırları ile doğal çevreye geçişi tanımlayabilmektedir (Ahern, 1995).

2- Yeşil kuşakta bulunan peyzaj elemanlarının bağımsız olarak sunulması yerine, bir bütünlük ve süreklilik içinde tasarlanarak yakın çevresinde de algılanabilmesine özen gösterilmelidir.

3- Yeşil kuşak, kentsel nitelikte bazı öğeleri barındırdığı gibi, dış kuşak ağırlıklı olarak tarım ve ormancılığın ön plana çıktığı yerleşim parçalarını içermelidir.

4- Yeşil kuşağın sınırları belirlenmiş, daha sonra kullanımların yerleştirilmesi ile yeşil kuşağın kentsel ve kırsal çevreyle ilişkilendirilmesi planlama ve tasarım eylemi olarak ele alınmalıdır.

5- Yeşil kuşak kentsel alandan kırsal alana geçiş bölgesidir. Yeşil kuşak insan doğa ilişkisini yansıtmalıdır. Yeşil kuşak kentsel büyüme politikaları içerisinde ekoloji ve büyüme arasındaki çelişkiyi çözümleyen merkezi bir eleman olarak

değerlendirilmiştir. Yeşil kuşak başlı başına bir planlama alanı olduğu gibi, kent bütününe ilişkin bir planlama da bir alt bölgedir yada kentsel gelişim alt alanıdır. Yeşil kuşak planı kentin geleceğine ilişkin öngörüler sunmakta, bütüncül bir gelişim modeli önermektedir. Büyüme ile sınırlama, karşıt bölgeler ve kullanımlar, kent ve bölge arasındaki dengeleri aramakta yön göstermektedir. (Ahern, 1995).

6- Yeşil kuşak planlaması, açık ve yeşil alanlar için kent ve bölge düzeyinde düzenleyici, yönlendirici ve bağlayıcı işlevler ile birlikte yasal ve işletme düzeyinde güvence sağlayan bir sistemi oluşturur.

7- Yeşil kuşak alanlarına erişim ve yeşil kuşak içerisindeki ulaşım sistemi çevreye duyarlı olarak yeniden düzenlenecek ve araziye uyum sağlanmasına özen gösterilmelidir. Erişilebilirlik, kısa mesafeli toplu taşıma ağına ve sokaklara bağlanarak sağlanacak ve kent içi trafik düzenlemelerine önem verilmelidir. Radyal ve dairesel yaya ve bisiklet yolları yeşil kuşak içinde yer almaktadır. (Ahern, 1995).

8- Yeşil kuşak projesi gerçekleştirildiğinde, çevredeki kullanımlar doğa içinde rekreasyon, konut, ulaşım, tarım ve parklar olmak üzere parçalı bir yerleşim dokusu sergileyecektir. Bu anlayış içinde, yeşil kuşak farklı disiplinlerin algılarını ve önceliklerini barındıran ve bütüne varan bir sentezle tanımlanmalıdır.

9- Koruma alanı olarak belirlenen alanlar

- Meyve ağaçları
- Tarım alanlarının bağlayıcı işlevsellikleri nedeniyle tarla olarak kullanımları koruma altına alınmalıdır.
- Su kaynakları, bataklıklar ve sulak alanlar tehlike altındadır. Öncelikle küçük akarsu havzalarındaki fauna ve flora incelemelerinden sonra, korumaya alınmaları yada koruma sınırının belirlenmesi gerekir.

- Doğal varlıkların korunması diğer arazi kullanım kararları ile birlikte ele alınmalıdır.

2.5. Yeşil Kuşak İçerisinde Yer Alan Kullanım Çeşitleri ve Rekreasyon

Yeşil kuşak, içerisinde çok farklı kullanımları barındırmaktadır. Bu nedenle bütünlük ve entegrasyon vazgeçilmez yaklaşımlardır. Rekreasyon kullanımlarına olan istem ve sürdürülen rekreasyon çeşitleri ve sıcak mevsimlerdeki kullanımlar gözlenerek belirlenmiştir. Geziler ve bisiklet kullanımı çok belirgin rotalar üzerinde gerçekleşmektedir. Yerleşim alanları ile ilişkilerin güçlenmesi amaçlanmıştır.

Yol ağı ve ulaşım olanakları otoyol ve demiryolu gibi sistemlerle kesintiye uğramaktadır. Bu durum nehir kıyısı gibi bilinen güzergahların yoğun kullanılmasına neden olmaktadır. Yeşil kuşak planlaması ile, eski köy merkezleri gezinti hedef noktaları olarak yeşil sisteme dahil edilmiştir. Bu yerleşim odaklarının mola tesisleri ile donatılarak daha çekici duruma geleceklere düşünülmüştür (Elson,1986).

Rekreasyon Alt Yapısını Zenginleştirici ve Çeşitlendirici Duruma Getirecek Yeni Elemanlar

- Gezinti rotalarında kurulacak içme suyu çeşmeleri – kaynağından gelen su – bu temasıyla güncel duruma getirilmelidir.
- Yeşil kuşağın önemli giriş noktalarında bisiklet kiralama noktaları kurulmalıdır.
- Toplu taşıma servislerinin yoğun saatleri ile yeşil kuşak hafta sonunun farklı olduğu düşünülerek ulaşım programı yeniden ele alınmalıdır. Hafta sonunda bir yeşil banliyö treni yeşil kuşak içerisinde hizmet vermeli, mola yerleri ile hedef noktalarını dikkate alan yeni duraklardan geçen bir rota izlemeli ve bir

yemek vagonuyla, bisiklet tamir ve taşıma vagonuna sahip olmalıdır. (Elson,1986).

- Bekçiler yalnızca orman için değil danışma ve yardım istasyonu için de görevlendirilmelidir.
- Yeşil kuşağın bakımı özel bir bakım ekibi tarafından gerçekleştirilmelidir.
- Yeşil kuşakta kentlilere-kullanıcılara sunulan temalar jeoloji, arkeoloji, tarım ve hayvancılık, şarapçılık, zooloji ve botanikle çeşitlenmeli, ayrıca edebiyat, sanat gibi konularda çeşitli rotaların oluşmasına yardımcı olmuştur. Tarihi binalar restore edilip yeşil kuşağa dahil edilmelidir. (Elson,1986).
- Yeşil kuşağın konut alanlarına birleştiği noktalarda sokak eğlenceleri – sporları kayak, paten, akrobasi pistleri, sokak basketbolu sahaları uygulanmalıdır. Daha özelleşmiş kullanımlar olarak binicilik, atçılık, hipodrum, stadyum gibi tesisler yeşil kuşağın rekreatif kullanımlarını zenginleştirir, herkesimden kentliye doğa ile iç içe rekreasyon kullanımları sunar. (Elson,1986).
- Orman içi açık alanların piknik ve kamp kullanımlarına hizmet etmesi sağlanarak, yol ağının geliştirilmesiyle aşırı kullanım sorununun önüne geçilmelidir.

3. YEŞİL KUŞAKLARIN TARİHÇESİ

İlk yeşil kuşak çalışması 1580 yılında I. Elizabeth tarafından yapılmıştır. Yapılan Kraliyet duyurusunda, Londra kenti girişlerinde 5 km.lik alan içerisinde yapı yapma yasağı getirilmiştir. Yeşil kuşağın amacı ise ucuz yiyecek bolluğunu garanti altına almak ve bulaşıcı öldürücü hastalık salgınlarının etkisini azaltmak olarak belirtilmiştir (Çulcuoğlu, 1997).

İlk yeşil kuşak şehri 17. yüzyılda Ledoux tarafından Fransa'da Chaux Kenti olarak planlanmıştır. Planda geleneksel kent duvarlarının yerini ağaçlar almıştır. Kent içerisinde ve çevresinde yer alan açık alanlar kentin formunu belirlemiştir (Çulcuoğlu, 1997).

20. yy'ın sonlarına doğru Londra kentinin hızlı gelişimi ve yapılaşmanın başlamış olması nedeniyle, yeşil alanlara duyulan ihtiyaç artmış, rekreasyonel açık alanların ve görsel estetiğin korunması gerektiği ortaya çıkmıştır. Böylece iki çeşit koruyucu fikir doğmuştur. Bunlardan birincisi ekspres yollar ve diğer Avrupa kentlerinde ve özellikle Amerika Birleşik Devletlerinde iyi bilinen şehir içi ve çevresindeki yeşil gridlerin korunmasıdır. İkincisi ise Ebenezer Howard ve onun takipçileri tarafından kentlerin etrafında çekici kırsal alanlar olacak şekilde Bahçe Şehirlerin kurulmasıdır.

Howard 20. yüzyılın kent planlama ilkelerine en etkili kavramları getiren bir tasarımcıdır. Eğitim hayatını 16 yaşında bırakarak çalışma hayatına atılmış, Parlamentoda Stenograflık yapmıştır. Howard'ın "Bahçe Şehir" tasarımındaki amacı bahçeli evlerden kurulu mahallelerden çok, politik ve ekonomik yönden bağımsız olan bir kent oluşturmak için gerekli koşulları ve düzeni kurmaktır.

Kentsel ve kırsal yaşantının iyi ve kötü yanlarını karşılaştırarak “Bahçe Şehir” fikrine ulaşmıştır. Hareketli bir sosyal yaşantı ve yüksek kazanç şehirlerdeki olumlu şartlarla birlikte nüfus yoğunluğundan dolayı kötü bir atmosferik yanı da vardır. Temiz hava ve doğal yaşam biçimi fakat monoton bir yaşantı ile düşük gelir düzeyi kırsal yaşantıyı kentlerden farklı duruma getirmiştir. Howard çözüm yolunu her iki çevreye ait olumlu şartları bir araya getirmekte bulmuştur. Bu birleşmenin sonucunda “Bahçe Şehir” terimi doğmuştur.

Howard’ın düşüncesi ilk başlarda büyük tepkilerle karşılanmış olsa da I. Dünya Savaşından sonra büyük ölçüde uygulanmıştır.

“ Bahçe Şehir”in fiziksel yönden özellikleri;

- Optimum bir yoğunluk,
- Güneş ışınlarına göre yapıların yönlendirilmesi,
- Oyun alanları,
- Okullar,
- Kültürel yapılar
- Endüstri
- Bahçeli konutlardan oluşmasıdır (Çelik, 1991).

İlk “Bahçe Şehir” uygulaması 1903 yılında kurulan Letchworth “Bahçe Şehir”dir. Letchwort yaklaşık olarak Londra merkezinden 57 km uzaklıkta olup, 24.000 dekarlık alanın 20.000 dekarlık alanında tarımsal amaçlı işlevler, 4.000 dekarlık alanında ise kent kurulması amacıyla planlanmıştır. Letchwort “Bahçe Şehri” 30.000 kişilik bir nüfus için tasarlanmış olup birbiriyle ilişkili endüstriyel alanları, yaşam ilişkileri ve yeşil kuşakları ile insanların aradıkları bir yer

niteliğindedir. İngiltere’de ikinci “Bahçe Şehir” olan 9.600 dekarlık bir alanda, 40.000 kişilik bir nüfus için 1919 yılında kurulan Welwyn kentidir (Çelik, 1991).

İngiltere’de yeni kent planlaması şekli olan “Bahçe Şehir” düşüncesi Almanya, Fransa, Rusya ve Britanya’da da etkili olmuştur (Çelik, 1991).

1924 yılında Almanya’nın Frankfurt kentinin geliştirilmesi mimarların kontrolü altında gerçekleşmiştir. Kent plancısı Ernest May’in tamamen modern istekleri doğrultusunda 1925 yılında Frankfurt’ta “Bahçe Şehir” tasarımı uygulanmıştır (Çelik, 1991).

Paris’te “Bahçe Şehir” fikirleri I. Dünya Savaşı’ndan sonra etkili olmuştur. 1912 yılında Gabillon ve Boutillon adlı plancılar Paris’in kuzey ve güneyinde bu gelişmeyi başlatmışlardır. Paris’te 60 hektar alan üzerinde 1909 yılında Dravel, ‘Bahçe Şehir’ inşasını başlatmıştır (Çelik, 1991).

Moskova’dan 40 km uzaklıkta Rusya’nın 1912 yılında Semionov tarafından planlanmış ilk “Bahçe Şehri” Prozorovka’dır. Tiyatro, toplantı salonu, kütüphane ve okuma salonu kentin merkezinde yer almaktadır. Alan içerisinde kilise, demiryolu istasyonu, eğitime yönelik okullar, hastane, banka ile rekreasyonel faaliyetlere olanak sağlayan nehir ve küçük bir göl vardır.

Clarens Stein ve Henry Wright Amerika’da “Bahçe Şehri”nin önde gelen savunucuları ve uygulayıcıları olmuştur. A.B.D.’nin ilk “Bahçe Şehir”leri Rodborn ile New Jersey’dir. Savaş sonrası “Bahçe Şehir”lerini Pittsburg, Greenbelt ve Maryland oluşturur (Herington,1990).

Maryland yeşil kuşak kenti (Rooselvet yıllarında oluşturulan) Washington’un 13 mil kuzey doğusunda yer alır. Maryland 885 konut ünitesinden oluşmuştur. Evlerin 574’ü birbiriyle ilişkili kasaba evi, 306’sı apartman ünitesi ve 5 tanesi bahçeli olarak

düşünülmüştür. Evlerin arasında açık avlulara, yaya yollarına, oyun alanlarına ve yeşil alanlara yer verilmiştir. Arazinin topoğrafyasının uygunluğu nedeniyle yollar yarım ay şeklinde düşünülmüştür. Merkezinde, yüzme – balık avlamaya elverişli göller oluşturulmuş, insanları bir hedefe ulaştıran yollar yapılmış, ortada yoğunluğu toplamak amacıyla meydanlar ve düz platformlar oluşturulmuştur (Çelik, 1991).

Ancak Maryland yeşil kuşak kenti ideal bir kent planlama örneği olmasına rağmen bu özelliği uzun sürmemiş ve gelişmiş güzel büyümenin bir sonucu olarak tampon bölge durumuna gelmiştir (Herington,1990)

Kent planlama faaliyeti olarak “Yeşil Kuşak” planı 1947 yılında benimsenmiştir. Burada temel ilke kentsel büyümenin kontrol altına alınması olmuştur.

3.1. Londra Kentinin Yeşil Kuşak Modelinin İncelenmesi

Londra kenti için 1930’lı yıllardan günümüze varlığını ve etkinliğini sürdüren yeşil kuşak önemli bir açık alan kullanım politikasıdır. İngiltere’nin yaklaşık %11’ini yeşil kuşaklar kaplamaktadır. Pek çok kente öncelik etmiş olan Londra kenti yeşil kuşağı metropolitan alanın yaklaşık 485.600 km²’lik alanının % 22’sini oluşturmaktadır. Kentin üçte birini kaplayan açık alanların çerçevesi/strüktürü bir planlama başarısıdır. Günümüzde bu çerçevenin gelişiminden korunmasına kadar başarı sağlanmasına karşın, özel şahısların açık alanlar üzerindeki ve okul oyun alanları arazileri üzerindeki gelişim baskısı devam etmektedir. Peyzaj karakterinin geliştirilmesi, sürekliliğinin ve halkın yeşil kuşak alanlarına ulaşımının sağlanmasında sorunlar yaşanmıştır (Elson, 1986).

3.1.1. Londra Kentinin Tarihi Gelişimi

3.1.1.1. Erken Dönem Yeşil Kuşak Düşünceleri (1890 – 1927)

19. yy. sonlarına doğru Londra'nın hızlı gelişimi ve yapılaşmanın başlamasıyla birlikte rekreasyonel açık alanların ve görsel estetiğin korunması gerektiği konularında önemli uyarıcı fikirler ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisi özellikle Avrupa ve Amerika Birleşik Devletlerinde önem verilen şehir içi ve çevresindeki yeşil gridlerin korunması konusundaki projelerdir. İkincisi ise Ebenezer Howard ve onun takipçileri tarafından bahçe şehir şeklinde ortaya çıkan projelerdir. Üçüncüsü ise kırsal yeşil kuşak rekreasyon alanlarının ve geleceğin ihtiyaçlarına cevap verecek rekreasyonel araziler olarak görülmesidir. Sonuç olarak; tarım, çalılık ve ormanlık alandan oluşan kırsal yeşil kuşaklar, kentin gelişiminde ve bakımında önemli bir yere sahiptir (Thomas,1970).

Londra etrafındaki yeşil kuşakla ilgili ilk modern öneriler, ikincisine göre daha çok birincisinin etkisi altında kalmaktaydı. Lorth Meath'in Amerika Birleşik Devletleri ziyareti esnasında; Şikago, Boston ve diğer kentlerin geniş bulvarlarından oldukça etkilenmiştir. Dönüşü sonrası 1890 yılında Londra Bölge Konseyi Park ve Açık Alanlar Komitesi'nde başkan iken kırsal parkların ve açık alanların "ormanlık cadde" olarak ele alınmasını önermiştir. 11 yıl sonra William Bull tarafından, Amerika örnekleri üzerinden modellenen Londra etrafındaki yeşil kuşaklar için öneriler yayımlanmıştır. Londra'nın dış sınırını yarım mil genişliğinde çevreleyen bu öneriler, mevcut açık alanlar ve park kemerlerinden oluşmaktaydı. Amacı yeşil bir çimen ve ağaç dairesi sürekliliğinin bozulmayacak şekilde kalmasıydı. Projenin tahmin edilen tutarı £ 12 milyondur. Bull, Lord Meath'in planından haberdar değildi. Bull planını Londra Bölge Konseyi Park ve Açık Alanlar Komitesi'ne teslim etmiştir. Ancak projeye ilgi oldukça az olmuştur. Birkaç hafta sonra Lord Meath

kendine ait Londra yeşil kuşak planını basmıştır. Bu plan refahı geliştirme ihtiyacına göre uyarlanmıştır. Bull'un projesi gibi sürdürülebilir, açık alanlar ve transit yollarla belirlenmiştir. Bu yolların genişlikleri standart değildir. Hedefi Londra Bölge Konseyi ile komşu yönetimlerin arazi kazanımı için birleşmesi ve Londra'nın devamlı bir yeşil zincir ile donatılmasıdır (Çulcuoğlu, 1997).

Lord Meath'in ve Bull'un yeşil kuşak planının temeli refah ve rekreasyon arazilerinin korunma ihtiyaçlarına dayanmasıdır. Tasarladıkları plan Londra'nın büyümesini düzenlemek değil, gelişim içinde yeşil halka ortaya çıkarmaktır (Çulcuoğlu, 1997).

Yeşil kuşak yönündeki diğer bir proje de George Pepler tarafından planlanmış ve 1911 yılında basılmıştır. Yol fikri üzerinde yoğunlaşmış, Londra etrafındaki iletişimin geliştirilmesini hedeflemiştir. Pepler'in önerisi; çeyrek mil genişliğindeki dar bir arazi parçası ve Londra'nın merkezinden uzakta yeşil kuşakların oluşturulması şeklindedir. Yeşil kuşak mevcut açık alanları belirleyen çizgiler şeklindedir. Kuşağın merkezinde yol, tren yolu ve tramvayların oluşturduğu sistem arasında çim ve ağaçlar yer almaktadır. Kalan açık alanların tarım arazisi veya park şeklinde tasarlanması düşünülmüştür (Çelik, 1991).

Ebenezer Howard'ın düşüncelerine yakın olan Arthur Crow'un önerisi olan plan yeşil kuşakların gelişiminde erken bir basamak olarak yer almaktadır. Crow, Londra kentinin sağlıksız ortamının dışında, arazileri sınırlanmış kırsal bölgede yaşayacak insan popülasyonunu ele almıştır. Crow'un planı her ne kadar dış çizgi formunda olsa da, detaylar özel bir kuşak önerisi ile ilişkilidir. Hiçbir plandan esinlenmemiştir (Thomas, 1970).

1914 'de savaşın çıkmasıyla yeşil kuşak projelerine son verilmiştir. Ancak yavaş yavaş Londra bölgesini kontrol altına alacak planlama ihtiyacına bağlı acil yeni

planlar ortaya çıkmaya başlamıştır. İlki Londra Toplumu tarafından 1919 yılında basılmıştır. Planda açık alan önerileri dairesel park alanı tasarımı, dar açık alan şeritleri şeklinde, daha geniş, mevcut ve önerilen kent parkları şeklindeydi (Çulcuoğlu, 1997).

1920'lerde ilgi Londra'nın büyümesi yönündeydi. 1924'de Londra Bölge Komitesi, Kent Planlama komitesine çözüm oluşturması için başvurmuştur. Ancak Londra kenti çevresinde bozulamaz bir kırsal alan çözümü üretilememiş, komiteye sonradan verilen rapor, tasarıyla ilgili yardımcı olamamıştır. Komite tarafından var sayılan yarım mil genişliğinde yeşil kuşak düşüncesi öneri olarak kalmıştır (Thomas, 1970).

Londra çevresindeki diğer ilçelerin planlamaları kağıt üzerinde kalarak uygulaması yapılamamıştır. Bu planlarda park alanları ve yeşil kuşakları içeren öneriler mevcuttur. Davide'in 1972 yılında bastırıldığı Hertfordshire Planı örnek olarak verilebilir. Açık alanların genelde rekreasyonel ihtiyaçların karşılamasının yanı sıra Londra'nın büyümesini engellemek amacıyla da tasarlanmıştır. Bölgesel planlar ve özellikle Londra çevresindeki alanlar dikkatlice çizilmiş, bazen tamamıyla detaylandırılmıştır. Uygulamada yaşanacak zorluklar ve bütçe, Londra Bölge Konseyi'nce tartışılmıştır (Burat, 2000).

3.1.1.2. Raymond Unwin'in Yeşil Kuşak Modeli: Formülasyonu ve Kurgusu (1929 Planı)

1926 yılında Sağlık Bakanı Neville Chamberlain, Londra Bölge Konseyine Londra kentinin oyun alanlarının ve açık alan ihtiyacının sörveyini yapmalarını istemiştir. Sonuçlardaki yüzdelere bakılıp acil dış mekanlar, boş alanlar ile Londra Bölgesi binalar için ayrılmış alanların tespiti yapılmıştır. Ertesi yıl ilk Londra Bölge Planlama Komitesi toplantısında Chamberlain aynı konunun üzerinde durmuştur. Komite'ye ne kadar uzaklıkta ve hangi yönde büyümesinin mümkün olabileceğini,

gelişimin özel noktalarda yoğunlaşmasının avantajlarının neler olabileceğini sormuş, yeni şehirlerin ve kentlerin tarımsal kuşak ile ayrılması gerektiği fikrini öne sürmüştür (Thomas, 1970).

Londra Bölge Komitesine danışmanlık yapan Raymond Unwin yalnızca tarımsal arazinin değil, kent halkının rekreatif gereksinimlerini de karşılayacak arazinin önemini belirtmiştir. Londra Bölge Konseyi'nin Mart 1929 yılındaki raporunda yatırım planında çocuk oyun alanları ve açık alanlara yer verilmiştir. 1929 yılının Aralık ayında Unwin'in Büyük Londra Bölge Planlama Komitesi Raporu basılmıştır. Bu plan, Unwin'in etkileriyle yeşil kuşak ve açık alan standartları kavramlarını ortaya koymuştur. Unwin'in değerlendirdiği rekreasyon alanı miktarı her zaman ihtiyaç yoğunluğundan ortaya çıkmıştır. 1000 kişilik nüfus için 28 000 m² alanın oyun alanları olarak rezerv edilmesi önerilmiş, ek olarak yürünebilecek, piknik yapılacak alanların ayrıca ayrılmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Planın önemli yanı Londra'nın çevresinde bir açık alan kuşağı ve rekreatif gereksinimleri karşılamak üzere kentin içine sokulan yeşil kamaların önerilmesidir (Çulcuoğlu, 1997).

1933'te basılmış olan ikinci rapor Unwin'in yeşil kuşak projesinin ana hatlarını içermektedir. Bu plan Howard ve Chamberlain'in planından farklıdır. Unwin'in önerisi tarımsal bir kuşak olmayıp, içerisinde oyun alanlarının yer aldığı park kuşağı ve Londra kenti yakınında açık alanların eksikliğini giderecek olan bir yeşil kuşak modelidir. Bu yeşil kuşak modelinde de uydu kentlerin gelişimine de önem verilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur (Çulcuoğlu, 1997).

Unwin'in yeşil kuşağın fonksiyonu, kentsel alanların yayılmasını önlemekten ziyade, şerit ve dağınık şekillerde gelişimi azaltıp sınır zonuyla kırsal bölgeyi çevrelemektir. Unwin'in yeşil kuşak önerisi bahçeşehir modelinden ayrılmaktaydı. Unwin'in görüşüne göre; uydu şehirlerin büyümesi kontrol altına alınmalıydı (Burat, 2000).

Unwin'in yeşil kuşak projesinin sağlayacağı imkanların yanı sıra planın uygulanmasında bir çok zorluğun bulunması nedeniyle red edilme konusunda baskı görmüştür. Bu kararı üç adet plan değiştirmiştir. İlk plan yapıların içerdiği oranı ve çok sayıdaki rekreasyonel alan kaybını ortaya koymaktaydı. Zamanla Unwin'in çözümleri daha cazip görünmeye başladı. İkinci planda ise; 1934'de bir temsilciler heyeti Bölgesel Planlama Komitesi olarak Sağlık Bakanı ile görüşmüş, Unwin'in projesine olumlu yaklaşmış ancak finansal zorlukların olduğunu, devlet fonlarının rekreasyon arazileri oluşturmakta yardımcı olamayacağını söylemiştir. Üçüncü planda ise, İşçi Partisi, Londra İl Komitesi'nin kontrolünü ele geçirmiş, Herber Morrisson ve Richard Coppock Park Komitesi'nin başkanı olmuş, rekreasyon arazisi kaybını önlemek için direkt çözümler getirmiştir (Çulcuoğlu, 1997).

Park ve Kent Planlama Komitesi tarafından Londra İl Konseyi'nde öneriler ortaya konulmuştur. Önerilerin genel amacı; kamusal açık alanlar ve rekreasyon alanları rezerv miktarlarını artırmak, yeşil kuşak veya açık alan arazileri kuşağı kurmak, Londra'nın kentleşmemiş alanından ulaşılabilirliği sağlamak olmuştur. Planın başarılı olabilmesi için Londra İl Konseyi Buckingham, Essex, Hertford, Kent, Middlesex ve Surrey İlçe Konseylerine bağış yapmalarını önermiştir. Croydon, Eastham, West Ham Kasaba Konseyleri tarım alanlarında zararlı gelişimi önlemek için imkan tanımayı önermiştir (Çulcuoğlu, 1997).

3.1.1.3. Abercrombie'nin Yeşil Kuşak Modeli

Abercrombie 1940'ların başında Londra için düşündüğü yeşil kuşağı tasarlamaya başlamıştır. Çok sayıda model üzerinde kendi fikirlerini oluşturmuştur. Önerdiği kuşağın hizmet amacı, Londra'nın genişlemesini önlemek, tarımsal rezervi korumasını sağlamak, rekreasyon aktivitelerinin yer alacağı alanların geliştirilmesini önermektir (Çulcuoğlu, 1997).

Abercrombie'nin Howard'ın yeşil kuşak önerilerini eleştirmesinin iki nedeni vardır. Birinci neden Unwin'in Londra'nın dış hattının yayılışını çözüm önerisi olarak sunması Abercrombi'ye mantıklı gelmiyordu. Unwin'in sonradan tartıştığı noktalar; Londra Bölgesinin dış kısımlarının ulusal bina arazisinin birkaç açık alanında veya sürekli yeşil kuşağın içine gömülü uygun alanlardaki bina gelişmeleridir. Abercrombi stratejilerini göz önüne alırken, Unwin'in Yeşil Kuşak ve Dış Ülke/ Bölge halkaları düşüncesine hemfikir olmuştur. Yapılan bütün bu tartışmaların sonucunda; geniş tarımsal ve rekreasyonel planın geliştirmesi yeşil kuşağın temelini oluşturmuştur (Burat, 2000).

En çok konuşulan ve tartışılan ikinci konu ise İskoç Komitesi'nin 1942 yılındaki kırsal alanlarda arazi kullanımı raporundaki planlama tarihçesiyle ilgili tasarlanan yeşil kuşak nasıl olmalıdır? sorusudur. Yeşil kuşak hiçbir yapıya veya konstrüksiyonel gelişmeye izin verilmeden, planlama otoritelerince bir kentin maksimum veya optimum ölçüdeki büyümesinin kontrol altına alınmasıdır. Kentin etrafındaki arazilerin ve ormanın korunarak hava kirliliğini dengelenmesidir. Yeşil kuşak kesinlikle sıradan bir kent arazisi olarak algılanmamalıdır. Genişliği arazinin şekline göre olup, kentin çevresinde ormanlık ve tarım alanlarının devamına yer verilmelidir. Bunun yanı sıra yeşil kuşağın ikinci bir rolü de, kente yakınlığından dolayı golf alanları ve diğer rekresyon alanlarını içerebilmesidir (Çulcuoğlu, 1997).

1944 Büyük Londra Planı'nda yeşil kuşak 10 mil genişliğinde bir zon şeklindeydi. Hedefi Howard ve İskoç Komitesinin de hedefi olan kentsel gelişmenin büyümesini kontrol altına almaktı. Aktif olarak tarım, ormancılık ve rekreasyonu desteklemek ve doğal güzellikteki alanları da arttırmak şeklindeydi. Yeşil kuşak içinde yer alan alanların çoğu özel mülkiyeteydi. Özel mülkiyette olup tarım alanları statüsündeki arazi parçaları 1938 Yeşil Kuşak Yasasına göre satın alınıp kamulaştırılmıştı. Ancak

yeşil kuşakta başarılı olabilmek için 1938 Yeşil Kuşak yasasıyla kamulaştırılmamış (alınmamış) alanların da gelişiminin kontrol altına alınması gerekmektedir. Bu nedenle Abercrombie'nin planının uygulanmasında güçlüklerle karşılaşılıyordu. Ancak arazi sahipleri ve kiracıların kontrol edilmesiyle bu güçlükler ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Utwatt Komitesi arazilerin düzenlenmesi ve ıslahında "kullanım kontrolü metodu" geliştirmiştir. Abercrombie bu ve buna benzer bir metodun yeşil kuşak planında da etkili olabileceğini önermiştir. Abercrombie yeşil kuşak alanları içerisinde oyun alanlarının ve rekreasyon alanlarının yer almasının, güzel doğa parçalarından veya yapay peyzajdan meydana gelen alanların kazanımının devamı şeklinde düşünmüştür (Çulcuoğlu, 1997).

Abercrombie Dış Ülke Halkasını metropoliten yeşil kuşak boyunca, yerel yeşil kuşakları daha küçük kentlerde önermiştir. Bu konuda tam bir netlik kazanamamış, ancak amacı yerel yeşil kuşakların daha geniş ve büyük parsellerde, metropoliten kentlere göre daha geniş park alanları ve rekreasyon alanları içermesidir (Çulcuoğlu, 1997).

1946'da Abercrombie'nin Büyük Londra Bölgesi Planı yeşil kuşak önerisiyle birlikte Kent ve Köy Planlama Bakanlığı'na kabul edilmiştir. İlk tasarı Londra etrafındaki yeşil kuşağın hükümetçe tanınmasını içermekteydi. Tasarı 1 yıl içinde kabul edilmiş kabul edilmiş, Kent ve Köy Planlama Yasası ile de onaylanmıştır.

1950'de Abercrombie'nin planını baz alan bir yeşil kuşak haritası yerel yönetimlere kılavuz olması için hazırlanmıştı. Londra'daki il planlama departmanının planları yeşil kuşağı içermekteydi. 1954 ve 1958 arasında gelişim planları Londra çevresindeki iller için onaylanmış, yeşil kuşak planı hafif değişikliklere uğramış yasal dokümanların bir parçası haline gelmişti. Abercrombie yeşil kuşağı ile gelişim planı

yeşil kuşağı arasındaki fark, Bakanlıkta ve İl Planlama Departmanında yapılan sınırlardaki değişikliklerdir (Burat, 2000).

3.1.1.4. Yeşil Kuşak Fikirlerinde Değişimler: 1955 Gelişimi

Yerel planlama otoritelerini yönlendiren 1955 yılında yayımlanan ilk yasal genelgede yeşil kuşakların amaçları, kentsel alanların yayılımını kontrol etmek, komşu yerleşimlerin birleşmesini engellemek ve yerleşimlerin kimliklerinin korunması olmak üzere üç yönlü olarak ortaya konmuştur. Ancak bu genelge yeşil kuşakların rekreasyon açısından önemini belirtmekte yetersiz kalmıştır. Genelgede, yeşil kuşak içerisinde yer alması uygun görülen ve öncelik verilen kullanımlar; tarım, orman alanları, meyve bahçeleri, mezarlıklar, mevcut enstitüler, doğal koruma ve yaban yaşamı alanları, kanallar, göller, açık hava rekreasyon alanlarıdır.

1976 Planı, 1951 planı gibi açık alan planlamasına kantitatif bir yaklaşım da olsa, önemli ayrıcalığı parkların üç farklı ölçüde önerilmesidir. Planda, yeşil kuşağın yapılaşmış alanın bütünü tanımlayarak kentsel yayılımı sınırlaması ve açık rekreasyon faaliyet alanlarını içermesinin gerekliliği belirtilmiştir. Yeşil kuşaklar tümüyle 1955’de benimsenen biçimiyle günümüzde de değerlendirilmektedir (Çulcuoğlu, 1997).

1986 yılında Londra kenti için benimsenen yeni bir stratejik planlama sistemine göre, Londra’nın 33 yerel planlama otoritesine kendi yönetim birimleri için Gelişim Planı hazırlama sorumluluğu verilmiştir. Bu girişim doğrultusunda Londra planlama danışma komitesi 1986 yılında kurulmuştur. 1991 yılında merkezi hükümet, Londra Planlama Danışma Komitesi’nden Londra stratejik planlama politikalarının yeniden ele alınıp, gözden geçirilmesini istemiştir. Çalışma sonunda oluşturulan 1994 Londra Kenti Stratejik Planlama Rehberi’nde yer alan önerilerde, yerel yönetimlerin

Komiteyle birlikte sosyal ve ekonomik kapsam içerisinde, başkent için yeni bir stratejik planlama çerçevesi oluşturması öngörülmüştür (Çulcuoğlu, 1997).

Komite, stratejik planlama çalışmaları için ekonomik yenilenme, daha iyi ulaşım, daha güçlü yapısal çerçeve ile çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik olmak üzere dört anahtar tema oluşturmuştur. Bunlar, 1994 Önerisi'nin hazırlanmasında gündemi belirlemiştir.

İngiliz Doğası (English Nature), Londra Ekoloji Birimi (London Ecological Unit) ve Londra Yaban Yaşamı Vakfı (London Wildlife Trust) tarafından 1991 yılında hazırlanan Yeşil Başkent (Green Capital) isimli ortak raporda, uygun idari yapı, restorasyon ve habitatların oluşturulmasıyla yeşil kuşağın ekolojik değeri, görüntüsü, karakteri ve doğal güzelliğinin zenginleştirilmesi ve korunması ile halkın ulaşılabilirliğinin geliştirilmesinin temel amaçlar olarak izlenmesi gerekliliği belirlenmiştir. Ayrıca, raporda doğa koruma açısından önemli alanlar hiyerarşik yapılanma içinde ele alınarak, ulusal, metropolitan ve yerel olmak üzere üç grupta sınıflandırılmıştır (Çulcuoğlu, 1997).

1994 Önerileri'nde yeşil kuşak içerisinde bulunması kabul edilen kullanımlar şunlardır: tarım alanları, meyve bahçeleri, orman alanları, koruluklar, mezarlıklar, mevcut enstitüler, doğa koruma ve yaban yaşam alanları, nehirler, göller ve liman alanları, öncelikli açık hava rekreasyon aktiviteleri, fidanlıklar ve hobi bahçeleri, yerel planlama otoriteleri tarafından uygun görülen kısa süreli kamping ve karavan sahalarıdır (Çulcuoğlu, 1997).

Londra kenti içerisinde, açık alanlar açısından stratejik öneme sahip kamu yada özel mülkiyette açık alanlar ve su yüzeyleri mevcuttur. Bu açık alanlar, 1994 Önerisi'nde de açıklandığı gibi aşağıdaki koşullardan bir yada birkaçını karşılar ise Metropolitan Açık Alan (Metropolitan Open Land) olarak tanımlanır (LPAC, 1994).

- Londra kentinin fiziksel strüktürüne yada karakterine katkıda bulunmak,
- Londra kentinde yaşayan, çalışan yada ziyaret eden kişilere açık hava aktivitelerini (rekreasyon, spor ve turizm) kentin bütünü yada önemli bir kısmı için sağlamak (Tablo 1),
- Londra kentinin bütünü yada bir kısmı için peyzaj, tarihsel, mimari, arkeolojik yada doğa koruma değerine sahip özellikleri barındırmak ve yeşil zincir oluşturmaktır.

Tablo 1. Londra Kenti Açık Alanlarının Sınıflandırılması (LPAC, 1994)

TİP VE ANA İŞLEV	YAKLAŞIK BÜYÜKLÜK VE YÜRÜME MESAFESİ	ÖZELLİKLERİ
Lokal parklar, yaya ziyaretleri.	2 ha 0.4 km	Kort oyunları, Çocuk oyun alanları, oturma alanları ile doğa koruma alanlarını içerir.
Küçük lokal parklar ve açık alanlar. Özellikle yoğunluğu yüksek alanlarda, yaşlılar veya çocuklar tarafından ziyaret edilir.	2 ha' dan az 0.4 km' den az	Bahçeler, oturma alanları, oyun alanları yada doğa koruma alanlarını içerir.

3.1.1.5. Londra Kenti Yeşil Kuşağı'nın Günümüzde Yaşanan Sorunları

Londra Kenti Yeşil Kuşağı'nın günümüzde yaşanan sorunları iki ayrı çalışmada ortaya konulmuştur.

Birinci çalışma, Londra Planlama Danışma Komitesi tarafından yapılan 1945 yılından günümüze yeşil kuşak alanlarındaki peyzaj karakter ve kalitesinin değişimlerini analiz eden araştırmadır. Araştırma, 1945 yılından günümüze yeşil kuşak alanlarındaki peyzaj karakteri ve kalitesinin değişimlerini analiz ederek

araştırmakta ve yeşil kuşak alanlarındaki peyzaj karakteri ve kalitesinin ciddi biçimde zarar gördüğünü ortaya koymaktadır. Peyzajın korunması ve geliştirilmesi, Londra Yeşil Kuşağı'nın resmi amacı olarak genelgelerde yer almamıştır. Yeşil kuşaktaki bu değişimler oluşturulacak uzun dönemli yeşil kuşak politikasının hedefleri açısından önemlidir (Herington,1990).

Peyzaj kalitesinde meydana gelen bozulmalar, yol inşaatları, büyük ölçekte maden çıkarımı, atık atımı sonrasındaki değişimler sonucu oluşmuş yada alan kullanımının değiştirilmesi sonrasındaki idari sorunlar, yoğun rekreasyonel kullanım yada kentsel kıyı baskılarıyla oluşmuştur.

1994 nerisi'nde, merkezi yönetim ve yerel yönetimler tarafından gelişim planlarını yeniden ele alırken iyi ve verimli tarımsal toprakların korunarak, tarımı destekleyen genel stratejik politikaların oluşturulmasının gerekliliği belirtilmiştir (Herington,1990).

Varolan yaban yaşamının özellikleri dikkate alınarak habitat yaratma tekniklerinin kullanılması ve bu alanların rehabilite edilerek uygun kullanımlara dnşmnn gerekliliği ortaya konmuştur.

Kırsal alanların korunması, kentsel yenilenmenin ve çevresel sürdürülebilirliğin başarılabilmesi için açık yeşil alanların üzerindeki gelişim baskısının azaltılması, kentsel arazinin dönüştürülmesi ve yeniden kullanımı Londra Planlama Danışma Komitesi tarafından oluşturulan stratejinin temel elemanlarıdır.

Araştırma raporu sonuçlarına göre;

- Uygun idari yapılanma ve restorasyon çalışmaları ile yeşil kuşağın ekolojik değerlerinin, doğal güzelliğinin, görünüşünün ve karakterinin korunması ve zenginleştirilmesi,

- Kamu erişimi sağlanarak kırsal alanın rekreatif kullanımı ile birlikte peyzaj karakteri, ekolojik değeri ve tarımsal kullanımın birbirlerini etkilemeyecek biçimde ele alınması,

Gelecek nesiller için yeşil kuşağın su ve hava kalitesi açısından önemli rolünü sürdürmek ve geliştirmektir (Herington,1990).

İkinci çalışma ise, Bölgesel Planlama Araştırmaları Derneği için John Herington tarafından hazırlanan rapordur. Bu raporda aşağıdaki noktalar açısından eleştirilmiştir;

- Yeşil kuşak, gelişime gereksinim duyulan alan ve bölgelerde ekonomik gelişimi sınırlandırılmıştır. Sanayiciler, yeşil kuşağı negatif ve sınırlayıcı olarak görmüşlerdir. Yeşil kuşak içerisinde boş yada zarara uğramış alanların yarattığı olanaklar değerlendirilememiştir. Yasal konumuyla yeşil kuşakların esneklik içermediği, kentsel gelişim için bölgesel kararlara ulaşmak için gerektiğinde uyarlanabilir olması gerekliliği ortaya konulmuştur.

Yeşil kuşaklar, bölgesel stratejik planlamanın bir aracı olarak zayıf kalmışlardır. Yeşil kuşaklar, bölgesel planlama politikalarının temel elemanı olmalıdırlar. 1944 Abercrombie'nin perspektifi yeşil kuşak politikaları gelişiminde yakalanamamıştır. 1955 genelgesinde ise yeşil kuşakların bölgesel rolünden söz edilmemiştir. Oluşturulan yasal çerçeveye, kentsel-bölgesel planlama amaçlarına ulaşılması için gerekli düzenlemelerin koordinasyonu sağlanamamıştır. (Herington,1990).

- Yeşil kuşaklar, hemen gerisinde kalan alanlardaki yerleşimdeki büyümeyi zorlayarak, kırsal alandaki kentleşmeyi hızlandırmışlardır.
- Yeşil kuşaklar rekreasyon öngörüsünü geliştirmekte zayıf kalmışlardır ve rekreasyon ikinci amaç olarak kalmıştır. Sınırlayan faktörler ise, yeşil kuşağın

büyük kısmının özel şahıs arazisi olması ve bu şahısların da rekreasyona yapılacak yatırımdan az kar sağlanacağı yönündeki inancıdır.

- Kırsal alanlardaki kentsel gelişimi kontrol eden diğer politikalar, örneğin kırsal yerleşim politikalarının yeşil kuşak politikası kadar önemli olduğu belirtilmiştir. (Herington,1990).

4. İSTANBUL KENTİ YEŞİL KUŞAK ÇALIŞMALARI

4.1. İstanbul Kenti Plan Dönemleri

1933 Cumhuriyet döneminde İstanbul Kentinin bir bütün olarak batı anlayışı içinde yeniden planlanması çabaları görülmektedir. Almanya'dan Herman Elgötz, Fransa'dan Alfred Agache ve H. Lambert İstanbul'a imar planı için plan ve rapor hazırlamaları amacıyla çağırılmışlardır (Akpınar, 1993).

Uzmanların bir ay süreyle hazırladıkları araştırma ve incelemeler belediye tarafından oluşturulan bir juri tarafından seçime tabi tutulmuş, Alman Şehircilik Uzmanı H. Elgötz'ün proje ve raporu esas ilkeler bakımından kabul görmüştür.

H. Elgötz'ün gerçekçi yaklaşımli plan şeması ve raporundan sonra, Fransa'dan 1935'te İstanbul'un ilk ciddi analizini yapan Martin Wagner çağırılmıştır. Ancak önerisi kabul edilmemiştir (Akpınar, 2003)

İstanbul Belediyesi, 1936 yılında İstanbul Nazım İmar Planını, Fransa Şehircilik Enstitüsü üyelerinden Prof.Dr. H. Prost'a hazırlatmaya başlamıştır. Prof. Prost ve Türk yardımcıları 1936 – 1950 yılları arasında Bölgesel Nazım İmar Planları hazırlamış, çeşitli ayrıntılı planlar ve uygulamalarını yapmışlardır. 1937 yılının sonlarına doğru İçişleri Bakanlığı'na İlk Nazım İmar Plan Raporu sunulmuş, ancak kısa bir süre sonra Bayındırlık Bakanlığı'na gönderilen plan incelendikten sonra bazı düzeltmelerde bulunulmuştur. Prost Planı'nda şehir bütün olarak değil; İstanbul, Beyoğlu ve Üsküdar – Kadıköy parçaları olarak ele alınmıştır (Cansever, 1993).

Prof. Prost'un 1950 yılında ayrılmasının ardından hazırlanan Nazım İmar Planı ve detay çalışmaları incelenerek, kentin yapısına, ekonomik ve tarihi durumuna uygunluğunun araştırılması, yürürlükte kalacak ve yürürlükten kaldırılacak planların

saptanması amacıyla 1951 yılında “Revizyon Komisyonu” kurulmuştur. Komisyon yapılan çalışmaları eleştirmiş ve hazırlanan rapor 23.02.1953’de onaylanmıştır (Tekeli, 1993).

1953 – 1956 yılları arasında Belediye İmar Müdürlüğü’nde kurulan bir danışmanlar kurulu planlama çalışmalarını yürütmüş, 1954’te onaylanan Beyoğlu Nazım Planı ve 1955’te onaylanan İstanbul Sanayi Nazım Planı hazırlanmıştır (Tekeli, 1993).

İstanbul Belediyesi 1956’da Alman Profesör Hans Högg ile kent planları düzenlemesi için anlaşma yapmış, belediye dışında ayrı bir şehircilik bürosu kurarak 1960 yılına kadar Nazım Plan ve çeşitli detay plan çalışmaları yapmıştır (Bahtiyar, 1997).

1955 – 1960 yılları Belediye İmar ve Fen İşleri Müdürlükleri, Karayolları Bölge Müdürlüğü, Limanlar İnşaat Bölge Müdürlükleri ve daha sonra çalışmaya katılan yeni İmar ve Planlama Müdürlüğü gibi kuruluşların anlaşma halinde veya karşıt fikirlerle tartışarak, Nazım Planı olmayan İstanbul’un günü gününe hazırlanan planlarla imar uygulamasının yapıldığı canlı bir dönem olmuştur (Bahtiyar, 1997).

1950’den sonra nüfus, sanayii ve diğer hizmet dallarındaki hızlı gelişme ve kent genelindeki dağılımlar, fonksiyonel uzmanlaşma ve farklılaşma kente metropoliten bir özellik kazandırmıştır. Bu durum, İstanbul Planı’nın farklı ölçüler içinde incelenip oluşturulmasına neden olmuştur (Bahtiyar, 1997).

Bu doğrultudaki ilk çalışma 1958 yılında başlamış, veri noksanları ve ekonomik sıkıntı nedeniyle devam edememiştir. Planlama ölçülerinin değişmiş olması, büyük kentlerin sosyo-ekonomik yönden çevresinden ayrı düşünülmemeyeceği gerçeği konunun ülke ve bölge ilişkileri içinde ele alınmasını zorunlu kılmıştır. Bu

düşünceler ışığında, İmar ve İskan Bakanlığına bağlı olarak 1960 yılında Marmara Planlama Örgütü kurulmuştur. Bakanlık tarafından Nazım Planın revizyonunun yapılması istenmiş, ancak 1960 yılının sonunda ortaya çıkan değişiklikler nedeniyle bu çalışmalara devam edilmemiş ve müdürlük örgütü belediyeye devredilmiştir (Cansever, 1993).

Günden güne plansız şekilde yayılmakta olan ancak ülkemiz milli gelirinin büyük kısmını oluşturan İstanbul sanayi birikimini rasyonel bir işletme ve gelişme tabanına oturtabilmek için İstanbul Sanayii Nazım Planı'nın yapılması isteği 1963 yılında doğmuştur (Tekeli, 1993).

1963 – 1966 yılları arasında Milli Güvenlik Kurulu'nun kararı, İmar ve İskan Bakanlığı'nın organizasyonu altında Bakanlıklar arası bir komisyon ve İstanbul Belediyesi'nce ortaklaşa “İstanbul Sanayii Nazım Planı” hazırlanıp yürürlüğe konulmuştur.

Bu planın MGK'da görüşülmesi süresinde İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük kentlerimizin de hızlı bir şekilde planlarının yapılmasına karar verilmiş ve bu konuda MGK'dan ve sonra Bakanlar Kurulu'ndan 20.7.1965 ve 6/4970 sayılı karar alınmıştır. Bu karar uyarınca İmar ve İskan Bakanlığı'nca bir örgüt olarak kurulan Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu, 1960 yıllarında çalışmaya başlamıştır. İstanbul Metropolitan Alanı kutuplaşma ve fonksiyonel bütünleşme sonucu içindeki bölgesel kesimde düşünülmüş, İstanbul ili ve Gebze ilçesi toplamı, Büyük İstanbul Metropolitan Alanı olarak kabul edilmiştir. Silivri – Gebze arasında uzanan ve toplam 6400 km² olan bu alan içinde 28 belediye, 150 köy idaresi ve merkez belediye mücavir saha sınırları içinde kalan 66

muhtarlık vardır. 1963 – 1966 yılları arasında 1/25.000 ölçekli Büyük İstanbul Nazım İmar Planı tamamlanmıştır (Duranay, Ersen-Ural, 1972).

4.1.1. Mevzii Planlar ve Ebniye Nizamnameleri ve Yasalarıyla Yönlendirme Dönemi (1839-1908)

Tanzimat'ın ilanından 2. Meşrutiyet'e kadar geçen sürede; şehrin planlanması, büyük yangın alanları ve yeniden yerleşmeye açılacak alanların mevzii planları Ebniye Nizamnamesi doğrultusunda yapılmıştır. Bu planlar parça parça uygulanan planlar olup mevzii planlarına bu parçaların birleştirilmesi şeklinde ulaşılmıştır (Tekeli, 1993).

İstanbul'da ilk planlama çalışmasının 1836 – 1837 yılları arasında Helmut Von Moltke tarafından çizilmiş olan 1/25.000 ölçekli harita üzerinde yapıldığı tahmin edilmektedir. Bu plan kayıp olup varlığı Osman Nuri Bey'in 1839 yılında yayınladığı ilmuhaberde yer almaktadır. İlmuhabere göre planlamada; mahallelerde geometrik yolların açılması, yollar arasında bir hiyerarşi bulunması, kâgir binalar yapılması, ahşap binalar arasında mutlaka kâgir duvarlara yer verilmesi planlanmıştır. Ayrıca planda gerekli görülen anayol güzergâhlarının da yerleri belirtilmiştir. Bu plan ve imar düzenlemeleri uygulamaya geçirilmemiştir (Tekeli, 1993).

Ebniye-i Hassa Müdürü, inşaat kalfaları ve diğer ilgililerden oluşan Meclis-i Ebniye tarafından İstanbul'da uygulanmak üzere 1848 – 1849 yıllarında Ebniye Nizamnameleri çıkartılmıştır. Nizamnamenin ilk uygulaması 1848 yılında Pangaltı'ndaki Mekteb-i Harbiye'nin karşısındaki 27 ha'nın yerleşime açılmasıdır. 1855 yılından sonra büyük yangın alanlarında bu nizamnamelerin doğrultusunda yangın yeri planları oluşturulmuştur. 1856 Aksaray, 1857

Salmatomruk yangın planları İtalyan mühendis Luigi Sturari tarafından yapılmıştır (Tekeli, 1993).

1864 yılında Sirkeci'den Kumkapı'ya uzanan alanda 3500 binayı tahrip eden Hocapaşa yangını bir dönüm noktası olmuştur. Bu yangından bir yıl önce "Ebniye ve Turuk Nizamnamesi" yürürlüğe konulmuştu. Bu nizamnamenin diğerlerinden farkı yalnız İstanbul'da değil tüm İmparatorluk'ta uygulanacak olmasıydı. Bu nizamnamede ilk kez "kentsel altyapı" terimi kullanılmıştır. Yangın yerindeki planlamada mülkiyetin yeniden düzenlenmesi, yeni alanların yapılaşmaya açılması sırasında alanların planlarının yapılması ve padişah iradesi alınması koşulları bulunmaktaydı (Tekeli, 1993).

1882'de 2. Abdülhamit döneminde Ebniye Kanunu çıkartıldı. Bu kanun diğer nizamnamelerinin temelini kapsayan bir kanundu. Yangın yerleri düzenlemelerinde ve yolların genişletilmesi halinde arsanın dörtte biri kadarının ücretsiz alınabileceği, yerleşime açılacak alanlarda arsa sahibince bir karakol ve okul yerinin kamuya terk edilmesi, düzenlenen alan içinde kanalizasyon yapılması, kaldırım yapılması için Şehremaneti'ne belli bir miktar para yatırılması hükümleri vardı. Genel kural olarak yapılaşmaya açılacak alanlar için Padişah iradesi gerekirken Kadıköy, Çamlıca ve Boğaziçi semtlerinde bağ ve bahçelerde birer dönümden az olmamak üzere köşk inşaa etmek koşuluyla padişah iradesi olmadan imar izni alınıyordu. Bu alanlar için Şehremaneti'nin iznini almak gerekiyordu (Cansever, 1993).

1880'li yılların ortalarına doğru kentte orta tabakalı insanların yerleşimiyle sıra evler ve apartmanlar gibi konut türleri görülmeye başlanmıştır. 1902 yılında 2.Abdülhamit Paris'in baş mimarı Joseph Antonie Bouvard'a Paris Sefiri

aracılığıyla İstanbul'u güzelliştirmek amacıyla plan hazırlattırılmıştır (Tekeli, 1993).

4.1.2. Meşrutiyet'ten 1930'lu Yıllara Kadar Planlama Süreci

Siyasal dönüşümler ve savaşları içeren, kentin işgâl edilip nüfusunun yarı yarıya azaldığı bir dönemdir. Herşeye rağmen bu dönemde kent planlamasının harita mühendisliği dışında bir uzmanlık alanı olduğu anlaşılmış, ilk bilimsel yayınlar yapılmış, kentin plana kavuşması için ciddi girişimlerde bulunulmuştur. 1908'de 2. Meşrutiyet'in ilanından sonra Bouvard İstanbul'a çağrılmıştır. Bouvard incelemeler yapmış, kentin yeterli duyarlılıkta ve ölçekte haritası olmadan plan yapamayacağını söylemiştir. Fransız Topoğrafya Cemiyeti'ne ihale edilen harita alım işi 1910 yılında başlamıştır. 1919 yılında tamamlanan 1/500, 1/1000 ve 1/2000 ölçekli haritalar sokakları, adaları gösteriyordu. 1922'de İstanbul Hükümeti izniyle kurulan "İnşaat ve Keşfiyat A.Ş" yeni alanların haritalarını almaya başlamışlardır (Tekeli,1993).

Harita alma işlemlerinin başlamasıyla Lyon Belediyesi Baş Mühendisi Auric üç yıl süreyle Şehramaneti'ne Fen Heyeti Müdürü olarak atanmıştır. Auric yangın yerlerinin planlarını yapmış, açıklayıcı bir de rapor hazırlamıştır. Auric planında İstanbul – Beyoğlu yakasında asma köprü, tünel vb.. gibi öneriler getirilmişti. Bunlar uygulanmamasına karşın yol önerileri olarak kalmıştır (Tekeli, 1993).

4.1.3. İstanbul ve Havalisinin Planı (1936) – Dr. Ing.Martin WAGNER

İstanbul şehri 1935 yılında 25.300 hektarlık bir alana sahip olup toplam nüfusu 740.805 kişi idi. Kilometre başına 2.900 kişi düşmekte idi. Şehrin sınırları içinde şehrin kendi kendini beslemesi mümkün görülmüştür. Bundan dolayı;

şehrin hinterlandına yardım etmesi, ihtiyaç maddelerini elde etmesi, her türlü ürettiği ürünü hinterlanda verip değişmesi gerekmektedir. Bu bağlamda sonuçlandırılması gereken soru ise; İstanbul'un hinterlandı hangi büyüklükte olmalıdır. Kalabalık Büyükşehir yakınındaki nüfusu çekerek o bölgeleri boşaltır. Bu nedenle yapılan havari planında büyükşehir ve şehir merkezi arasında bir intikal sahası oluşturmaya dikkat edilmiştir. Bu alanlarda yüksek ziraat tekniği ile çalışan meyve ve sebze bahçelerinin yapılması ve nüfusun bahçıvanlıkla uğraşıp bu alanlarda istihdam edilmesi kararına varılmıştır (Wagner, 1936).

Harita 1. İstanbul Mintikası Planı (Prost, 1937).

Havari planda üzerinde durulan bir diğer konu da evlerden çıkan ve kanalizasyona akan kullanılmış suların ne olacağıdır. Kanalizasyon sisteminin yapılması, kullanılmış suları zararsız bir hale getirmek ve denize boşaltmasını önlemek amacıyla gerekli görülmüştür (Wagner, 1936).

Rekreasyon ve açık yeşil alan planlama kararlarının çıkış noktası ise; İstanbulluların cumartesi gününü öğleden sonradan pazartesi sabahına kadar olan haftasonu sürecinde köylerde, kırlarda doğayla başbaşa kalarak değerlendirmeleri istekleridir. Boğaziçi sahili özellikle Boğaz'ın doğu kıyıları yürüyüş bandı olarak düşünülmüştür. Taksim Meydanı'ndan otobüs ile Kilyos, Sarıyer Plajlarına gidilmesi düşünülmüş ve bu bağlamda buraya bir yol yapılması ön görülmüştür. Belgrad Ormanı'nın ve Terkos Gölü'nün etrafının halkın kullanımına açılacak bir rekreasyon alanı olarak düzenlenmesi düşünülmüştür. Silivri ile Gelibolu arasında bir otoban yapılması ön görülmüştür. Doğu kısımda İzmit'e kadar uzanan bir otoyol; Gebze – Darıca kısmında ise İzmit otoyolu'ndan geçip Çatalburnu'na gitmek için bir feribot işletmesi düşünülmüştür. Çatalburnu'ndan bir otobanın sahil kısmından Yalova Kaplıcalarına ulaştırması da planlanmıştır. Bu şekilde Üsküdar – Yalova mesafesi 1.5 saatten daha az bir süreyi alacaktır. Otoban yapıldığı surette Adalar – Florya kısmındaki yoğunluğun da azalacağı tahmin edilmiştir. Böylece insanların haftasonu şehirdişına çıkıp doğayla başbaşa kalması düşünülmüştür. Diğer bir konu ise İstanbul halkının denize doyduğu ve daha çok orman alanlarını tercih ettiği fikridir. Bu nedenle hinterlandın su ayırım yerlerinde ormanlar yetiştirmek, dinlenme ve eğlenmeye olanak vermek İstanbul Havalisinin planının düzenlenmesinde önemli bir yer tutmuştur (Yıldızcı, 1978).

4.1.4. Henri Prost Planları (1937-1951)

Kağıthane deresinin getirdiği topraklar Haliç'in dibine çökmekte ve Haliç'in dibi dolarak su yüzüne kadar çıktığı ve az tonajlı gemilerin dahi tershaneden geçemediği belirtilmiştir. Bu da tek nakil aracı olarak Haliç'i kullanan sanayii

mahallesi için tehdit olmuştur. Mecraların özellikle mezbaha mecralarının doğrudan Haliç'e akması herhangi bir tedbir alınmadığı takdirde endişe verecek bir duruma gelecek denmiştir. Alınacak tedbirler; yamaçlardaki toprakları tutmak amacıyla bu kısımlara ağaçlandırma yapmak, sahiller arası ulaşım güzergahındaki yerlerde zemin etüdlerinin yapılması düşünülmüştür. Çıkarılan toprakların ne olacağı konusuna da değinilmiş bir takım sorular sorulmuştur. Marmara'ya mı dökme yoksa yarım adalarda kullanılarak ağaçlandırma yapıp sahilden bakıldığında güzel bir görünüm mü elde edilmeli sorusu sorulmuştur (Prost, 1937).

İstanbul ve Üsküdar'ın Boğaz'da üzerinden otoyol ve demiryolu geçen bir köprü ile birleştirilmesi önerilmiştir. Böyle bir köprü'nün doğrudan Üsküdar'ın Haliç sahili ile birleştirilmesinin İstanbul imarında etkili olacağına değinilmiştir (Prost, 1937).

Harita 2. İstanbul Master Planı (Prost, 1937).

Harita 3. İstanbul Master Planı (Prost, 1937)

Harita 4. İstanbul Master Planı (Prost, 1937)

Prost'un önerilerini özetleyecek olursak; Sarayburnu Limanı'nın kaldırılması, Yenikapı'da büyük bir limanın yapılması, Haydarpaşa yanındaki limanın geliştirilmesi planlanmıştır. Yük trenleri Sirkeci'ye kadar girmeyecek, Yenikapı'daki uluslararası garda kalacaktır. Kent merkezindeki iş alanlarının etrafı geniş yollarla çevrelenecektir. Beyazıt – Şehzadebaşı arası üniversitenin olduğu yerin geliştirilmesi, Maçka – Taksim, Maçka –Beşiktaş– Mecidiyeköy üçgeni içinde, Kurtuluş sırtlarında, Moda ve Marmara sahillerinde konut alanları gelişimi düşünülmüştür. Yenibahçe'deki park bir kültür parkı ve spor alanı olacaktır. Maçka-Harbiye – Taksim arasındaki parkta ise spor, sergi sarayı, açık hava tiyatrosu tesisleri düşünülmüştür. Küçük Ayasofya ve Ayasofya arasında arkeolojik park, Atmeydanı çevresinde kamu binaları ile bir Cumhuriyet Meydanı tasarlanmıştır. Planda pek çok meydanın da yeniden düzenlenmesine ilişkin öneriler de bulunmaktaydı. Boğaziçi'nin güçlü yollarla Taksim'e bağlanması hedeflenmişti (Prost, 1937).

Prost planı 2. Dünya Savaşı sonrasında İstanbul'un nüfusunun hızla artması karşısında nüfusun bu denli büyüyeceği planlanmadığı için yetersiz kalmıştır. 1950 yılında Prost'un işine son verilmiştir (Prost, 1937).

Harita 5. Prost Planı ve İstanbul (Prost, 1937).

(net çizgiler uygulanan, kesik kırmızı çizgiler uygulanmayan)

4.1.5. Hızlı Kentleşme Dönemi ve Menderes İmar Operasyonu (1950-1960)

1950 yılından sonra İstanbul'da şehirleşme oldukça hızlı ilerlemeye başlamıştır. Bu artışla beraber bazı sorunlar da ortaya çıkmıştır (Tekeli, 1993).

- Nüfus artışıyla paralel olarak konut arzının sağlanamaması. Buna bağlı olarak öncelikle Zeytinburnu'ndan başlayarak gecekondulaşma görülmesi .
- İstanbul'un plan ve belediye sınırları dışında kalan alanlarında tarlalar parsellenerek hızla satılmaya başlanmıştı. Bu durum karşısında Yapı ve Yollar Kanunu yetersiz kalıyordu.
- İstanbul'da o zamana kadar düşünülmemiş, planlanmamış bir sanayileşme başlamıştı. Sanayii arsası talebi artmasına rağmen bunun için planlanmış alanlar bulunmamaktaydı - Taşıtların artışı kent içi trafiğinde oldukça büyük sorunlara neden olmaktaydı.

Başlangıçta bu sorunlar kurumsal düzenlemelerle çözülmeye çalışıldı. 1956 yılında belediye sınırları büyütüldü. 5656 sayılı yasayla belediyelerin konut yapımındaki yetki alanları genişletildi. Konut finansmanına yardımcı olacak şekilde Emlak Bankası'nın programında değişiklikler yapıldı. Ancak bu düzenlemeler yine de hızlı yapılaşmayı engellemeye yetmedi (Tekeli, 1993).

Prost'un ayrılmasından sonra plan revizyon komisyonu kuruldu. Komisyon Prost'un planlarını kent ulaşımı, kentleşme, ekonomik ve sosyal sorunları çözmeye yönelik olmadığı için eleştirmiştir. İstanbul'u gelişme alanı ve hinterlandı ile birlikte ele alan bir çalışma başlatılmıştır. 1/5000 ölçekli nazım planlarının tamamlanmasını izleyerek 1/2000 ölçekli umumi planlara başlanması; bunlar tamamlanıncaya kadar imar uygulamalarının varolan planlara göre yapılması önerilmiştir (Tekeli, 1993).

1952 – 1956 yılları arasında “Müşavirler Heyeti” kurulmuş olup; gerekli araştırmalar yapıp Küçükçekmece'den Tuzla'ya kadar uzanan alanda 1/10.000 ölçekli bir nazım plan yapılması amaçlanmıştır. Ancak komisyon bu konuda başarılı olamamıştır. Kentin hızlı büyümesi ve bundan dolayı çıkan sorunların baskısı altında 1/5000 ölçekli “Beyoğlu Ciheti Nazım Planı” ve 1/10.000 ölçekli Sanayi Bölgeleri Planını hazırlayarak uzun vade yerine günlük taleplere cevap veren bir metod izlenmiştir.

1956 yılında 6785 sayılı yeni imar ve 6830 sayılı yeni istimlak yasaları T.B.M.M.'den geçmiştir. Aynı dönemlerde Adnan Menderes İstanbul'da gösterişli bir imar operasyonu dönemi başlamıştır. 1956 yılında Türkiye dışta ödemeler dengesiyle karşılaşmıştı ve dış borç bulamıyordu. Bu esnada iç politikada da muhalefet güçleniyordu. Menderes ülke içinde siyasi desteğini

arttırmak amacıyla İstanbul'da imar operasyonu başlattı. Bu imar çalışmaları ulusal bütçe, kısmen kamu iktisadi kuruluşları ve sosyal güvenlik kurumlarının kaynakları kullanılarak kısmen halka yapılacak ödemeler geciktirilerek, büyük oranda da enflasyonla sağlanmıştı.

İmar operasyonunun 3 temel amacı vardı:

- Trafiği Rahatlatmak: Trafiğin düğümlendiği meydanlar ve anayolların genişletilme çalışmaları hızla ilerliyordu. Kentin topoğrafyası ve tarihi eserlerine duyarlılık göstermeden yollar genişletiliyordu.
- Kenti Güzelleştirmek: Hausmann'ın estetik anlayışı baz alınarak meydan ve camiilerin etrafının açılması ön görülmüştü.
- Camii ve Dini Yapıların Restorasyonu: Dini yapılara ağırlık verilerek bazı çevrelerin desteğini almak amaçlanmıştı (Tekeli, 1993).

Planın içinde gecekondulara yönelik herhangi bir çözüm önerisi yoktu. Başta bu planlama kararları Menderes'in kişisel fikri gibi yansıtılsa da planların ana fikri Prost ve Müşavirler Heyeti'nin plan kararlarından yola çıkarak seçici davranılıp çevreye az duyarlı bir şekilde uygulanmıştır. Menderes'in bu yıkıcı operasyonuna ilk tepkiler Mimarlar Odası'ndan gelmiştir. Bu noktadan sonra operasyonun yasallaştırılması için çalışmalar başlatıldı. 1957 yılında Almanya'dan Högg çağırıldı. Högg hem uygulamayı yönlendirecek hem de yeni öneriler getirecekti. Bu öneri içinde 1956 yılında bir ABD firmasına etüdü yaptırılan boğaz köprüsü de yer almaktaydı. 1958'de Högg'ün çalışmaları kamuoyundaki eleştirileri durduramayınca İller Bankası'nca K. Han'da İstanbul İmar ve Planlama Müdürlüğü kurulmuştur. Ünlü İtalyan plancısı Luigi Piccinatto İstanbul'a getirilmiş, İstanbul Metropolitan Alan Planı hazırlanmaya başlamıştır. Plan tamamlanmadan

1960'da Menderes iktidardan uzaklaştırılınca imar operasyonu da durmuş oldu (Tekeli, 1993).

4.1.6. Bölge Plan Çalışmaları (1960 – 1966)

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinden sonra kalan borçları ödemek ve plansız gelişmeyi engellemek için kent planının yapılmasına başlanmıştır. Piccinatto'nun hazırladığı 1/10.000 ölçekli "Geçit Devri Nazım Planı" 1960 yılı sonunda tamamlanmıştır. 2,5 milyon nüfusun 30.000 ha alana yerleştirilmesi öngörülmüştür.

Piccinatto'nun önerisinin diğerlerinden farkı;

- Kent planı çözümü bölgesel düzeyde yerleşim şemasına göre düşünülmüştü.
- Radyo-konsantrik kent biçimi yerine desantralize, açık doğrusal şema getirilmiştir (Akpınar, 1993).

Piccinato, İstanbul ve Beyoğlu yerleşmelerinin artık doygun hale geldiğini ve daha fazla yüklenilmemesi gerekliliğine değinmiştir. İmar ve İskan Bakanlığı planı, yapılacak bölge planlama çalışmalarına göre revize edilmesi gerektiği görüşüyle onaylamamıştır. Bölge planının elde edilmesi için İmar ve İskan Bakanlığı İstanbul'da bölge planlama bürosu açmıştır. OECD ve BM'den destek alınarak büro çalışmalarına 1960'ların sonunda başlanmıştır. Högg'ün bürosu ve İller Bankası büroları kaldırılarak İmar Müdürlüğü'nden ayrı İmar Planlama Müdürlüğü kuruldu. Yönetimine de Turgut Cansever getirildi (Tekeli, 1993).

Belediye İmar Planlama Müdürlüğü 2.5 yıllık bir çalışma programı hazırladı. İlk 1.5 yılda bölge planı tamamlanacak sonrasında metropoliten fiziki planı hazırlanacaktı. 1961 sonunda İstanbul İmar Planlaması Geçit Devresi Şûrâsı

toplandı. Bu şûrâ Türkiye kent planlama tarihinde ilk katılımcılık anlayışıydı (Tekeli, 1993).

Plan 20 yıl sonra İstanbul nüfusunun 5.000.000'a ulaşacağını düşünerek yapılmıştır. Plan varolan yerleşme dokusunun 1 milyon nüfus emeceğini varsayarak 2 milyon kişi için yeni yerleşme alanı ayırıyordu. Plan 5 milyon nüfusu olan kentin 4 milyonunun Büyükçekmece – Gebze hattında yayılmasını öneriyordu. Kıyıların yeşil alan ve mesire alanı olarak ayrılması, gerisinde konut alanlarına yer verilmesi, konutların gerisinde Piccinato önerisindeki gibi doğrusal bir bölgesel yolun bulunmasını, daha geride sanayiinin yer almasını öngörmüştür. Kentin 1380 ha kadar bir bölümünün uluslararası örgütsel ve kültürel faaliyetlere ayrılmasını düşünüyordu (Tekeli, 1993).

1963'te Turgut Cansever'in ayrılmasıyla nazım plan çalışmaları sonuca ulaşmamıştır. 1964'te Suriçi Nazım Plan onaylanmıştır. Zonning planı yerine 1964'te İstanbul Kat Nazım Planı yürürlüğe konmuştur. Bu planla kat yükseklikleri arttırılmıştır. Kentin doğrusal eksen etrafında desantralize edilmesi planlanırken, bu yeni plan nedeniyle yoğunluk arttırılıp yapılar yükseliyordu. Bu plandan sonra yap-yık çalışmaları hız kazanmıştır (Tekli, 1993).

4.1.7. Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu ve Dünya Bankası Projesi (1966-1980)

1960'lı yılların ortasına kadar aflarla yasallaştırılan gecekondular 1966 yılı sonunda çıkartılan 775 sayılı yasayla toplumun gerçeği olarak kabul edilmiştir. Bu yasa mevcut gecekonduların ıslahı, tasfiyesi, yeniden yapılmasının önlenmesi için çıkartılmıştır. Gecekondu bölgelerinin saptanıp ilan edilmesi gerekiyordu (Moltke, 1999).

Kentin çevresinde oluşan gecekondular kuşakları 1960'lı yılların ikinci yarısında 775 sayılı kanunla denetim altına alınmak istenirken bir yandan da bu gecekondular alanlarında belediyeler oluşturulmaya başlandı. Önceleri kent çevresinde imar planı dışında parselasyonun yerini "hisseli mülkiyetle" satış almaktaydı. Daha sonraları ise hazine arsaları ve hisseli araziler üzerinde yer alan gecekondular farklı bir kategori oluşturmaktaydı. 1972 yılındaki 1605 sayılı yasada metropoliten alanlarda İmar ve İskan Bakanlığı'na ilgili belediyelerin izni olmadan metropoliten imar planları yapma ya da yaptırma yetkisi verilmiştir. Tekrar Piccinato çağrılmıştır. Bu sefer Piccinato'nun önerdiği plan şeması uzun vadeli bölgesel bir alt yapı planlamasına dayandırılmıştır. Bölgesi içinde aralarında boşluklar bulunduran şehirler oluşturularak büyüyen, gelişmeyi tüm bölgeye yayan ve doğal kaynakları tahrip etmeyen sağlıklı bir büyüme dokusu ortaya çıkarılmak istenmiştir. Bunu sağlamak için de hızlı yollar sistemi ve gemiler kullanılmaktadır. Bu tüm Marmarayı kapsayan bir öneridir (Cansever, 1993).

1973'de Boğaz Köprüsü yapılmıştır. İstanbul'un zaman, uzaklık matriksini değiştirerek metropoliten alanın gelişme dinamiğini belirlemiştir.

Hazırlanan nazım plan taslağında 1990'da nüfusun 5.5 milyon olacağı; %67'sinin batı, %33'ünün ise doğu yakasında yaşayacağı düşünülmüştür. Boğaz Köprüsü ve Çevre Yolları sisteminden yararlanılarak kente açık ve esnek bir yapı kazandırılması düşünülmüştür. Kıyıdan içeriye doğru ikinci bir eksen oluşturularak yoğun şehir alanları ve sahiller üzerindeki baskının azalması hedeflenmiştir. İkinci iç eksen sahildeki eksenden Silivri'den ayrılmakta, Gebze'nin doğusunda tekrar bağlanmaktadır. Bu geniş alanda kentsel büyümenin

organize edilebilmesi için ikinci derecede yönetici merkezlerin organize edilmesi istenmektedir. Önerilen merkezlerden biri Zeytinburnu'nun kuzeyindedir. Bu merkez seçimindeki ana amaç; tarihi yarım ada içindeki trafik sıkışıklığının azaltılması için yapılması gereken tarihi merkezdeki ulaştırma ve depolama faaliyetlerinin desantralizasyonudur. Önerilen ikinci merkez ise Mecidiyeköy – Zincirlikuyu arasındadır. Metropolün batısında Bakırköy ve Küçükçekmece'nin doğusunda Kartal ve Pendik, Tarihi yarımadanın kuzeybatısında Esenler'in bu tür merkez niteliğinde oluşturulması istenmiştir. Planda 875 ha alan sanayii alanı olarak önerilmiştir. Planda somutlandırılmış bir çok merkezden uzaklaştırma kararı vardır. Batıdaki tiraj garları, marşandiz garı, otogarlar, toptancı halleri, Sirkeci'deki nakliye ambarları, demirciler çarşısı bunlar arasındadır. Tarihi yarımadanın bu şekilde yükü azaltılmak istenmiştir (Cansever, 1993).

Bu plan 1971'de askeri müdahale'den sonra bilim kurumlarının incelemesine tabii tutulmuştur. Yeterince bilimsel araştırmaya dayanmadığı gerekçesi sunulmuş ve Bakanlıkça onaylanmamıştır. Bu planı uygulamaya sokmak için İller Bankası'na metropoliten alanda, İstanbul dışındaki belediyelerin planlarını yapmak için "İstanbul Mücavir Belediyeler İmar Planlama Bürosu" kurulmuştur. Bu gelişmeler esnasında Dünya Bankası devreye girmiştir (Cansever, 1993).

1972'de Türk Hükümeti, Dünya Bankası'yla İstanbul Şehirselleştirme Projesi'nin dış finansmanını sağlayacak bir anlaşma yapmıştır. Bu anlaşmada İstanbul Nazım Plan Şeması'nın geliştirilmesi yanısıra, bu şemadan bir kısım Dünya Bankası'nca finanse edilecek projelerin ve programın tanımlanması amaçlanmıştır (Cansever, 1993).

1971 yılı önerisine dönüş niteliğinde 1/50.000 ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Nazım İmar Planı 1980 yılında onaylanmıştır. Planda nüfusun 7.1 milyon olacağı, bu nüfusun %33'ünün doğu, %67'sinin batı yakasında yerleşeceği öngörülmüştür (Cansever, 1993).

4.1.8. 1980 Sonrası Planlama Çalışmaları

1980 yılına kadar yapılan planlar kentin hızlı büyümesi karşısında yeterince etkili olamamıştır. Bu da pek çok kentsel ve doğa alanlarının tahribatına neden olmuştur. 1980 döneminden sonra hazırlanan planlar nazım planları ve alternatifleri, ulusal ve uluslararası anlaşmalardan kaynaklanan ekonomik ya da hızlı gelişmelerle ilgili yatırımlar esnek tutularak planlamanın içinde bulunduğu şartlara göre yorumlama yapılması mümkün olmuş ve İstanbul'da pek çok büyük projenin yapılmasına neden olmuştur (Bahtiyar, 1997).

Ancak ortadaki bazı sorunlar kent hayatını olumsuz etkilemeye devam etmektedir.

- Teknik ve sosyal altyapı yetersizliği
- Mevcut yasaların uygulanmasını sağlayacak yeterli kontrol mekanizmasının işletilmemesi
- Nüfus ile dengeli hizmet sunulmaması
- İmar mevzuatının İstanbul özelliğine göre yetersiz kalması
- Göç eden nüfusun kent hayatına uzun süre intibak edememesi
- Toplu ulaşım yetersizliği

- Metropoliten bütününde toplu taşıma ile bireysel taşıtın dengesiz ve verimsiz olması, trafik anarşisinin bulunması
- Kente gelen göçün düşük gelir grubundan olması
- Konut açığının giderek artması
- Şehirleşmede gecekondü, hissseli tapu usulü ile plan dışı ya da plansız yerleşme, kaçak inşaatlar
- Toplu taşıma otoritesinin bulunmaması
- Kentte alan etüdüleri ve sağlıklı arazi kullanım kararlarının verilememesi
- Tarihi ve doğal çevre değerlerinin korunmaması ve etkin bir kontrol kurumunun bulunmaması
- Otopark yetersizliği, yol kenarı ve alansal park disiplininin sağlanamaması
- Kentin ülke ölçeğinde hizmet fonksiyonunu yüklenmesi
- Hizmetlerde organizasyonsuzluk
- Sanayii kirliliğinin aşırı boyutlara ulaşmış bulunması
- Kentin büyümesine paralel yatırım payının arttırılmamasıdır.

1995 yılı hedeflerinde; bir kültür, ticaret ve hizmet şehri olan İstanbul'da sanayinin İstanbul Metropolü dışındaki alanlara yerleştirilmesi, nakledilmesi uygun ve gerekli görülmüştür (Bahtiyar, 1997).

1980 sonrası İstanbul'un ülke ve bölge içindeki konumu ve 3030 sayılı yasanın da etkisiyle yönetimlerin yapısından da kaynaklanan dinamikler 1980 Nazım İmar Planını zorlamış, revize edilmesini gündeme getirmiştir. 1980 sonrası İstanbul'un gelişmesinde planlamanın önemi göz ardı edilmiştir. Planda kurumsallaşma yerine

işbaşında bulunan yönetimlerin plan ve program hazırlama niyet ve çabalarının yeterli olacağına inanılmıştır. (Tekeli, 1993).

3030 sayılı yasa ile oluşturulan yerel yönetim organizasyonundan dolayı İstanbul Nazım Plan Bürosu belediyeye devredilirken, kadrosu, arşivi ile dağıtılmış, belediye bünyesinde İstanbul'un gelişme dinamiğine uygun bir planlama birimi kurulamamıştır. Varolan planlama birimleri de kadro, yetki, mekan ve imkanlar açısından pasifize edilmiştir Af yasaları ile kaçak yapılaşmanın teşvik edilmesi de Nazım Plan bütünlüğünü bozmaktadır yanlış politikalar sonucunda kamu arsaları ve gelişme alanlarındaki arsa stoklarının yağmalanması adeta özendirilip teşvik edilmiştir. Kentin gelişme planları gecekondulaşma ve hisseli arazilerdeki yapılaşmayla küçük parçalara ayrılmıştır (Tekeli 1993).

3290 sayılı İmar Affı Kanunu ile ıslah planı yapma ve onaylama yetkisinin ilçelere verilmesi, üst plan kararları açısından yetersiz ve sağlıksız bir yapılaşmayla ortaya çıkmıştır. Bir dönem yasaya dayanılarak ıslah planı adı altında yasanın amaç ve çerçevesini aşan planlar yapılmış, yaygın bir biçimde uygulanmıştır. Bu uygulamalar Nazım Plan'dan oldukça uzaklaşmış ve öngörülen arazi kullanım kararlarından tamamen ters noktalara sapılmıştır. İmar Affı Yasaları, Nazım Planların kişisel kararlarla yönlendirilmesi, planların kolay kazanç olarak görülmesi alışkanlık haline gelmiştir (Moltke, 1999).

Bu kapsamda güncel planlama çalışmaları daha etkili bir biçimde sürdürülürken uzun dönem için Nazım plan çalışmaları yeniden başlamıştır. Nazım Plan ;

- İstanbul'un geleceğine, gelecekteki imajına,
- Temel fonksiyonlarına, bu fonksiyonların tüm ülke içindeki payına,

- Ülke, bölge ilişkileri yanında uluslararası ilişkilerine,
- Genel kentsel gelişme ölçü yer ve biçimine,
- Ulaşım, altyapı,
- Sosyal, teknik, donatım ve kentsel hizmetlere ilişkin olarak planlamayı ana ilke olarak benimsemiştir.

Resmi kurum, kuruluş ve bireylerin katkısının da alınması amacıyla danışma kurulu oluşturulmuştur. Bu yaklaşım, planlama konusunda toplumu temsil eden kuruluşların katılımlarına ve bu katkılara verdiği önemden kaynaklanmaktadır (Tekeli, 1993).

4.2. İstanbul Kenti Yeşil Alan Durumunun İrdelenmesi

4.2.1. Kent Düzeyinde Yeşil Alan Envanteri

İstanbul kenti yeşil alanları rekreasyon amaçlı aktif olarak kullanılan yeşil alanlar ile aktif olarak kullanılmayan yeşil alanlar olmak üzere iki bölümde ele alınmıştır. Aktif olarak kullanılan yeşil alanlar çocuk oyun alanları, park alanları, spor alanları ile rekreasyon amaçlı kamuya açık koru, orman, çayır alanları ve mesire alanları olarak belirlenmiştir. Aktif kullanılmayan yeşil alanlar ise dinlenme, eğlence ve spor yapma amaçlarıyla kullanılmayan fakat işlevsel yönden yeşil alan kapsamına giren açık alanlardır. Bunlar da ağaçlandırılmış alanlar, çayır, fidanlık ve ormanlar, görsel yeşil alanlar, refüj ve meydanlar, koru alanları ile koruya katılacak alanlar ve mezarlıklardır (Aksoy, 2001).

4.2.1.1. Çocuk Oyun Alanları

İstanbul kenti çocuk oyun alanlarının durumu 1975, 1980, 1985, 1990, 1995, 2000 ve 2004 yıllarına göre ayrı ayrı ele alınmıştır (Tablo 2).

1975 yılında İstanbul'da 206.330 m² çocuk oyun alanı mevcuttur. 516.975 çocuğun yararlandığı varsayılan bu çocuk oyun alanları; alan olarak çocuk başına 0,4 m²; kişi başına ise 0,08 m² düşmektedir (Aksoy, 2001).

1980 yılında toplam 339.390 m² çocuk oyun alanı mevcut olup 561.910 çocuğun yararlandığı varsayılan bu çocuk oyun alanlarında; alan olarak çocuk başına 0,6 m²; kişi başına ise 0,1 m² düşmektedir (Aksoy, 2001).

1985 yılında çocuk oyun alanlarının alanı 366.130 m²'e yükselmiştir. 1.273.162 çocuğun yararlandığı varsayımına göre çocuk başına alan olarak 0,3 m²; kişi başına ise 0,06 m² düşmektedir (Aksoy, 2001).

1990 yılında 264.605 m² çocuk oyun alanı mevcuttur. Yaklaşık 1.352.404 çocuğun yararlandığı varsayımına göre çocuk başına ve kişi başına 0,2 m² düşmektedir.

1995 yılında 204.955 m² çocuk oyun alanı mevcuttur. Yaklaşık 1.574.210 çocuğun yararlandığı varsayımına göre çocuk başına 0,13 m²; kişi başına ise 0,03 m² düşmektedir (Aksoy, 2001).

2004 yılında çocuk oyun alanlarının büyüklüğü 333.170 m²'ye yükselmiştir. Yaklaşık 2.048.530 çocuğun yararlandığı varsayımına göre çocuk başına 0,2 m²; kişi başına ise 0,03 m² düşmektedir. Bu sonuca göre İstanbul Kenti'nde 1,47 m²'lik norm açığı bulunmakta; bu da kişi başına 14.761.490 m²'lik çocuk oyun alanına ihtiyaç olduğunu göstermektedir (Aksoy, Aygün, Çelik, Ören, 2004).

4.2.1.2. Park Alanları

İstanbul kenti park alanları incelendiği zaman 1.787 adet parktan 526'sı cep parkları, 650 tanesi küçük parklar, 567 tanesi mahalle parkı, 38 tanesi semt parkı, 6 tanesi ise şehir parkı niteliği göstermektedir. Avcılar, Maltepe, Tuzla ve Büyükçekmece ilçelerinde parkların sayılarıyla ilgili verilere ulaşılamamıştır (Aksoy, Aygün, Çelik, Ören, 2004).

1975 yılında İstanbul kentinde 1.670.750 m² park alanı mevcuttur. Bu değer 973.000 m²'sini şehir parkı, 844.875 m²'sini cep, küçük, mahalle ve semt parkları oluşturmaktadır. Bu parklardan 2.534.193 kişinin yararlandığı varsayılmaktadır. Buna göre kişi başına 0,3 m² park alanı, 0,4 m² ise şehir parkı düşmektedir. 1980 yılında park alanları 1.817.875 m²'ye yükselmiştir. 2.754.476 kişinin yararlandığı varsayımına göre kişi başına 0,3 m² park alanı, 0,4 m² ise şehir parkı düşmektedir. 1985 yılında park alanları 2.643.230 m²'ye yükselirken; parkları kullanacak kişi sayısı 6.240.989 olmuştur. Park alanlarının 1.670.230 m²'sini cep, küçük, mahalle ve semt parkları oluşturmaktadır. Kişi başına 0,3 m² park alanı, 0,1 m² ise şehir parkı düşmektedir. 1990 yılında park alanları 5.129.380 m²'ye yükselirken

parkları kullanacak kişi sayısı 6.629.431 kişi olmuştur. Park alanlarının 973.000 m²'sini şehir parkı, 4.156.380 m²'sini ise cep, küçük, mahalle ve semt parkları oluşturmaktadır. Kişi başına 0,6 m² park alanı, 0,1 m² ise şehir parkı düşmektedir.

1995 yılında park alanları 8.404.775 m²'ye yükselmiştir. Park alanlarının 7.431.775 m²'sini cep, küçük, mahalle ve semt parkları oluştururken 973.000 m²'sini de şehir parkları oluşturmaktadır (Aksoy, 2001).

7.716.716 kişinin parkları kullandığı varsayımına göre kişi başına 1 m² park alanı, 0,1 m² ise şehir parkı düşmektedir. 2004 yılında ise park alanları 16.263.270 m²'ye yükselmiştir. Park alanlarının 4.791.880 m²'sini ise cep, küçük, mahalle ve semt parkları oluşturmaktadır (Tablo 3).

10.041.831 kişinin parkları kullanacağı varsayımına göre kişi başına 1,1 m² park alanı, 0,5 m² ise şehir parkı düşmektedir. Bu sonuca göre İstanbul kentinde 0,9 m²'lik park alanı ve 3 m²'lik de şehir parkı açığı bulunmaktadır. Bu da kişi başına 9.037.645 m²'lik park alanına ve 30.125.490 m²'lik şehir parkı alanına ihtiyaç olduğunu göstermektedir (Aksoy, Aygün, Çelik, Ören, 2004).

Tablo 3. İlçeler Düzeyinde Park Alanlarının 1975, 1980, 1985, 1990, 1995 Ve 2004 Yılı Durumları

İLÇESİ	1975 YILI DURUMU*			1980 YILI DURUMU*			1985 YILI DURUMU *			1990 YILI DURUMU*			1995 YILI DURUMU*			2004 YILI DURUMU **			İMAR VE İSKAN BAKANLIĞININ NÖRME M ² /KİŞİ	2004 YILINA GÖRE PARK ALANI AÇIĞI		
	NÜFUS	ALAN DURUMU		NÜFUS	ALAN DURUMU		NÜFUS	ALAN DURUMU		NÜFUS	ALAN DURUMU		NÜFUS	ALAN DURUMU		NÜFUS	ALAN DURUMU			m ² /kişi	Alan m ²	Alan m ²
		Alan (m ²)	m ² /kişi		Alan (m ²)	m ² /kişi		Alan (m ²)	m ² /kişi		Alan (m ²)	m ² /kişi		Alan (m ²)	m ² /kişi		Alan (m ²)	m ² /kişi				
ADALAR	-	-	-	-	-	-	14785	-	-	19413	-	-	17169	11740	0,7	17806	17710	1	2	1	17805	
AVCILAR	-	-	-	-	-	-	-	-	-	126493	-	-	173523	285740	1,6	236885	553.000	2,3	2	-	-	
BAĞCILAR	-	-	-	-	-	-	-	-	-	291457	64970	0,2	397067	194625	0,5	558653	250210	0,4	2	1,6	893845	
BAHÇELİEVLER	-	-	-	-	-	-	-	-	-	298211	84690	0,3	381156	177360	0,5	464903	227.915	0,5	2	1,5	697355	
BAKIRKÖY	200942	26200	0,1	234226	81995	0,4	1236204	97995	0,08	301673	346570	1,1	288725	747905	2,6	192000	972255	5,1	2	-	-	
BAYRAMPAŞA	-	-	-	-	-	-	188376	82080	0,4	212570	125460	0,6	234625	190920	0,8	246646	211740	0,9	2	1,1	271310	
BESİKTAŞ	174931	19360	0,1	188117	37820	0,2	204911	78470	0,4	192210	251820	1,3	199446	359100	1,8	190139	501545	2,6	2	-	-	
BEYKOZ	76804	13850	0,2	94101	13850	0,1	118697	37300	0,3	142075	88050	0,6	158415	100600	0,6	213203	117440	0,6	2	1,4	298480	
BEYOĞLU	230532	62000	0,3	223360	62000	0,3	245999	233760	1	229000	364750	1,6	230980	382280	1,7	235733	401715	1,7	2	0,3	70720	
EMİNÖNÜ	122885	237440	1,9	93324	239640	2,6	93383	363090	3,9	83444	522380	6,3	68799	572545	8,3	55180	583330	10,6	2	-	-	
ESENLER	-	-	-	-	-	-	-	-	-	223826	33300	0,1	291666	43050	0,1	394423	97290	0,2	2	1,8	709960	
EYÜP	95486	6400	0,06	110871	6400	0,05	369887	75590	0,2	200045	458865	2,3	227250	547705	2,4	253252	627245	2,5	2	-	-	
FATİH	504127	51150	0,1	474578	56750	0,1	497459	63000	0,1	462464	483240	1	440749	782625	1,8	407991	805525	2	2	-	-	
G.O.PAŞA	97118	-	-	101810	-	-	279127	14245	0,05	354186	81720	0,2	510736	120790	0,2	754790	240670	0,3	2	1,7	1283140	
GÜNGÖREN	-	-	-	-	-	-	-	-	-	27900	-	-	213109	56685	0,3	250734	74835	0,3	2	1,7	458895	
KADIKÖY	354957	51600	0,1	455465	51600	0,1	577863	53100	0,09	648282	223820	0,3	682867	773720	1,1	653000	895160	1,4	2	0,6	391800	
KAĞITHANE	-	-	-	-	-	-	120996	21750	0,2	269042	47505	0,2	300222	88225	0,3	344547	213020	0,6	2	1,4	482365	
KARTAL	-	-	-	-	-	-	557664	27570	0,05	252221	67290	0,3	294266	121265	0,4	417034	217020	0,5	2	1,5	625550	
K. ÇEKMECE	-	-	-	-	-	-	336640	4600	0,01	352128	105840	0,3	429033	151990	0,4	589139	244895	0,4	2	1,6	942620	
MALTEPE	-	-	-	-	-	-	-	-	-	254256	9800	0,04	303861	123720	0,4	356568	1.109.945	3,1	2	-	-	
PENDİK	-	-	-	-	-	-	-	-	-	198150	52125	0,3	295511	268240	0,9	388940	484630	1,2	2	0,8	311150	
SARIYER	79329	24000	0,3	110469	24000	0,2	138416	51350	0,4	160075	60180	0,4	198860	158920	0,8	241234	259605	1,1	2	0,9	217110	
ŞİŞLİ	270577	135800	0,5	282471	174.980	0,7	526526	312.220	0,6	250478	406420	1,6	255038	440130	1,7	270582	473220	1,7	2	0,3	81175	
TUZLA	-	-	-	-	-	-	-	-	-	91230	7550	0,08	87250	49580	0,6	124037	190655	1,5	2	0,5	62020	
ÜMRANİYE	-	-	-	-	-	-	118995	-	-	242091	29875	0,1	350691	77970	0,2	626312	463165	0,7	2	1,3	814205	
ÜSKÜDAR	202957	60800	0,3	261141	70600	0,3	467212	100970	0,2	395623	151635	0,4	444798	310330	0,7	501804	746700	1,5	2	0,5	250900	
ZEYTİNBURNU	123548	9150	0,07	124543	20655	0,2	147849	20655	0,2	165679	14345	0,1	203279	276590	1,4	247669	374790	1,5	2	0,5	123830	
BÜYÜKÇEKMECE	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	396937	-	-	-	-	-	
CATALCA	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	82149	13220	0,2	2	1,8	147870	
SULTANBEYLİ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	175771	42500	0,2	2	1,8	316385	
ŞİLE	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	32923	30000	0,9	2	1,1	36215	
SİLİVRİ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	107486	2590	0,02	2	1,98	212820	
İSTANBUL	2534193	697750	0,3	2754476	840290	0,3	6240989	1665645	0,3	6629431	4138885	0,6	7716716	7432500	1	10047675	11462490	1,1	2	0,9	9042910	

* (Aksoy, 2001)

** (Aksoy, Aygün, Çelik, Ören, 2004)

4.2.1.3. Spor Alanları

İstanbul kentinde 1975 yılında 664.050 m²'lik bir alan mevcuttur. Toplam spor alanı miktarını olduğundan daha fazla gösteren tüm kent halkının yararlanmadığı hipodrom, stadyum gibi spor alanları spor tesis alanları adı altında ele alınmış spor alanlarına dahil edilmemiştir (Aksoy, 2001).

1980 yılında spor alanları 740.425 m² olmuştur. Spor alanlarını kullanacak kişi sayısı 2.754.476 olmuştur. Kişi başına 0,3 m² spor alanı düşmektedir. 1985 yılında spor alanları 816.020 m²'ye yükselirken, spor alanlarını kullanacak kişi sayısı 6.240.989 olmuştur. Kişi başına 0,1 m² spor alanı düşmektedir. 1990 yılında ise toplam 477.310 m² spor alanı mevcuttur. 6.629.431 kişinin kullandığı varsayımına göre kişi başına 0,07 m² spor alanı düşmektedir. 1995 yılında toplam 534870 m² spor alanı mevcuttur. 7.716.716 kişinin kullandığı varsayımına göre kişi başına 0,07 m² spor alanı düşmektedir (Tablo 4).

2004 yılında spor alanı 566.380 m²'ye yükselmiştir. Spor alanlarını 10.041.831 kişinin kullanacağı varsayımına göre kişi başına 0,06 m² spor alanı düşmektedir. İmar ve İskan Bakanlığı'nın kent düzeyi normunda önerdiği 3 m²/kişilik norm değerine göre İstanbul kentinde 2,94 m²'lik norm açığı ve 29.522.980 m²'lik spor alanı açığı ortaya çıkmaktadır (Aksoy, Aygün, Çelik, Ören, 2004).

Tablo 4. İlçeler Düzeyinde Spor Alanlarının 1975, 1980, 1985, 1990, 1995 Ve 2004 Yılı Durumları

İLÇESİ	1975 YILI DURUMU*			1980 YILI DURUMU*			1985 YILI DURUMU*			1990 YILI DURUMU*			1995 YILI DURUMU*			2004 YILI DURUMU**			İDAR-ve İSKAN BAKANLIĞININ NORMU	2000 YILINA GÖRE SPOR ALANI AÇIĞI		
	NÜFUS	ALAN DURUMU		NÜFUS	ALAN DURUMU		NÜFUS	ALAN DURUMU		NÜFUS	ALAN DURUMU		NÜFUS	ALAN DURUMU		NÜFUS	ALAN DURUMU			m ² /kiş	m ² /kiş	Alansal m ²
		Alan (m ²)	m ² /kiş		Alan (m ²)	m ² /kiş		Alan (m ²)	m ² /kiş		Alan (m ²)	m ² /kiş		Alan (m ²)	m ² /kiş		Alan (m ²)	m ² /kiş				
ADALAR	-	-	-	-	-	-	14785	-	-	19413	-	-	17169	24270	1,4	17806	24270	1,4	3	1,6	28490	
AVCILAR	-	-	-	-	-	-	-	-	-	126493	-	-	173523	-	-	236885	-	-	3	3	710655	
BAĞCILAR	-	-	-	-	-	-	-	-	-	291457	-	-	397067	-	-	558653	-	-	3	3	1675960	
BAHÇELİEVLER	-	-	-	-	-	-	-	-	-	298211	-	-	381156	-	-	464903	-	-	3	3	1394710	
BAKIRKÖY	200942	147700	0,7	234226	161985	0,7	1236204	161985	0,1	301673	191235	0,6	288725	169465	0,6	192000	171465	0,9	3	2,1	403200	
BAYRAMPAŞA	-	-	-	-	-	-	188376	-	-	212570	-	-	234625	-	-	246646	-	-	3	3	739940	
BESİKTAŞ	174931	17500	0,1	188117	42300	0,2	204911	97430	0,5	192210	55130	0,3	199446	55130	0,3	190139	55130	0,3	3	2,7	513375	
BEYKOZ	76804	34600	0,5	94101	34600	0,4	118697	34600	0,3	142075	-	-	158415	-	-	213203	-	-	3	3	639610	
BEYOĞLU	230532	32750	0,1	223360	32750	0,2	245999	-	-	229000	-	-	230980	-	-	235733	-	-	3	3	707200	
EMİNOĞNU	122885	-	-	93324	7210	0,08	93383	-	-	83444	-	-	68799	-	-	55180	-	-	3	3	165540	
ESENLER	-	-	-	-	-	-	-	-	-	223826	-	-	291666	-	-	394423	350	-	3	3	1183270	
EYÜP	95486	7500	0,07	110871	7500	0,06	369887	22150	0,06	200045	22150	0,1	227250	22150	0,1	253252	22150	0,08	3	2,92	739495	
FATİH	504127	26500	0,05	474578	27300	0,05	497459	27300	0,05	462464	32980	0,07	440749	33780	0,02	407991	32980	0,08	3	2,92	1191330	
G.Ö. PAŞA	97118	6500	0,07	101810	6500	0,06	279127	6500	0,02	354186	6500	0,02	510736	1500	-	754790	9965	0,01	3	2,99	2256820	
GÖNÜĞÖREN	-	-	-	-	-	-	-	-	-	213109	-	-	250734	7350	0,03	269939	8150	0,03	3	2,97	801720	
KADIKÖY	354957	32600	0,09	455465	34780	0,08	577863	34780	0,06	648282	34780	0,05	682867	22600	0,03	653000	22600	0,03	3	2,97	1939410	
KAĞITHANE	-	-	-	-	-	-	120996	-	-	269042	-	-	300222	48510	0,2	344547	48510	0,1	3	2,9	999185	
KARTAL	-	-	-	-	-	-	557664	-	-	252221	-	-	294266	-	-	417034	-	-	3	3	1251100	
K. ÇEKMECE	-	-	-	-	-	-	336640	-	-	352128	7350	0,02	429033	14700	0,03	589139	14700	0,02	3	2,98	1755630	
MALTEPE	-	-	-	-	-	-	-	-	-	254256	-	-	303861	-	-	356568	2500	-	3	3	1069700	
PENİK	-	-	-	-	-	-	-	-	-	198150	13310	0,07	295511	20160	0,07	388940	27510	0,07	3	2,93	1139590	
SARİYER	79329	278500	3,5	110469	278500	2,5	138416	324275	2,3	160075	56775	0,4	198860	65875	0,3	241234	65875	0,3	3	2,97	781600	
ŞİŞLİ	270577	27800	0,1	282471	27800	0,1	526526	27800	0,05	250478	27800	0,1	255038	18000	0,07	270582	32575	0,12	3	2,88	779275	
TUZLA	-	-	-	-	-	-	-	-	-	91230	-	-	87250	-	-	124037	-	-	3	3	372110	
ÜMRANİYE	-	-	-	-	-	-	118995	-	-	242091	-	-	350691	2080	-	626312	2080	-	3	3	1878935	
ÜSKÜDAR	202957	31000	0,2	261141	55900	0,2	467212	55900	0,1	395623	6000	0,02	444798	6000	0,01	501804	13570	0,02	3	2,98	1495375	
ZEYİTLİBURNU	123548	21100	0,2	124543	23300	0,2	147849	23300	0,2	165679	-	-	203279	-	-	247669	-	-	3	3	743005	
BÜYÜKÇEKMECE	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	396937	-	-	3	3	1.190.810	
ÇATALCA	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	82149	-	-	3	3	246445	
SULTANBEYLİ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	175771	-	-	3	3	527310	
ŞİLE	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	32923	-	-	3	3	98770	
SİLVİRİ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	107486	6000	0,02	3	2,98	720640	
İSTANBUL TOPLAM	2534193	664050	0,3	2754476	740425	0,3	6240989	816020	0,1	6629431	454010	0,07	7716716	511570	0,07	10047675	5660380	0,06	3	2,94	29522980	

* (Aksoy, 2001)

** (Aksoy, Aygün, Çelik, Ören, 2004)

4.2.2. İstanbul Kenti Yeşil Alan Durumu

İstanbul kenti; 1975 yılında 5627630 m² aktif kullanılan yeşil alan, 11421675 m² aktif kullanılmayan yeşil alan olmak üzere toplam 17049305 m² yeşil alana sahiptir. Bu değerlere göre kullanılan yeşil alan miktarı toplam yeşil alanın %33'ünü oluşturmaktadır. 1980 yılında 6.104.190 m² aktif kullanılan yeşil alan, 11770875 m² aktif kullanılmayan yeşil alan olmak üzere toplam 1.787.5065 m² yeşil alan mevcuttur. Bu değerlere göre aktif kullanılan yeşil alan miktarı toplam yeşil alanın %34'ünü oluşturmaktadır (Aksoy, 2001).

İstanbul kentinde 1975 yılında kişi başına 2,3 m² aktif kullanılan yeşil alan, 4,5 m² aktif kullanılmayan yeşil alan olmak üzere toplam 6,8 m² yeşil alan düşmektedir. 1980 yılında ise, aktif kullanılan yeşil alan miktarı kişi başına 2,2 m²'e düşerken aktif kullanılmayan yeşil alan miktarı ise 4,3 m²/kişi olmuştur. Bu duruma göre toplam kişi başına 6,5 m²'lik bir yeşil alan düşmektedir.

İstanbul kentinin 1975 nüfusu 2.534.193 kişidir. 1980 sayımında 220.283 kişi artarak 2.754.476 olmuştur. Basit bir hesapla beş yılın değerlendirilmesi yapılacak olursa; 9,25 m²/kişi norm değerinin, beş yıllık nüfus artış değeri çarpımı olan 2037620 m² alan bu nüfus artışının gerektirdiği yeşil alan olarak ortaya çıkmaktadır. Oysaki beş yılda gerçekleştirilen kullanılan yeşil alan miktarı 419565 m²'dir. Bu değer yapılması gereken alanın %21'ini oluşturmaktadır (Aksoy, 2001).

1985 yılında, aktif kullanılan yeşil alan miktarı 6.975.880 m²'ye; aktif kullanılmayan yeşil alan miktarı 18701155 m²'e yükselirken toplam yeşil alan miktarı 25.677.035 m² olmuştur. 1985 yılı durumuna göre aktif kullanılan yeşil alan miktarı artarak toplam alanın %27'sini oluşturmuştur. 1990 yılında ise; aktif kullanılan yeşil alan miktarı 8.377.795 m²'ye; aktif kullanılmayan yeşil alan miktarı 20.902.260 m²'e

yükselirken; toplam yeşil alan miktarı 29.280.055 m² olmuştur. 1990 yılı durumuna göre aktif kullanılan yeşil alan miktarı artarak toplam alanın %29'unu oluşturmuştur. İstanbul kentinde 1985 yılında kişi başına 1,1 m² aktif kullanılan yeşil alan, 3,0 m² aktif kullanılmayan yeşil alan olmak üzere toplam 4,1 m² yeşil alan düşmektedir. 1990 yılında ise kişi başına 1,3 m² aktif kullanılan yeşil alan, 3,2 m² aktif kullanılmayan yeşil alan olmak üzere toplam 4,5 m² yeşil alan düşmektedir.

1980 ile 1985 yılları arasındaki döneme bakıldığı zaman; İstanbul nüfusu 3.486.513 kişi artarak 1985 yılında 6.240.989 olmuştur. Basit bir hesaplama beş yılın değerlendirilmesi yapılacak olursa; 9,25 m²/kişi norm değerinin beş yıllık nüfus artış değeri çarpımı olan 32.250.245 m² alan bu nüfus artışının gerektirdiği yeşil alan olarak ortaya çıkmaktadır. Oysaki beş yılda gerçekleştirilen aktif kullanılan yeşil alan miktarı 871.690 m²'dir. Bu değer yapılması gereken alanın %3'ünü oluşturmaktadır (Aksoy, 2001).

İstanbul kentinin 1985 nüfusu 6.240.989 kişidir. 1990 yılında 388.442 kişi artarak 6.629.431 olmuştur. Basit bir hesaplama beş yılın değerlendirilmesi yapılacak olursa; 9,25 m²/kişi norm değerinin, beş yıllık nüfus artış değeri çarpımı olan 3.593.090 m² alan bu nüfus artışının gerektirdiği yeşil alan olarak ortaya çıkmaktadır. Beş yılda gerçekleştirilen aktif kullanılan yeşil alan miktarı 1.401.915 m² olmuştur. Bu değer yapılması gereken alanın %39'unu oluşturmaktadır (Aksoy, 2001).

1995 yılında 11.651.100 m² aktif kullanılan yeşil alan, 24.493.030 m² aktif kullanılmayan yeşil alan olmak üzere toplam 36.144.130 m² yeşil alan mevcuttur. Bu değerlere göre aktif kullanılan yeşil alan miktarı toplam yeşil alanın %32'sini oluşturmaktadır.

İstanbul kentinde 1995 yılında kişi başına 1,5 m² aktif kullanılan yeşil alan; 3,2 m² aktif kullanılmayan yeşil alan olmak üzere toplam 4,7 m² yeşil alan düşmektedir. 2004 yılında ise kişi başına 2,0 m² aktif kullanılan yeşil alan, 3,5 m² aktif kullanılmayan yeşil alan olmak üzere toplam 5,5 m² yeşil alan düşmektedir (Aksoy, Aygün, Çelik, Ören, 2004).

4.3. Yeşil Kuşak Çalışmalarına İlişkin Bugüne Kadar Sürdürülen Yasal Planlama ve Uygulama Girişimleri

Yeşil Kuşak Ağaçlandırma çalışmaları 1983 yılından itibaren ülkemizde 32 ilde sürdürülmektedir. Daha önceki dönemlerde “orman ağaçlamaları” adı altında yürütülen çalışmalar, kentsel sorunların giderek artması ve peyzaj mimarlarının da katkısıyla günümüzde “yeşil kuşak” adı altında sürdürülmektedir (Çelik, 1990).

3800 Sayılı Orman Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki kanun ve bu kanun ile 3 Aralık 1992 tarihinde yayınlanan “Orman Bakanlığı Merkez Teşkilatı'nın Görevleri, Çalışma Esas ve Usulleri Hakkındaki Yönetmelik”te “Kentlerin planlı ve düzenli bir şekilde gelişmesini sağlamak, çevre ve hava kirliliğini en aza indirmek, bozulan dengeyi yeniden kurmak, boş duran verimsiz toprakları üretime sokmak gibi çok amaçlı yeşil kuşak projelerini düzenlemek ve uygulamak” görevi Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir.

T.C. Orman Bakanlığı Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü, Erozyon Kontrolü ve Mera Islahı Dairesi Başkanlığı'nca yayınlanan 10.12.1996 tarihli E-1: 009.01-23 sayılı Tamim No:10'da yeşil kuşak proje uygulamalarının amaçları aşağıdaki biçimiyle ele alınmıştır.

- Son yıllarda özellikle büyük kentlerimizde tehlikeli boyutlara ulaşan çevre ve hava kirliliğini azaltmak,

- Kişi başına dufen yeşil alan miktarını artırmak,
- Orman ve evre sevgisini kazandırmak için, kent ormanları tesis etmek ve rekreatif amaçlı aalandırmalar yapmak,
- Kentlerin dzenli ve planlı gelişmesini sağlamak,
- Ülkenin turizm potansiyelini arttırmak,
- Toprak muhafaza tedbirleri almak suretiyle, toprak ve bitki arasında bozulan doğal dengeyi yeniden kurmak ve böylece yerleşim birimlerini sel ve taşkın zararlarından korumak,
- Kentin içme suyu kaynakları ile körfez, baraj, göl ve gölet gibi su alanlarını koruma altına almak,
- Değerlendirilemeyen ülke topraklarını ekonomiye kazandırmaktır (elik, 1991)

Yayınlanan tamimde, uygulamaların sonucunda renkleri, formları ve kokuları ile duylara hitap eden ve çeşitli bitki türlerinden meydana gelen, yeşil dokuların tesisi, dinlenme ve turistik amaçlı tesisler ile çeşitli av hayvanları ve kuşları barındıran mevcut olan flora ve faunayı geliştiren ortamlar yaratılarak ormanların kollektif hizmetlerinin sunulması vurgulanmaktadır. Ayrıca, çok amaçlı yeşil kuşak aalandırmalarının kendine özgü işlevleriyle günümüzde endüstriyel ağaçlar kadar önem kazandığı belirtilmiştir. Kentleşme anlayışındaki değişim ve gelişmeler yeşil kuşak çalışmalarının önemini ve amacını da değiştirmiştir. Bu gelişmeler karşısında, sadece erozyon kontrolü yada endüstriyel orman tesisi anlayışına ve tekniklerine göre gerçekleştirilecek yeşil kuşak çalışmalarının amacına uygun olmayacağı ve gereksinime yanıt veremeyeceği belirtilmiştir. Bu nedenle de yeşil kuşak

alışmalarında amaçlara uygun yeni ilkelerin oluşturulması gerekmektedir. Tamimde, yeşil kuşak proje çalışmaları ile ilgili olarak projelerin hazırlanmasında ve uygulanmasında dikkate alınacak ilkeler belirlenmiştir (elik, 1991).

4.4. İstanbul Kenti Yeşil Kuşak Sistemi İçin Öneriler

Öncelikle, ülkemizde “yeşil kuşak” kavramının ele alınış biçimi, daha önceki bölümde incelenen Londra kentindeki “yeşil kuşak” kavramıyla örtüşmemektedir.

Peyzaj planlama disiplininin gelişimi ve peyzaj ekolojisi disiplininin katkılarıyla “yeşil kuşak” kavramının ele alınış biçimi yüzyılımızın başından günümüze kadar oldukça farklılaşmış ve gelişmiştir. Politik sınırlarla belirlenen kenti, sıkıca kavrayan bir halka olarak yeşil kuşak yaklaşımı, yerini ekolojik, kültürel ve rekreatif özellikleri dikkate alan, sınırları ve formu doğal niteliklerce vurgulanan, kentten kırsal alana geçişi çözümleyen daha esnek bir yaklaşıma bırakmıştır.

Değişim, gelişim ve önceki bölümlerde incelenen örnek çalışmaların ışığında İstanbul Kenti yeşil kuşak sistemi için öneriler geliştirmeye çalışılırken, yeşil kuşağın yeniden tanımını oluşturma gereği duyulmuştur.

- Hızla açık yeşil alanları yitirme tehlikesi altındaki kentlerimiz açısından yeşil kuşak, kentleri çevreleyen açık alanların ekolojik, kültürel ve rekreatif niteliklerini değerlendiren, açık alanlarla hangi kullanımların nerede ve kimler için yer alacağını sorgulayan, uygulama ve yönetim biçimlerini kurgulayan bir açık alan planlama aracıdır.
- Yeşil kuşak kentsel alandan kırsal alana uzanan şebekelenmiş açık alanlar dizisidir. Bu dizi kentsel alandan kırsal alana geçişi sağlarken, bir yandan da açık ve yeşil alan sisteminin oluşmasını sağlamaktadır. Böylelikle kentsel gelişimin yönlendirilmesine de katkıda bulunmaktadır.
- Yeşil kuşak, ekolojik, kültürel ve rekreasyon olmak üzere çok işlevli ve kullanım biçimleri açısından da çok çeşitlidir. Yeşil kuşağı oluşturan açık alan dizisinde, doğa

koruma alanları, su yüzeyleri, tarım alanları, ağaçlandırma alanları, kültürel alanlar ve rekreasyon alanları yer almaktadır.

- Yeşil kuşak, yeşil yol planlama yaklaşımını da kullanarak bağlayıcılık özelliği ile kenti kıra, kentsel kullanımları açık alana, bir kullanım biçimini diğerine bağlayarak açık alan şebekesinin kentsel alanla bütünleşmesini sağlamaktadır.
- Bağlayıcılık yaklaşımıyla yeşil kuşak, ekosistem yaklaşımını destekleyerek ekosistemlerin kent içerisinde kırsal alanlara doğru yaygınlaşmasını ve bütünleşmesini sağlayarak, bir yaban yaşam ortamını diğerine bağlar. Metropolitan alanda giderek parçalanarak adacık haline dönüşen doğal alanları bir birine yeşil yollar ile bağlayarak bütünleştirmeyi amaçlamaktadır (Searns, 1997)

Yukarıda belirlenen tanımlara dayalı olarak İstanbul kenti için önerilecek yeşil kuşağın rolü, açık alanların ekolojik, rekreasyon ve kültürel niteliklerini zenginleştiren, baskıları azaltan ve parçalanmalara karşı çözümler üreten işlevsellik şeklinde açıklanabilir.

Tanımlanan rol ile birlikte yeşil kuşağın amaçları, su kaynaklarının, biyolojik ortamların, rekreasyon ve kültürel potansiyelin korunması olarak belirlenebilir.

Yukarıda tartışılan yeşil kuşağın tanımı, rolü ve amaçlarından sonra “İstanbul Kenti Yeşil Kuşak Sistemi” için öneriler oluştururken öncelikle İstanbul kentinin doğal ve kültürel potansiyelini değerlendirmek gerekmektedir.

4.4.1. İstanbul Kenti Yeşil Kuşak Sistemini Etkileyen Faktörler

4.4.1.1. Topoğrafik ve Morfolojik Durumu

İstanbul Metropoliteni Kocaeli ve Çatalca Yarımadaı üzerinde yer almaktadır. Her iki yarımada aşınmış birer platodur. İstanbul ve çevresi, jeolojik zamanlar içinde III.zamanın Miosen devri sonunda Sarmat iç denizinin bir körfezi iken, Pliosen devrinde deniz çekilmiş,

karalar ortaya çıkmış daha sonra akarsu ve rüzgar aşındırmalarıyla uzun bir erozyon devrinin ardından, yükseltelerin kaybolduğu, aşınmaya dayanıklı kuvarsit tepelerin kaldığı, geniş bir peneplen ortaya çıkmıştır. Boğaziçi'ndeki vadi de genişlemiştir. Daha sonra peneplenin Boğaziçi Vadisi'nin doğusunda kuzey kısmın kabarması (yükselmesi) batısında ise güney kısmın kabarması ile su bölümü hatları değişmiş, akarsu vadilerinde eğim artışı nedeniyle su aşındırması da artmış, doğu bölümü hatları değişmiş, akarsu vadilerinde eğim artışı nedeniyle su aşındırması da artmış, doğu yakasında büyük akarsular Karadeniz'e, batı yakasında ise Marmara Denizi'ne dökülmüşlerdir (Alt Bölge Nazım Plan Raporu, 1995).

Anadolu yakasında; Küçük- Büyük Çamlıca (229-262 m), Göztepe (285 m), Kayışdağı (438 m), Aydos (537 m) gibi tepeler bulunmaktadır. Üsküdar'dan Tuzlaya kadar bu tepeler İstanbul'un Anadolu yakasındaki peyzajı oluşturmaktadır (Yıldızcı, 1978).

Çamlıca'dan itibaren Güney-Doğu yönünde yükselen tepeler Aydos'ta maximum yüksekliğe ulaşır. Buradan tekrar alçalmaya başlayarak Tuzla'dan içerilerde Karatepe'de 205 m'ye inmektedir (Yıldızcı, 1978).

Boğaziçi vadiler, koylar, burunlar ve tepeciklerle morfolojik yapı yönünden dinamik bir özellik göstermektedir. Boğaziçi'nde sahil düzlüğü yok denecek kadar azdır. Çok dar sahil şeridi bütün kıyıyı dolaşır, vadilerde dar ve uzun bir düzlük olarak içerilere sokulur. Boğazın Anadolu yakasında tepecikler denize yakın, yamaçlar ise diktir. Rumeli yakasında Istranca kıvrımları dışında dağ yoktur. Karadeniz'den Galata'ya kadar uzanmış geniş platonun her iki tarafı erozyonla kazılması, koyların oluşmasına sebep olmuştur (Yıldızcı, 1978).

Tarihi yarımada ve Beyoğlu, Haliç'le ikiye bölünmüş olan geniş bir platodur. Haliç'e bakan taraflarda tepecikler sahile yakın ve diktir. Beyoğlu'nda erozyonla oldukça derin kazılmış üç vadi (Kasımpaşa, Dolmabahçe, İhlamur) düzlükleri hariç arazi sahilden itibaren hemen yükselir (Yıldızcı, 1978).

Bayrampaşa vadisi Haliç'e paralel şekilde uzanarak sur içinde Yenibahçe vadisi halinde devam ederek geniş bir sahil düzlüğü olarak Langa'da sona erer (Yıldızcı, 1978).

4.4.1.2. Jeolojik Durumu

4.4.1.2.1. Zemin Durumu

Topoğrafik durumda açıklanan şekillenme, jeolojinin birinci, ikinci ve üçüncü zamanlarda meydana gelmiş olan tektonizma ile ortaya çıkmıştır. Bu uzun süre içinde dış etkenlerle daha da karışık bir hale gelen zemin yapısında bugün normal oluşumu aynen görmek olanaksızdır. Diğer bir deyişle jeolojik zamanların bütün devrelerinde ve katlarında oluşan tabaklar normal bir sıralanış içinde görülememektedirler. Aradaki zamanlar ve aşınım devreleri zeminde derin etkiler bırakmıştır. Örneğin, birinci zamanın Devon devrine ait bir tabaka üzerinde üçüncü zamanın Neojen yapısı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca kuvvetli aşınma nedeniyle bazı yerlerde üst tabakaların kaybolması ile yine, daha genç yapıların derinde teşekkül etmiş kütleler yüzeye çıkmışlardır. Bu karışık straiğrafik ve tektonik kil ve çeşitleri, arkoz, granit, kuvarsit ve andezitler, marn ve yapıyı meydana getiren ana maddeler kalker ve çeşitleri kum, sistler, konglemera, ve greler ile alüvyonlardır. Yüzeyden itibaren derine doğru çok kere sıralı bir dize gösteren bu elemanlar derinde ikinci bir özellik meydana getirirler. Örneğin, Bakırköy ve yakınlarındaki yer altı su naplarını oluşturan kum tabakaları killer arasında sıralanmıştır. Çeşitli maddelerden yapılmış katların arasına giren kil tabakaları bir çok yerlerde zaman zaman heyelanlara neden olmaktadır. Eğimin fazla olduğu yerlerde kayma bir çamur akıntısı şeklinde de görülmektedir (Yıldızcı, 1978).

Metropoliten alan içerisindeki çeşitli gruplarda bulunan kireçtaşlarında karstlaşma (erime) sonucu yer altında meydana gelen boşluklar sebebiyle yapılaşmadan doğan tasmanlar (ani yada yavaş çökme veya oturmalar) ortaya çıkabilmektedir (Alt Bölge Nazım Plan Raporu, 1995).

4.4.1.2.2. Kıyılar

İstanbul Boğazı hariç tutulacak olursa genellikle bütün kıyılarda kara ile denizin birleşmesi bir kumsal şerit ile olmaktadır. Karadeniz kıyıları ile Çatalca yarımadasının Marmara Denizi kıyılarında bu kumsal şeridin genişliği yer yer 500 metreyi bulmaktadır. Kocaeli yarımadasının güney kıyılarında ise Üsküdar – Tuzla arası dışında sahil dik ve sarpıtır. Bu yarımadanın kuzey sahillerinde de aynı durum görülmektedir (Şile ve Karaburun). İstanbul boğazında ise bu kumsal şerit tamamen ortadan kalkmakta (canlı falez şeklinde) dik bir kıyı yapısı görülmektedir (Yıldızcı, 1978).

4.4.1.3. İstanbul Kenti Metropolitan Alan Sınırı

İstanbul ili Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde kalan toplam 32 ilçeden oluşmaktadır. Batıda Avcılar, Küçükçekmece, Bakırköy, Bahçelievler, Bağcılar, Güngören, Esenler, Bayrampaşa, Zeytinburnu, Fatih, Eminönü, Beyoğlu, Beşiktaş, Şişli, Kağıthane, Sarıyer, Gaziosmanpaşa, Eyüp, Büyükçekmece, Çatalca ve Silivri'dir. Doğuda ise; Üsküdar, Beykoz, Kadıköy, Kartal, Pendik, Tuzla, Ümraniye, Adalar, Maltepe, Şile ve Sultanbeyli ilçeleri yer almaktadır.

4.4.1.4. Coğrafi Durum

İstanbul ili 28° 01' ve 29° 55' doğu boylamları ile 41° 33' ve 40° 28' kuzey enlemleri arasında kalmakta, 5.512 km²'lik bir alanı kaplamaktadır (Alt Bölge Nazım Plan Raporu, 1995).

İstanbul Boğazı, Karadeniz ile Marmara Denizini birleştirirken, Asya Kıtası'yla Avrupa Kıtasını birbirinden ayırarak İstanbul kentini ikiye bölmektedir.

İstanbul İli Türkiye topraklarının %0,97'sini kaplamakta ve nüfus varlığı açısından Türkiye'nin en önemli ili durumundadır. 2004 yılında İstanbul'un toplam nüfusu 10047675 kişi, yıllık nüfus artış hızı binde 44.78 ve nüfus yoğunluğu 1,280 km²/kişidir.

4.4.1.5. İklim Özellikleri

Coğrafi konumu ve fiziki coğrafya özellikleri nedeniyle aynı enlemde yer alan bir çok yerleşmelerin ikliminden daha farklı iklim özelliklerine sahip olan İstanbul, Karadeniz, Akdeniz ve bu iki iklim tipinin İç Anadolu kara iklimi ile birleşmesi sonucu oluşan yarı kontinental iklim tiplerinin etkisi altındadır. Bunlardan Akdeniz iklimi yumuşatılmış şekliyle, kentin büyük bir kesiminde egemen durumundadır.

Yazlar sıcak ve kuraktır. Bununla beraber Akdeniz mikroklima tipinin yayılma alanının kuzey kesiminde yer alan bu yörede kuraklık güney ve batı kıyılarımızda olduğu kadar şiddetli olmadığı gibi, süresi daha da kısadır. Kış genellikle ılımandır. Bununla beraber kuzeyden gelen kutbi hava kütlelerine bağlı olarak donlu ve karlı günler görülmektedir (Yıldızcı, 1978).

İstanbul, ekvatorundan başlayıp sırasıyla ikişer kez yenilenen alçak ve yüksek basınç kuşakları içinde, subtropikal yüksek basınç kuşağı ile, soğuk ılık bölgenin alçak basınçlarının yada karasal alize rüzgarları ile denizsel (nemli ve yağışlı) batı rüzgarlarının sınırındadır. Yerkürenin hareketleriyle kış ve yaz mevsimlerinde farklı iklim şartları oluşur (Alt Bölge Nazım Plan Raporu, 1995).

Yıl boyunca üç hava tipi hakimdir. Bunlar kuzeyden ve güneyden sokulan hava tipleri ile sakin hava tipidir. Doğu ve batı yönlü rüzgarlara bağlı olan hava tipleri ise önemsizdir. Üç hava tipi arasında, en yüksek frekansı (en çok esme sayısını göstereni), kuzey rüzgarlarının egemen olduğu sırada görülen hava tipidir. Mevsimlere göre dört devre vardır; soğuk ve sıcak devrelerle, biri uzun diğeri kısa süren iki geçiş devresi (Alt Bölge Nazım Plan Raporu, 1995).

Yörenin bölgesel iklim bakımından ortak özelliği de, sirkülasyon bakımından çok hareketli bir bölge olması ve hakim hava hareketlerinin NE-SW doğrultusunda, yani kabaca İstanbul Boğazı boyunca ve ona paralel olarak meydana gelmesidir. Bunun dışında topoğrafyanın

sirkülasyonu yön ve şiddet bakımından etkilediği ve özellikle vadilere doğru ve bazı arazilerin etrafında sapmaların meydana geldiği tespit edilmiştir (Yıldızcı, 1978).

Yöreyi genel olarak karakterize eden bu bölgesel iklim şartları gerçekte yörenin sınırları içinde nisbi konum, yükselti, topografya özellikleri, bakı ve vejetasyon karakterleri gibi etkenlere bağlı olarak bir yerden ötekine önemli olarak değişir ve böylece bir birinden ayrı bazı yerel iklim tipleri ortaya çıkar. İstanbul çevresinde, daha küçük alanlı yerel iklim tipleri ile mikroklima çeşitleri (şehir içi ve şehir dışı, bakı, bitki örtüsü ve yamaçların muhtelif kısımlarında gerçekleşen mikroklima tipleri gibi) bir yana bırakılırsa esas itibariyle üç yerel iklim tipi ayırt edilebilir.

4.4.1.6. Toprak Yapısı

İstanbul İli'nde 1987 yılı verilerine göre I-V. sınıf arazi toplamı 296 077 ha olup, tarım genellikle bu araziler üzerinde yapılmaktadır. Toplam arazinin %54'ünü oluşturan orman ve fundalık alanlar (282 114 ha), II.-IV. sınıf araziler üzerine yayılmış olup, en fazla VI. sınıf araziler üzerinde bulunmaktadır. Mera alanları II.-VII. sınıf arazileri üzerinde homojen olarak dağılmıştır. Geriye kalan 65 860 ha'lık alan yerleşim ve diğer alanlar içinde yer almakta olup en fazla VII. sınıf araziler üzerinde yoğunlaşmıştır. Kullanma kabiliyet sınıfları sekiz adet olup, toprak zarar ve sınırlandırmaları I.Sınıftan VIII sınıfa doğru giderek artmaktadır (Tablo 5).

Tablo 5. İstanbul İli Toprak Sınıflarına Göre Arazi Kullanım Durumu (İstanbul Çevre Durum Raporu, 2004)

Toprak Sınıfları	Toprak Sınıfına Dahil Alanlar				
	Ekilebilir arazi	Mera	Orman	Diğer	Toplam
I. sınıf	6.843	464	204	1.190	8.701
II. sınıf	64.208	5.717	31.848	5.596	107.369
III. sınıf	35.708	4.479	41.990	4.088	86.265
IV. sınıf	38.188	2.617	52.920	2.634	93.742
V. sınıf	56	564	-	124	744
VI. sınıf	5.025	3.399	118.694	3.867	130.985
VII. sınıf	265	2.825	36.458	631	40.179
VIII. sınıf	-	-	-	47.730	47.730
Genel Toplam					515.715
Sınıflandırılmayan su yüzeyi					6.285

İyi vasıflı olan “I. Derecede vasıflı tarım arazileri” grubu, arazi kullanma kabiliyeti I. ve II. sınıf olan alanlarla, sulanan bahçeler ve sulu tarım alanlarını kapsamaktadır. Eğim düşük, erozyon etkinliği azdır. Sellenme olmaz. Toprak derinliği ve sıcaklığı bitki yetişmesi için uygundur. Taban suyu ya hiç yoktur, yada yeterli derinliktedir. Kök bölgesindeki tuz ve değişebilir sodyum zararsız düzeydedir. Taşlık %10’un altındadır yada hiç yoktur. Tarımsal vasfı iyi olan bu alanlar İstanbul ilinin %14,3’üdür. İklima uygun olan her türlü bitkinin yetişmesine elverişlidir (Alt Bölge Nazım Plan Raporu, 1995).

Tarımsal vasfı orta olan “II. derecede tarım arazileri” tarımsal açıdan bir takım (az eğim ve erozyon, sel basması, alt topraktaki yavaş geçirgenlik, sığ toprak derinliği, düşük su tutma kapasitesi, tuzluluk, sodiklik gibi) problemlere sahiptir.Buna rağmen bu arazilerde tahıl, baklagiller, endüstri bitkileri, yağlı tohumlar, yumru bitkileri meyve ve yem bitkileri yetiştirilebilmektedir. III sınıf arazilerle, yetersiz sulamalı araziler bu gruba alınmıştır (Alt Bölge Nazım Plan Raporu, 1995).

Tarımsal vasfı az “III. derecede önemli tarımsal arazileri” ise, arazi kullanma kabiliyeti IV.,V.,VI.,VII. sınıf araziler ile bahçeler, zeytinlikler ve kestanelikler gibi özel ürün alanlarını kapsar (Alt Bölge Nazım Plan Raporu, 1995).

Geri kalan, tarımsal vasfı olmayan arazilerdir. Bunlar orman rejimine giren orman ve fundalık alanlar ile kayalık, sazlık, taşlık, bataklık, kumul, ırmak taşkını, v.b. gibi alanlardır (Alt Bölge Nazım Plan Raporu, 1995).

Coğrafi dağılışlarına ilçeler açısından bakılırsa tarımsal niteliklerine göre iyi vasıflı tarım arazileri İstanbul Metropoliten alanında, 1987 yılı idari bölünmesine göre, sırasıyla en çok Silivri (32.2 ha) ve Çatalca (31.7 ha) İlçe alanlarında, daha az olarak da Şile (3.8 ha), Kartal (3.0 ha), Beykoz (2.6 ha), Bakırköy (1.4 ha), Gaziosmanpaşa (1.1 ha), Eyüp (1.0 ha), Şişli (0.5 ha) Sarıyer (0.4 ha), Kadıköy (0.2 ha) ve Üsküdar (0.2 ha) ilçelerinin kapsadığı alanlarda yer almaktadır. Mevcut şehrsel yerleşmenin yakın çevresindeki iyi tarımsal alanlar, şehrsel büyümeye yenilecekmiş gibi görünmektedir (Alt Bölge Nazım Plan Raporu, 1995).

Orta ve az vasıflı tarım arazileri de Silivri (15.5 ha ve 0.018 ha) ve Çatalca'da (19.0 ha ve 0.097 ha) yine geniş yer tutmaktadır. Beykoz ilçesi de (0.2 ha ve 0.014 ha ile) kısmen bu alanları içermektedir (Alt Bölge Nazım Plan Raporu, 1995).

4.4.1.7. Arazi Varlığı:

İstanbul Orman İl Müdürlüğü envanterine göre İstanbul ili arazi varlığı durumu şöyle belirlenmiştir.

Tablo 6. İstanbul İli I. Alt Bölge Doğal Kaynak Envanteri (İstanbul Çevre Durumu Raporu, 2004)

(Avcılar, Bağcılar, Bahçelievler, Bakırköy, Büyükçekmece, Çatalca, Esenler, Güngören, Küçükçekmece, Silivri, Zeytinburnu)

Arazi Cinsi	Alanı (ha)	Oranı (%)
Tarım	73 615	% 27
Orman	100 612	%37
Çayır Mera	15 000	%5
Tarım Dışı	84 972	%31
Toplam	274 200	%100
İl Arazisi İçindeki Oranı		%53
1- IV Sınıf Arazi Varlığı		224 973 ha

Tablo 7. İstanbul İli II. Alt Bölge Doğal Kaynak Envanteri (İstanbul Çevre Durum Raporu, 2004)

(Bayrampaşa, Beşiktaş, Eminönü, Eyüp, Fatih, Gaziosmanpaşa, Kağıthane, Sarıyer, Şişli)

Arazi Cinsi	Alanı (ha)	Oranı (%)
Tarım	2 718	% 3,9
Orman - fundalık	32 000	% 46,7
Çayır Mera	3 450	% 5,1
Tarım Dışı	30 332	% 44,3
Toplam	68 500	% 100
İl Arazisi İçindeki Oranı		% 13
1- IV Sınıf Arazi Varlığı		36 071 ha

Tablo 8. İstanbul İli III. Alt Bölge Doğal Kaynak Envanteri (İstanbul Çevre Durumu Raporu, 2004) (Adalar, Kadıköy, Kartal, Maltepe, Pendik, Sultanbeyli)

Arazi Cinsi	Alanı (ha)	Oranı (%)
Tarım	2 277	% 4,8
Orman - fundalık	5 667	% 11,9
Çayır Mera	4 465	% 11,5
Tarım Dışı	34 191	% 71,8
Toplam	47 600	% 100
İl Arazisi İçindeki Oranı		9,1
1- IV Sınıf Arazi Varlığı		19 460 ha

Tablo 9. İstanbul İli IV. Alt Bölge Doğal Kaynak Envanteri (İstanbul Çevre Durumu Raporu, 2004) (Beykoz, Şile, Ümraniye, Üsküdar)

Arazi Cinsi	Alanı (ha)	Oranı (%)
Tarım	11 671	% 8,9
Orman - fundalık	93 932	% 71,3
Çayır Mera	1 678	% 1,3
Tarım Dışı	24 419	% 18,5
Toplam	1 317	% 100
İl Arazisi İçindeki Oranı		% 25
1- IV Sınıf Arazi Varlığı		14 598 ha

28.02.1998 tarihinde 4342 sayılı Mera Kanunu'nun yayınlayarak yürürlüğe girmesi ile mera, yaylak, otlak ve çayırların tespit, tahdit tahsisi ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığı görevlendirilmiştir. İstanbul ilinde Mera Kanunu kapsamında 1575 parçadan ibaret 9711 hektar alan olduğu tespit edilmiştir. Bu proje ile İllerde Mera Kanunu gereğince tespit ve tahdit işlemleri tamamlanmış olan mera alanlarının ıslah edilmesi amaçlanmıştır. İstanbul ilinde tespit ve tahdit işlemleri tamamlanamadığı için henüz uygulamaya konulan Mera Islah Projesi bulunmamaktadır.

Tablo 10. İstanbul Alt Bölgelerinde Arazi Varlığının Dağılımı (İstanbul Çevre Durumu Raporu, 2004)

Arazi Kullanım Şekli	Alt Bölgeler				İstanbul
	I. Alt Bölge	II. Alt Bölge	III. Alt Bölge	IV. Alt Bölge	
Tarım Alanı	82 896	3 492	1 782	11 296	99 466
Çayır – Mera Alanı	6 514	1 522	1 558	93	9 678
Ormanlık – Fundalık – Alanı	121 714,1	28 955	3 061	84 777	238 507,1
Sanayi – Yerleşim ve Diğer Alanlar	63 064,9	34 440	41 100	35 735	174 339,9
Toplam Alan (Ha)	274 189	68 409	47 501	131 901	522 000

4.5.1.8 Su Toplama Havzaları

İstanbul Metropolitan Alanı, Marmara Geçiş iklim tipi içinde yer almakta ve yıllık ortalama yağış 700 – 1000 mm arasındadır. Kuzeye çıkıldıkça yağışın miktarı ve süresi artar. Akarsuların gerek uzunlukları gerekse havzalarının (su toplama alanlarının) büyüklükleri çok farklıdır. Büyük havzalı akarsuların üzerinde kurulan yada bu akarsularla beslenen göl, gölet ve barajlar mevcut olup şehre su temin edilen kaynaklardır. İstanbul İli içerisinde halihazırda içme suyu temininde kullanılan 8 adet göl vardır.

- 1- Terkos Gölü (Doğal)
- 2- Elmalı Seddeler
- 3- Darlık Baraj
- 4- Sazlıdere Barajı
- 5- Büyükçekmece Gölü (Barajlı)
- 6- Küçükçekmece Gölü
- 7- Ömerli Barajı
- 8- Alibey Barajı

Uzundere, Kilyos Deresi, Kızıtaşı Deresi, Marmaracıkdere, Değirmendere, Kılıçpınardere, Sarıyer Deresi, Arapöldüren Deresi, Namazgah Deresi, Kurşunyeri Dereleri İstanbul İli'nin

sulu derelerdir. Ayrıca kışın sulu olan Gümüşdere vardır. Bütün dereler Karadeniz'e dökülür ve eski Virankule serisi içinde bulunmaktadır. Diğer dereler ise Harmancık Dere, Çamlıkdere, Eski Mandıra Deresi, Garip Dere, Ayazağa Deresi, Karataş Deresi, Kızılağaç Deresi, Maslak Deresi, Baltalimanı Deresidir. Bunun dışında Anadolu yakasında Ağva ve Riva Dereleri bulunmaktadır (İstanbul Çevre Durum Raporu, 2004).

Türkiye genelindeki köyden kente olan göç olgusu, İstanbul'un kentsel çekiciliğinin yanı sıra su toplama havzalarının konumlarının uygunluğu bu alanlardaki su kaynaklarının bolluğu, kaçak ve ruhsatsız yapılarla ilgili yasal boşlukların da etkisiyle yöredeki arsa spekülasyonları sonucu, tarlaların parsellenerek hisseli tapu halinde satışlarının yapılması ve kaçak inşaatların çıkmasına neden olmuştur. Diğer taraftan havza içerisinde bulunan sanayilerde çalışanlar da genellikle benzer şekilde konut edinerek, bu bölgelerde yerleşmişlerdir (Alt Bölge Nazım Plan Raporu, 1995).

Ayrıca, havza içerisinde çok sayıda dere yatağının bulunması ve sanayilerin bunları su kaynağı olarak kullanmaları nedeniyle bu alanlar, sanayi kuruluşları için çekici olmuş ve bu tür kuruluşların hızla çoğalmalarına yol açmıştır (Alt Bölge Nazım Plan Raporu, 1995).

Çevre yollarının bölgeye sağladığı kolay ulaşımın etkisiyle, havzalarda bulunan yerleşim bölgelerine ilgi artmıştır. Havzaların içerisinde ve havzaların etrafında bulunan büyük iş potansiyeline sahip organize sanayi bölgeleri ve sanayi kuruluşları nüfus artışını ve yerleşimi körüklemiştir. Sonuçta önceki planlamalara ve mevcut yönetmeliklere karşın, bölgedeki hızlı ve denetim dışı yapılaşma sonucu her türlü alt yapıdan yoksun yeni yerleşim alanları ortaya çıkmıştır (Alt Bölge Nazım Plan Raporu, 1995).

Baraj göllerin mutlak ve kısa, derelerin ise mutlak koruma mesafelerinde kesinlikle yapılaşmaya izin verilmemeli, orta ve uzun koruma kuşaklarının yapılaşmamış alanları ise, İ.S.K.İ. yönetmeliği kapsamında değerlendirilmelidir. Yapılmış alanlarda ise yine aynı

yönetmelik çerçevesinde parasal, yasal, kurumsal ve teknik olanaklar sağlanabildiği takdirde sıhhileştirme, kirleticiliğin kaynağında önlenmesi veya arıtılması, yoğun kirleticilik olan kesimlerde ek önlem olarak kuşaklama kolektörlerin yapılması gerekmektedir (Nazım İmar Planı, 1995).

Havza sınırlarında oluşturulacak tampon bölgeler ile yerleşmelerin havza içlerine doğru gelişmeleri önlenmelidir. Aktif yeşil (spor alanları/ golf, binicilik, atıcılık, botanik bahçesi) alan olarak düzenlenecek bu alanlar hem kentin rekreasyon alanlarına hem de havzaların korunması konusunda aktif bir rol üstlenecektir.

Ömerli Barajı İstanbul'un %31,8 oranında suyunu sağlamaktadır. En önemli su kaynağı olmasına karşın, son yıllarda bu havzadaki kimi yerleşimlerde nüfus çok büyük oranda artmıştır. Bu gelişim sonucu su kirliliği oranı önemli oranda artmıştır. Toplam içerisindeki payı açısından Ömerli Havzası öncelikle ele alınmalıdır (Nazım İmar Planı, 1995).

4.4.1.9. Flora – Fauna

4.4.1.9.1. Flora

- **Ormanlar**

İstanbul: birbirinden çok farklı bitki örtülerine sahip Avrupa ve Asya kıtaları arasındaki özel konumu, havasının Karadeniz kıyılarının nemli ve soğuk ikliminin yanı sıra daha çok Akdeniz iklimi özelliklerini de taşıması, toprak çeşitliliği ve uzun bir geçmişe sahip geleneksel arazi kullanımı nedeniyle çok çeşitli doğal yeşil alanlarına sahiptir. İstanbul İlinde, doğal ve potansiyel olarak 238.507 ha orman bulunmaktadır (Harita 6).

Ormanlar Akdeniz ikliminin etkisinin görüldüğü alanlarda maki toplulukları, kurakçıl orman bitkileri şeklinde, ilin orta kesimlerine doğru gidildikçe yer yer meşe türleri, Karadeniz kıyılarına yaklaşıldıkça kayın, gürgen, kestane, Trakya Bölgesi ormanlarında yaprağını döken

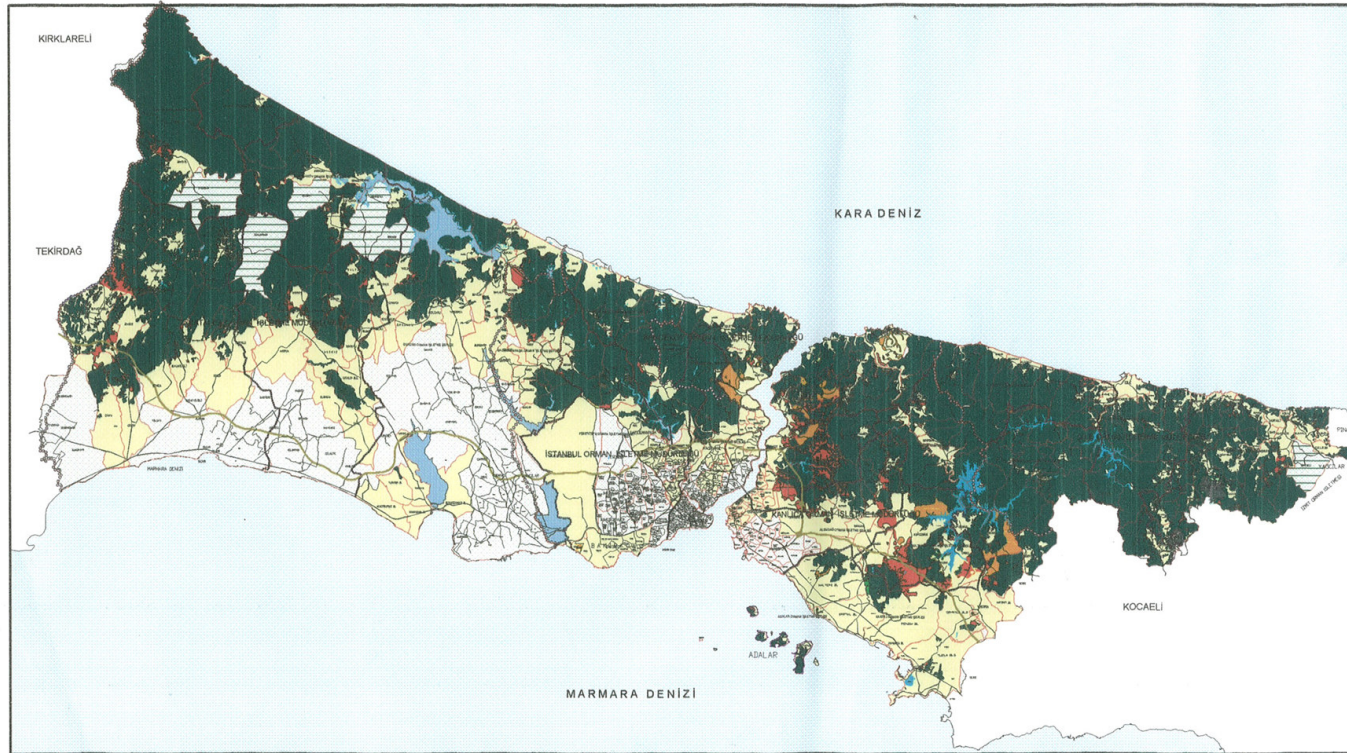
çalılar ve meşe türleri hakimdir. Orman içi ve civarındaki köyler orman köyleri olarak kabul edilmiş olup buralara muhafaza amaçlı özel yardımlar sağlanmıştır (Tablo 11).

Tablo 11. İstanbul İli Orman Alanı (İstanbul Çevre Durum Raporu, 2004)

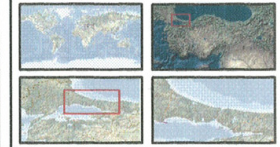
Ormanlık Alan (hektar)	240.960
Koru Orman Alanı	70.715
Normal Koru Alanı	63.481
Bozuk Koru Alanı	7.234
Baltalık Orman Alanı	170.245
Normal Baltalık	154.511
Bozuk Baltalık	15.734

İstanbul'u karşılıklı iki yarımadaının kuzey kesimlerinde saran nemli ormanlar, çoğunlukla meşe, gürgen, kayın, kestane gibi geniş yapraklı ağaçlardan oluşur. Karadeniz kıyılarında var olan kumulların en nitelikli ve nadir türler açısından en zengin olanları burada bulunur. İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü'nden alınan verilere göre İstanbul İli içerisinde toplam 2411569.7 ha alan ormanlık, 93657.7 ha alan koruluk, 147912 ha alan baltalık, 294371 ha alan ise açıklıktır (Harita 7).

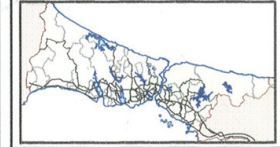
Harita 6. Orman Kadastrosuna Göre Orman Alanı ve Sınırları

T.C.
İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
PLANLAMA VE İMAR DAİRE BAŞKANLIĞI
ŞEHİR PLANLAMA MÜDÜRLÜĞÜ

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR NAZIM İMAR PLANI
ANALİTİK ETÜDLER İŞİ İHALESİ

Bimlas BÜYÜKŞEHİR NAZIM İMAR PLANI İHALESİ
KADASTRO VE İMAR İŞLERİ
Tic. Sic. No: 271100/00001
Tic. Sic. No: 271100/00002
Tic. Sic. No: 271100/00003
Tic. Sic. No: 271100/00004
Tic. Sic. No: 271100/00005
Tic. Sic. No: 271100/00006
Tic. Sic. No: 271100/00007
Tic. Sic. No: 271100/00008
Tic. Sic. No: 271100/00009
Tic. Sic. No: 271100/00010

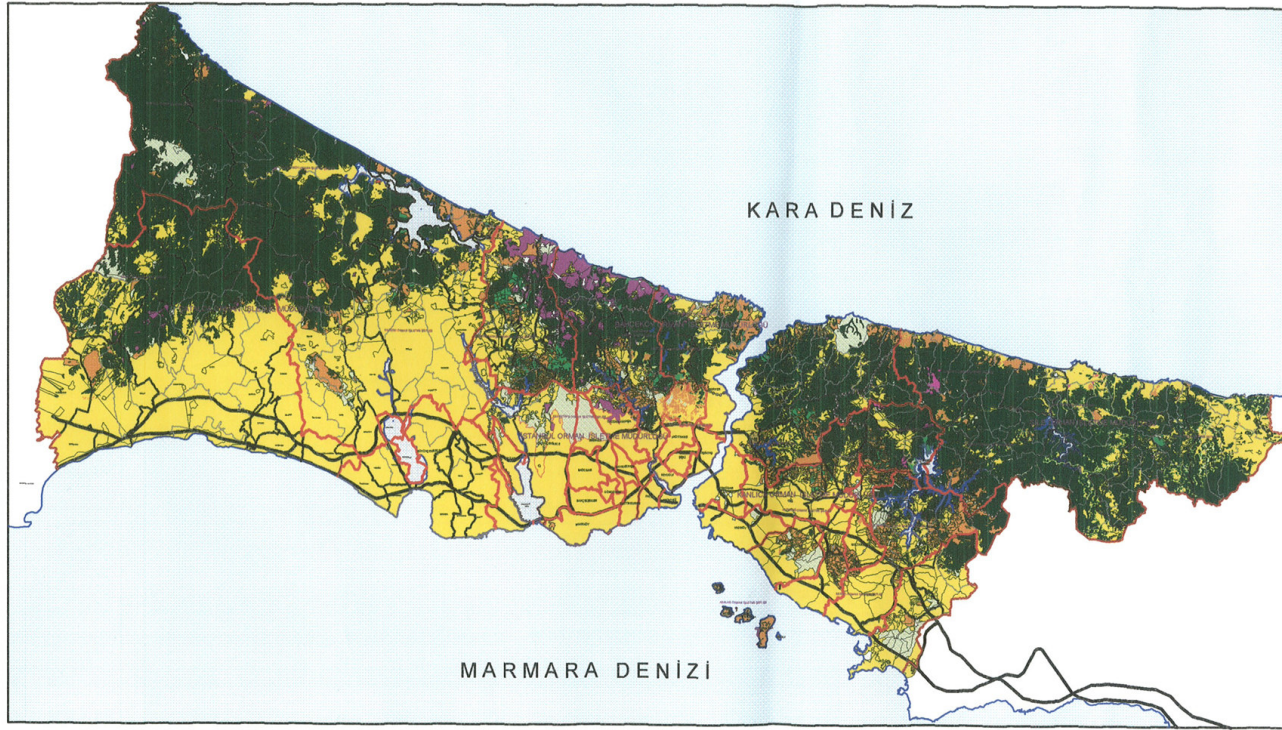
LEJAND

	ORMAN İLETME ALANLARI		TEM
	ORMAN SİMLERİ		ASFALT YOL
	KÖY SİMLERİ		
	ORMAN ALANLARI		
	ÖZEL ORMAN ALANLARI		
	KADASTRO YAPILMAMIŞ YÖREK ORMAN ALANLARI		
	ORMAN DIŞINA ÇIKARILMIŞ ALANLARI(B310B)		
	KADASTRO YAPILAN ORMAN DIŞI YEREL ALANLAR		
	KADASTRO YAPILMAMIŞ ALANLAR		
	BAGLA		
	BEND		
	GÖL		

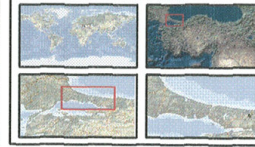
ÖLÇEK: 1/550 000

Harita 7. Bitki Örtüsü Analizi

T.C.
İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
PLANLAMA VE İMAR DAİRE BAŞKANLIĞI
ŞEHİR PLANLAMA MÜDÜRLÜĞÜ

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR NAZIM İMAR PLANI
ANALİTİK ETÜDLER İŞİ İHALESİ

BİMAŞ
BİTANCI VE İNŞAAT MÜHÜRLEME VE İNŞAAT İŞLERİ İÇİNE
TUTANAKÇI, ÇİZİM, FOTOĞRAFİYERİ, İNŞAAT İŞLERİ
MÜHÜRLEME, İNŞAAT İŞLERİ
Tel: 0212 310 51 70 - 310 51 62 - 310 49 51 Fax: 0212 310 51 60

LEJAND

İL SINIRI	ORMANSIZ ALANLAR
İLÇE SINIRI	MÜHÜRLEME ALANLARI
İL KAZEME BELEDİELERİ	KUMUL
İÇİME MÜHÜRLEME SINIRI	KAYALIK
İÇİME DEĞİL SINIRI	SU YÖZEYİ
GENİŞ YAPRAKLI ORMANLAR	
KONİ YAPRAKLI ORMANLAR	
KARİŞİK ORMANLAR	
FUNDALIK	
ADAÇSIZ ORMAN TOPRAĞI	

ÖLÇEK: 1/550 000

İstanbul İli Ormanlarında Akdeniz tipi bitkiler önemli bir yayılım göstermektedir. Dış görünüşleri ve toprak üstü kısımları su kaybını azaltacak tarzdadır ve toprağa sağlam bir şekilde oturmuşlardır. Bu tip bitkiler Marmara Denizi kıyılarına, boğazların her iki yakasını ve adaları kaplamakta ve İlin Karadeniz kıyısı boyunca da yayılmaktadır. Maki örtüsünün dışında kalan ormanla kaplı alanlarda meşe (Quercus spp.) türleri hakimdir ve geniş bir yayılım göstermektedir. İstanbul'un kuzeyinde münferit kayın (fagus) ormanlarına rastlanmaktadır. Bunların yanı sıra kestane ormanları görülmektedir (İstanbul Çevre Durum Raporu, 2004).

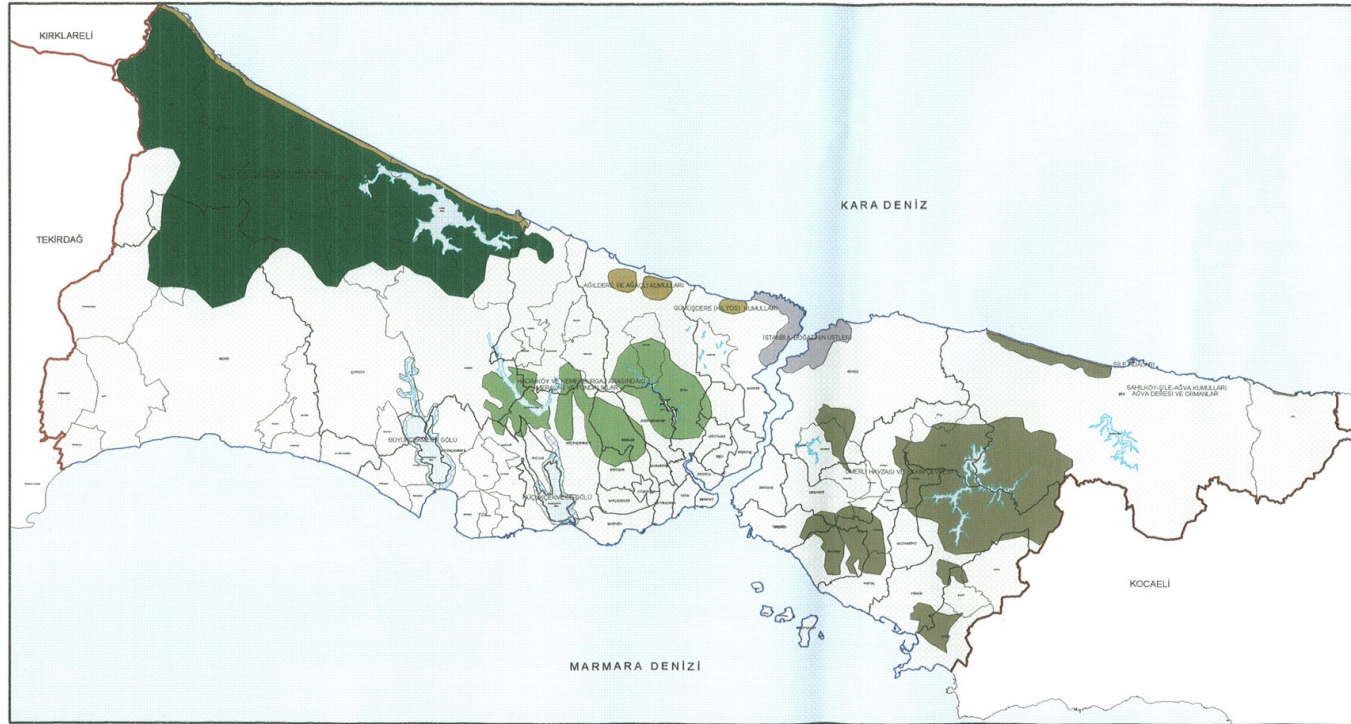
Ağaçlandırmanın amacı; verimli orman alanlarının artırılması, erozyonun önlenmesi, çevre kirliliğinin önlenmesi, turizm potansiyelinin artırılması, rekreasyon alanlarının yaratılması, şehirlerin düzensiz gelişmesinin önlenmesidir (İstanbul Çevre Durum Raporu, 2004).

İstanbul ili içinde orman ve fundalık alanlarda başlıca problemin erozyon olmasının nedeni, bu arazilerin konum itibarıyla dik eğimli ve dalgalı yerlerde bulunması ve bitki örtüsünün yer yer tahrip edilmiş olmasıdır. Toprakların korunabilmesi için bu tahribata son verilmesi ve ormanlarda açma yapılmasına engel olunması gerekir. Diğer taraftan, orman örtüsünün iyileştirilmesi için tedbirler alınmalıdır. Kesim ve yeniden ağaçlandırma çalışmaları esnasında toprak kaybına yol açılmamalıdır. Bu arada yangın, haşere ve hastalıklara karşı tedbirler alınmalıdır. Bu arazilerde drenaj problemi olan kısımlar islah edilmelidir (İstanbul İli Arazi Varlığı Raporu, 1987).

Çayır ve Mera

İstanbul kentinde 1999 yılı verilerine göre 24.900 ha çayır ve mera alanı bulunmaktadır. 1998 yılında çıkan 4342 sayılı Mera Kanunu uygulamalarının başlamasıyla birlikte yapılan tespit, tahdit çalışmaları ve tapu kayıtlarının çıkarılmasıyla birlikte 2001 yılı verilerine göre gerçek mera alanlarının 9687.7 ha olduğu tespit edilmiştir (Harita 8).

Harita 8. Ekolojik Yapı Analizi

T.C.
İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
PLANLAMA VE İMAR DAİRE BAŞKANLIĞI
ŞEHİR PLANLAMA MÜDÜRLÜĞÜ

Bimtas
BÜYÜKŞEHİR PEYZAJ VE MİMARLIK İNŞAAT SAN. TİC. A.Ş.
Tic. Sic. No: 27119
Akdere - ÜSKÜDAR
İSTANBUL
Tel: 0212 339 53 33 - 339 53 62 - 339 49 92 Fax: 0212 339 51 62

LEJAND

	İL SINIRI
	İLÇE SINIRI
	İLK KADEME BELEDİYE SINIRI
	KAYALIK ALANLAR
	FUNDALIK ALANLARI
	KUMULLAR
	MERA VE FUNDALIK
	ÖNCELİKLİ ORMAN ALANLARI
	SULAK ALANLAR

ÖLÇEK: 1/550 000

İstanbul İlinde, çayır ve mera alanlarının yarısı 2-4. sınıf, diğer yarısı da 6-7 araziler üzerinde bulunmaktadır (İstanbul Çevre Durum Raporu, 2004).

İl içindeki meraların durumu Türkiye'nin bir çok yerine göre iyi sayılabilirse de, çoğunlukla kötü durumdadır. Bu arazilerin idaresi düzensiz, bilgiden yoksun ve kaynakların sömürülmesi şeklindedir. Her mevsim otlatmaya açık olan bu meralarda doğal örtü oldukça tahrip olmuştur. Doğal örtünün bu tahribatı erozyonu şiddetlendirmekte, bu da meraların durumunu daha da şiddetlendirmektedir. Meralarda erozyonu önlemekle hem bu araziler hem de daha aşağılarda yer alan tarım arazileri kurtarılmış olur. Çünkü, zayıf bitki örtüsü tutulmayıp yüzey akışına geçen yağmur suları mera topraklarını aşındırdığı gibi, tarım arazilerinde sel baskınlarına neden olmaktadır (İstanbul İli Arazi Varlığı Raporu, 1987).

Meralarda erozyonu hafifletmek için otlatma değeri olan bitki türleri geliştirilmeli ve besin değeri olmayan otlar (yemler) yok edilmelidir. Tesis edilen örtü sık bir şekilde toprağı tam olarak örtebilmelidir. İslahtan sonra meralarda kapasitelerine göre kontrollü olarak otlatma yapılmalıdır. (İstanbul İli Arazi Varlığı Raporu, 1987).

Gerek orman arazileri gerekse açık otlaklar ve meralar, flora bakımından zengindir. Doğal ortamda yetişen bir çok buğdaygil ve baklagil yem bitkisinin yanında kuşburnu, muşmula, kıvılcık, böğürtlen gibi meyveler ile ılgın, orman sarmaşığı ve yabani gül yetişmektedir. Avrupa, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki herhangi bir ülkeden daha zengin bir bitki örtüsüne sahip olan Türkiye'de 2700'ü endemik olmak üzere 8600 tür bulunmaktadır (İstanbul Çevre Durum Raporu, 2004).

Doğu Avrupa'nın son kalan en geniş fundalıkları da İstanbul çevresindedir. Bu habitat çeşitliliği, İstanbul çevresinde, şaşırtıcı zenginlikte bir bitki örtüsünün oluşmasını sağlamıştır. 5.110 km²'lik yüzölçümüyle İstanbul yaklaşık 2 bin bitki türünü barındırmaktadır. Doğa koruma açısından İstanbul'un en önemli ayrıcalığı, sahip olduğu nadir bitki türleridir. Doğal

olarak yetişen bitki türlerinden 270'i "Türkiye'nin Tehlike Altındaki Nadir ve Endemik Bitkileri Listesi"nde yer almaktadır. Bunlar arasında 40 türün dünya üzerindeki en zengin popülasyonları İstanbul'dadır (Ekim, Koyuncu, Erik, İlarıslan, 1989).

Terkos Gölü

Önemli bir yaşam ortamı olması yanı sıra, etrafını çevreleyen kumul sistemi açısından da ekolojik öneme sahiptir. Buradaki flora, birçok endemik türleri içermektedir.

Aydos - Kayışdağı

Sahanın, hakim olarak fundalıktan oluşan tabii bitki örtüsü nedeniyle, ekolojik özeliğe sahip olduğu anlaşılmıştır. Sadece burada görülen çayır çiğdemi dahil olmak üzere birçok nadir tür bulunmaktadır. Sahaya dikilen çamlar özellikle İstanbul için olmasa bile Türkiye'ye özgü bir ağaçtır (Heywood, 1978).

İstanbul'un Kuzeyinde Karadeniz Kıyısındaki Kumluklar

Karadeniz kıyısındaki Kıyıköy (Avrupa yakası) ve Şile (Anadolu yakası) arasındaki kumullar birçok nadir türü barındırarak, Türkiye'nin diğer kumulları içinde en farklı ve benzersiz florayı oluşturmaktadır. Bu nadir türlerin en yüksek konsantrasyonda bulunduğu yerler, Boğaz'ın Karadeniz girişinin hemen yanında, kabaca Terkos ve Şile arasında toplanmıştır. İstanbul'dan uzaklaştıkça tür çeşitliliği azalmaktadır. Kumul bitkilerinin hakim bileşenleri çoğunlukla çok nadir türlerdir (İstanbul Çevre Durum Raporu, 2004).

Riva Kumulu Dahil Olmak Üzere Boğaz'ın Girişindeki Kumullar

Kıyıköy ve Şile arasında yer alan kumul sistemlerinin ekolojisi, genel olarak kumul sistemleri bölge için endemik olarak kabul edilen bir çok türü ve kumul gruplarını içerdiğinden, kayda değer floristik öneme sahiptir (İstanbul Çevre Durum Raporu, 2004).

Büyükada'nın Güney Ucu

Adalardan bir olan Büyükada'nın güney limanında, yüksek yerlerdeki tabi bitki örtüsü kalmıştır. Tipik olarak Akdeniz özellikleri gösteren bitki örtüsü fundalık ağırlıklıdır (İstanbul Çevre Durum Raporu, 2004).

İstanbul Florasının Önemi ve Tehdit Altındaki Türler

Türkiye Orta Doğu ve Avrupa'da en zengin flora'ya sahip bir ülkedir. Ülkemizdeki vasküler bitkilerin çeşitliliği hemen hemen bir kıtaninkine eşittir. Türkiye Florasının 10 cildi ile 1988-1989 yılları arasındaki çalışmalara göre 10.000 kadar tür yetişmektedir, son 10 yılda 500 kadar tür florasına ilave edilmiştir. İstanbul'un florası da Türkiye florası içinde çok önemli yer tutar. 5110 km²'lik alanda 2000 civarında doğal vasküler bitki yetişmektedir. Bu ilin florası ise Avrupa'daki bazı ülkelerden çok daha zengin ve özeldir (Byfield, Özhatay, 1998).

İstanbul'un bu zenginliği ilin kendine özgü koşullarından kaynaklanır. Bunlar;

- Toprak çeşitliği,
- İki deniz arasındaki coğrafi konum, Karadeniz kıyılarında nemli ve soğuk iklim Marmara denizi kıyılarında ise Akdeniz iklimi etkisi,
- Avrupa ve Asya kıtalarının arasındaki konumu,
- Bitki örtüsünün çeşitlenmesine ve güçlenmesine olanak veren uzun bir geçmişe sahip geleneksel arazi kullanımı,
- Topoğrafyası,
- Çok farklı habitatları barındırması (kumul, sulak alan, bataklık, kayalık, orman, makilik, fundalık, meralık) (Byfield, Özhatay, 1998).

4.4.1.9.1.1. İstanbul'un Önemli Doğal Alanları

İstanbul'un eşsiz doğal alanları, nadir bitkileri ve bu bitkilere ev sahipliği yapan uluslararası öneme sahip habitatlar bir resmi koruma statüsünden yoksundur. Doğal Hayatı Koruma Derneği, İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Herbariyumu ve Uluslararası Flora ve Fauna Koruma Derneği işbirliği ile yürütülen İstanbul'un Doğal Alanları Projesi kapsamında önemli bitki alanları saptanmıştır. Bu alanların belirlenmesinde bazı uluslararası kriterler (endemik taksonlar, Bern Antlaşması gereği korunması gerekli türler, Türkiye'nin kırmızı veri kitabında V veya E kategorisinde bulunan taksonlar, endemik olmayan ancak yayılışı İstanbul çevresinde sınırlı olan türler, doğal ve yarı doğal ortamların karakteristik türleri) kullanılmıştır. Haritada bu dokuz alan ve alanların kısaca özellikleri tanıtılmaktadır. Alan 10, önemli bitki alanı olmasına rağmen İstanbul'daki diğer önemli bir doğal yaşam alanıdır ve proje için hazırlanan bir haritada yer almaktadır. Alanlar doğa koruma açısından öncelik sırasına göre çok acil, acil ve kritik olarak üç kategoriye ayrılmıştır (Byfield, Özhatay, 1998).

İstanbul'un Nadir Bitkileri

İstanbul İl sınırları içinde doğal olarak yetişen 40 tür büyük ölçüde tehdit altındadır (Byfield, Özhatay, 1998).

1- *Allium peroninianum* – Kayışdağı Soğanı

Çok yıllık soğanlı bir bitkidir. Zarif, pembe çiçekli kayışdağ soğanı, Kayışdağ – Yakacık'tan toplanan örnekler ile 1897 yılında dünyaya tanıtılmıştır. Bugün şehirleşme nedeniyle ilk toplandığı alanlar tahrip edilmiş ve türün İstanbul'da yetiştiği geriye kalan 3 alanda, bilinçsizce yapılan ağaçlandırma ve kentsel gelişme nedeniyle tehdit altındadır.

2- *Amsonia orientalis* – Doğu razyası

Nemli fundalıkların, mevsimsel göllerin ve subbasar alanların, masmavi ve yıldız şeklinde çiçekleri ile dikkati çeken nadir bir süs bitkisidir. Bahçe düzenlemelerinde yaygın olarak kullanılan çok yıllık bir türdür. Dünya üzerinde çok sınırlı bir yayılışa sahip olan bu tür, Yunanistan'ın kuzeydoğusu ile Türkiye'nin kuzey batısında doğal olarak yetişir. Türkiye'de 6 mevsimsel bataklık alanda yetiştiği kayıtlı olan *Amsonia orientalis* bugün 3'ü İstanbul'da olmak üzere 4 alanda yetişmektedir. Bu yayılışlar kentin geliştirilmesi ve ağaçlandırma, bataklıkların kurutulması nedeniyle tehdit altındadır (Güngördü, 1999).

3- *Arum byzantinum* – İstanbul yılanıyastığı

Koyu mor çiçeklerini saran krem renkli ve çevresi mor bir şerit ile çevrili çiçek yaprağı nedeniyle güzel görünümlü bir türdür. Türkiye'de yalnızca Trakya'da 1 ve İstanbul çevresinde 2 yerde yetiştiği bilinmektedir. İstanbul'da yetiştiği alanlar şehirleşme nedeniyle tehdit altındadır.

4- *Asperula littoralis* – Sahil asperulası

İstanbul'un Karadeniz kıyılarındaki kum tepeliklerinde görülen, gelişimi yavaş çok yıllık bir kumul bitkisidir. Kum çıkarımı, ağaçlandırma, linyit çıkarımı, ikinci konut yapımı ve artan rekreasyon baskısı nedeniyle önemli bir şekilde tehlike altındadır.

5- *Atriplex tatarica* – İstanbul unlucası

Tek yıllık bir bitkidir ve sahilde yetişen endemik türdür. İstanbul'un Marmara denizi kıyıları kumul alanlarında az sayıda barınmaktadır. Bitkinin bugünkü durumu hakkında yeterli bilgiye sahip olunmamasına rağmen, artan konutsal ve endüstriyel gelişmelerin doğal alanları tahrip etmesi nedeniyle tehlike altında oldukları düşünülmektedir (Güngördü, 1999).

6- *Aurinia uechtriziana* – Kum incisi

Sonbaharda çiçeklenen çok yıllık bir türdür. Karadeniz'in güneybatı kıyılarındaki (Türkiye ve Bulgaristan kıyıları) kum tepeliklerinde az sayıda ve Türkiye'nin Kuzey Ege kıyılarında sadece 3 kolonisine rastlanmıştır. Dünya populasyonları içinde önemli çoğunluğu İstanbul ilinde görülen tür, ne yazık ki ağaçlandırma, kum çıkarımı ve ikinci konut gelişimi nedeniyle tehlike altındadır.

7- *Bupleurum pendikum* – Pendik sarıotu

Açık meraların zarif ve sülfür sarısı küçük çiçeklere sahip, bir yıl yaşayabilen bu bitkisine, ilin özellikle killi topraklara sahip meralarında rastlanmıştır. 1895 yılında Pendik'ten toplanan örneklerle dünyaya tanıtılan türün, ilk toplandığı ortam kentin aşırı büyümesi sonucunda tahrip edilmiştir.

8- *Centaurea amplifolia* – Aydos peygamber çiçeği

İstanbul'un Asya yakasındaki iki nemli fundalık alanda ve daha da sınırlı sayıda Yunanistan'da yetiştiği kaydedilmiştir. Narin yapısı, 1-2 m'ye ulaşan gövdesi, geniş yapakları ve eflatun renkli çiçekleriyle tanınan çok yıllık dekoratif bir türdür. İstanbul'da rastlanan koloniler dünya populasyonunun büyük bir çoğunluğunu barındırır. Türkiye'de bu tür, özellikle ağaçlandırma nedeniyle tehlike altındadır. (Güngördü, 1999).

9- *Centaurea hermannii* – Çatalca peygamber çiçeği

Nemli fundalık ve bataklık alanlarda yetişen turuncu çiçekli, çok yıllık bir bitkidir. İstanbul'un Avrupa yakasının kuzey bölgelerinde iyi gelişmiş populasyonlarına rastlanmaktadır. Asya yakasında ise Aydos Dağı, bu türe ev sahipliği yapar. Bu gün Asya'daki koloni dışında, tür büyük bir tehlike altında olmakla beraber, arazi kullanımındaki son değişiklikler bu türü günden güne tehdit etmektedir. Asya'daki koloni ise özellikle

ağaçlandırma ve geleneksel odun kömürü üretiminde gözlenen düşüşler nedeniyle yok olmaya yüz tutmuştur.

10- *Centaurea inermis* – Dikensiz peygamber çiçeği

İstanbul'un Asya yakasındaki fundalıklarda, kuru kayalıkların üzerinde yetişen pembe çiçekli çok yıllık bir türdür. İstanbul çevresinde birkaç bölgede yetişen ancak bulunduğu alanlarda çok iyi popülasyonları olan tür, yine de ağaçlandırma ve kentsel gelişim tehdidinden payını almaktadır.

11- *Centaurea kilaea* – Kilyos peygamber Çiçeği

Türkiye'de Karadeniz'in güneybatı kıyılarının kumul tepelerinde görülen yapraklı çok yıllık endemik bir türüdür. Dünya popülasyonunun büyük bir bölümü İstanbul'un özellikle kumul tepelerinde çok yaygındır. Ancak yine de ağaçlandırma, kentsel gelişim, kum ve linyit çıkarımı ve rekreasyon etkinlikleri nedeniyle tehlike altındadır.

12- *Cirsium polycepalum* – Çokbaşı köygöçüren

İstanbul'un kuru bataklık ve fundalıkların endemik, uzun boylu ve beyaz çiçekli çok yıllık bir türdür. Endemik olmasına rağmen şaşırtıcı olarak yaygındır ve bunun için önemli bir tehlike altındadır.

13- *Colchicum chalcedonicum* – Kadıköy acıçiğdemi

İlin özellikle kayalık, yüksek tepecik ve fundalıklarında yetişen sonbaharda çiçek açan bir soğanlı bitki türüdür. Çiçekleri büyük, koyu pembe ve damalıdır. En geniş popülasyonları Asya yakasında yer alır, ayrıca İkitelli civarında az sayıda örneğine rastlamak mümkündür. Popülasyonları azalma eğilimindeki tür kentleşme ve ağaçlandırma nedeniyle tehlike altındadır.

14- *Colchicum micranthum* – Narin acı çiğdem

Nemli fundalık ve mera alanlarında yetişen bir soğanlı bitkidir. Sonbaharda çiçek açan ve dünyada tek yetişme alanı İstanbul olan küçük çiçekli bir acı çiğdem türüdür. Kemerburgaz hariç ilde özellikle Asya yakasında az sayıda görülür. Büyük ölçüde kentin yayılması ve ağaçlandırma nedeniyle tehlikededir.

15- *Convolvulus persicus* – Sahil sarmaşığı

Kıyı kumullarında yetişen sürünücü gövdeli çok yıllık bir türdür. Yaprakları sık ve beyaz tüylü, çiçekleri beyaz büyük ve borazan şeklindedir. Avrupa'daki 6 popülasyonun 4'ü İstanbul'dadır. Ancak tür, konut yapımı ve rekreasyon aktivitelerinin tehdidi altındaki sahil şeridinde yetiştiği için aşırı tehdit altındadır. İstanbul dışında Türkiye'de Sinop sahilinde ve Türkiye dışında Bulgaristan ve Hazar Denizi'nin güneybatı sahillerinde yetiştiği kayıtlıdır.

16- *Crocus olivieri* – İstanbul Çiğdemi

Genellikle açık fundalık alanlarda erken ilkbaharda çiçek açan, sarı çiçekli bir çiğdem türüdür. İlin Asya yakasında üç yerde sınırlı sayıda yetişmektedir ancak bu popülasyonlar, ağaçlandırma ve aşırı otlatma nedeniyle tehdit altındadır.

17- *Crocus pestalozzae* – Ümraniye çiğdemi

İstanbul'un nemli fundalıklarında, çayırılık ve nemli kayalıklarında yetişen, erken ilkbaharda küçük büyük çiçekler açan bir çiğdem türüdür. Bu soğanlı bitki, dünyada yalnızca Türkiye'de yetişir ve en önemli popülasyonu İstanbul'dadır. Özellikle en büyük koloniler topluluğu Asya yakasının güney yarısında toplanmıştır. Bunlar yerel olarak bol bulunmalarına rağmen, kentin doğuya ve kuzeye yayılması bu türü önemli bir şekilde tehlike altında bırakmıştır.

18- *Erysimum degenianum* – Yarımburgaz hardalı

İlk kez Halkalı ve Yarımburgaz'dan toplanan örneklerle dünyaya tanıtılan, kaya üzerinde yaşayan çok yıllık bir türdür. Bu türün en iyi popülasyonları İstanbul'dadır. 1995 yılından beri 4 alanda yetiştiği saptanmıştır. Ancak bu alanlar aşırı tehdit altındadır. Son 3 yıl içinde bunlardan biri taş ocaklarının faaliyeti ile ortadan kalkmış, 2 alan ise plansız şehirleşme nedeni ile aşırı tehlike altında bırakılmıştır (Öztaş, 1966).

19- *Heptaptera triquetra* – Bahçeşehir küresi

Bataklık ve çayırarda yetişmiş gövdesi üçgen şeklinde, boylu çok yıllık bir bitkidir. İstanbul ilinde 3 alanda yetişmektedir. Kentin genişlemesinden etkilenen ve en fazla yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan türlerden biridir.

20- *Hypericum aviculariifolium* – İstanbul binbirdelikotu

İstanbul'un çevresinde kireçtaşlı meralarda yetişen çok yıllık küçük sarı çiçekli bir türdür. Bu tür, ilk örneğinin toplandığı Halkalı çevresindeki hızlı kentleşme nedeniyle bu yörede ortadan kalmıştır.

21- *Isatis arenaria* – Kumul çivitotu

Küçük sarı çiçekleri ile ve dışbudak ağacının meyvesine benzeyen sarkık ve kanatlı meyveleri ile tanınan çok yıllık endemik bir türdür. Türkiye'nin Karadeniz kıyı kumullarında yetiştiği bilinen 6 alandan 4'ü İstanbul'dadır. Bu alanlar rekreasyonel etkinlikler konut yapımı, kum çıkarımı ve ağaçlandırma nedeniyle tehlike altındadır.

22- *Jurinea kilaea* – Kilyos moru

Kıyı kumullarının bu ilgi çekici türü bilim dünyasına ilk kez Kilyos ve Riva'da toplanan örneklerle tanıtıldığı için bu tür adı olarak kilaea (=Kilyos) adını almıştır. Bulgaristan'ın batı kıyılarından doğuda Kızılırmak deltasına kadar uzanan Karadeniz kıyı kumullarında özellikle

de İstanbul kıyı kumullarında bol olarak yetişir. Geniş populasyonları olmasına karşın diğer nadir kumul bitkileri gibi kentsel ve turizm amaçlı gelişmelerin, kum çıkarımının, aşırı otlatma ve ağaçlandırmanın yok edici etkileriyle karşı karşıyadır.

23- *Lamium purpureum* – İstanbul ballıbası

Çoğunlukla tarım alanlarında yetişen çok yıllık bir türdür. Isırgan otuna benzer yapraklı, pembe veya beyaz boru şeklinde çiçeklere sahiptir. Bu bitkinin 5 alanda yetiştiği kaydedilmiş olmasına rağmen 1936 yılından sonra toplanan örneğe rastlanmamış.

24- *Lathyrus undulatus* – İstanbul nazendesı

Güzel görünümlü çok yıllık bu yabancı bezelye türü, Türkiye'nin Kuzeybatısı ve özellikle bol miktarda İstanbul'un Asya yakasında yetişen endemik bir türdür. Ormanlık alanların kenarında, yol kenarında ve fundalıklarda yetişen tür, bugün önemli bir tehlike ile karşı karşıya değildir.

25- *Linum hirsutum* – İstanbul keteni

Kireçtaşı meralarda yetişen güzel ve pembe çiçekli çok yıllık bir keten türüdür. Türkiye'de özellikle İstanbul ilinin batı ucunda toplanan tür, kentsel ve tarımsal alanlardaki büyümenin etkisi ile tehlike altındadır.

26- *Linum tauricum* – Boğaziçi keteni

Kireçtaşı mera alanlarında ve sabit kıyı kumullarında yetişen büyük sarı çiçekli bu keten türü, İstanbul ilinin batı sınırı boyunca yaklaşık 10 alanda ve Boğaziçi'nin girişine yakın Riva'da sınırlı yayılışa sahiptir. Bu türde İstanbul'un nadir diğer türleri gibi kentsel büyümenin, eski meraların tarımsal kullanıma açılmasının ve kumulların ağaçlandırılmasının tehdidi altındadır.

27- *Onosma propontica* – Halkalı emzikotu

Açık kireçtaşı meralarda yetişen iki yıllık bir türdür. Diken gibi batıcı tüylü yaprakları ve açık limon rengi boru şeklinde çiçekleri ile tanınır. İstanbul'un endemik türlerini barındıran kireçtaşı mera alanlarında sınırlı sayıdaki populasyonları, kentsel büyüme ve meraların sulanabilir tarıma çevrilmesi gibi nedenlerle sayılarında büyük düşüşler olmaktadır. Bugün sadece iki büyük populasyonu bilinmekte ve kalan populasyonların her biri 10'dan az bitki içermektedir.

28- *Peucedanum obtusifolium* – Kıyı kerevizi

Kıyı kumullarında az sayıda yetişen ve sürünücü gövdesi olan ür havucun ait olduğu familyanın bir üyesidir. Türkiye'nin Karadeniz kıyılarının güneybatısı için endemik olarak kabul edilebilir. Çünkü Yunanistan'da yetiştiği hakkındaki kayıt şüphelidir. Türkiye'de 15 kadar populasyonu bilinmektedir. Kum çıkarımı, ağaçlandırma ve ikinci konut yapımından kaynaklanan tehlikelere karşı karşıyadır.

29- *Ranunculus thracicus* – Trakya düğün çiçeği

Altın renkli çiçekleri olan tek yıllık bir türdür. Asidik topraklarda, fundalıklarda, sulak alanlarda ve mevsimsel su basan gölcüklerde sınırlı sayıda yetişir. İlin kuzeyinde sıklıkla rastlanan türün nadir olarak Yunanistan'da yetiştiği saptanmıştır. Ancak özgün yaşam alanı, otlatmanın terk edilmesi, ağaçlandırma ve kentsel gelişmeler nedeni ile her an tehlike altındadır.

30- *Silene sangaria* – Karadeniz salkımı

Kıyı kumullarının sarımsı beyaz çiçeklere sahip çok yıllık endemik bir türdür. Populasyonlarının çoğu (bilinen 14 alanın 11'i) İstanbul sınırları içinde bulunan tür, İstanbul kıyı kumullarının hızla yok olması (son 30 yılda ilin kıyı kumullarını yaklaşık %80'i yok

olmuştur), geriye kalan kumul alanlarda ise kum ve linyit çıkarımı, ağaçlandırma ve aşırı ikinci konut yapılaşması gibi nedenlerden ötürü tehdit altındadır.

31- *Sisymbrium confertum* – Kıyı rokası

Hardal bitkisinin ait olduğu familyanın bir üyesi olan tür, küçük sarı çiçeklidir. Yeşilköy ve Kilyos'tan toplanan örnekleri vardır. Ancak son yıllarda İstanbul'da yetiştiği hakkında bir kayıt yoktur.

32- *Symphytum pseudobulbosum* – Boğaziçi kafesotu

Orman ve tarla kenarlarında yetişen çok yıllık, beyaz çiçekli endemik bir türdür. Beykoz'un sırtlarına uzanan vadilerde 5 alanda yetişmektedir. Bulgaristan sınırına yakın Dereköy'de de bir alanda rastlanmıştır. Bu tür; yol kenarları arazi ayrımları gibi, insan yapısı alanları tercih etmekte ise de aşırı ölçüde gelişmelerden önemli ölçüde etkilenmektedir.

33- *Taraxacum aznavourii* – İstanbul karahindibası

Çiçekleri ve meyvesi açık sarı renkte, çok yıllık ve cüce bir türdür. Büyükdere'den toplanan örnekleri ile dünyaya tanıtılmıştır. Bugün Belgrad Ormanı, Atatürk Arboretumu ve Bahçeköy'de az sayıda örnekle temsil edilen tür, sonbaharda çiçek açar.

34- *Taraxacum pseudobrachyglossum* – Trakya karahindibası

Yine sarı renkli olan bu karahindiba türü, yukarıdaki türe yakındır. İstanbul ve Trakya'da bir alanda kaydedilmiştir. İlkbaharda çiçek açar.

35- *Thymus aznavorii* – İstanbul kekiği

Kireçtaşı mera alanlarında yetişen, sürünücü gövdeli çok yıllık bir yabancı kekik türüdür. Hoş kokulu yapraklara ve pembe çiçeklere sahiptir. İlk olarak 1894'te Halkalı bölgesinde mera alanlarından toplanmış örnekler ile bilim dünyasına tanıtılmıştır. Ancak bu bitkiye 1901'den beri rastlanmamıştır.

36- *Trifolium apertum* – Kilyos yoncası

Tek yıllık pembe çiçekli bu yonca türü, kıraç sırtlarda ve sahil kayalıklarında yetişir. Karadeniz kıyılarında Kilyos'tan kayıtlı olan tür, kıyı turizmi ve kentleşmenin tehdidi altındadır.

37- *Trifolium pachycalyx* – Yonca

Asidik topraklı kurak meralarda, kayalıklarda ve kıyı kumullarında yetişen bir yıllık bir türdür. Bugün çok az yerde yayılışı olan tür, yakın olduğu *Trifolium suffocatum*'dan zor ayırt edilir. Yetiştirme ortamlarının İstanbul şehir yerleşmesine yakın olması nedeniyle kentsel büyümeden büyük ölçüde zarar görmektedir.

38- *Verbascum bugulifolium* – Riva sığırkuyruğu

Zor büyüyen ve kısa ömürlü olan çok yıllık bir türdür. Salkım şeklinde çiçekleri, sarı, yeşil, kahverengi ve mor renklerin karışımıdır. Kurak fundalık ve asidik yapılı kayalıkları tercih eder. Hala nispeten yaygın olması nedeniyle, önemli bir tehlike altında değildir.

39- *Verbascum degenii* – Sahil sığırkuyruğu

Uzun, sarı ve bol çiçekli bir sığırkuyruğu türüdür. İlk olarak 1890 yılında Kilyos'ta toplanan örnekleri ile bilim dünyasına tanıtılmıştır. Bugün Türkiye'nin kuzeybatısında birkaç kıyı kumulu üzerinde yetişmektedir. Bu tür; ikinci konutlar, artan kıyı turizmi, ağaçlandırma, kum linyit çıkarımı gibi nedenlerle tehlike altındadır.

40- *Veronica turilliana* – Trakya minesini

Kireçtaşı meralarda ve baltalık ormanlarda sınırlı sayılarda yetişen çok yıllık bir türdür. Çiçekleri mavi gövdesi tırmanıcıdır. İstanbul'un Avrupa yakasında nispeten bol olarak

bulunmasına rağmen, Bulgaristan'a kadar uzanan popülasyonu giderek çok azalır. İstanbul'un Asya yakasına ait bir kayıt yoktur.

4.4.1.9.2. Fauna

İstanbul ve çevresi yaban hayatı bakımından son derece önemlidir (Harita 9). Terkos gölünün kuzeybatı ucundan başlayan Istranca Dağları ve ormanları içinde ala geyik yaşamaktadır. Bu hayvanların sayısı, yasaklanmasına karşın avlandıkları için giderek azalmaktadır. Ayrıca İstanbul Boğazı, kuşların, Kuzey ve Güney yarımküre arasındaki önemli göç yollarından birisidir. "Önemli Kuş Alanları"ndan biri olan Terkos Gölü'nde, balaban, küçük balaban, alaca balıkçıl, erguvani balıkçıl, kocagöz, ak kanatlı sumru ve saz delicesinin kuluçkaya yattığı bilinmektedir (İstanbul Çevre Durum Raporu, 2004).

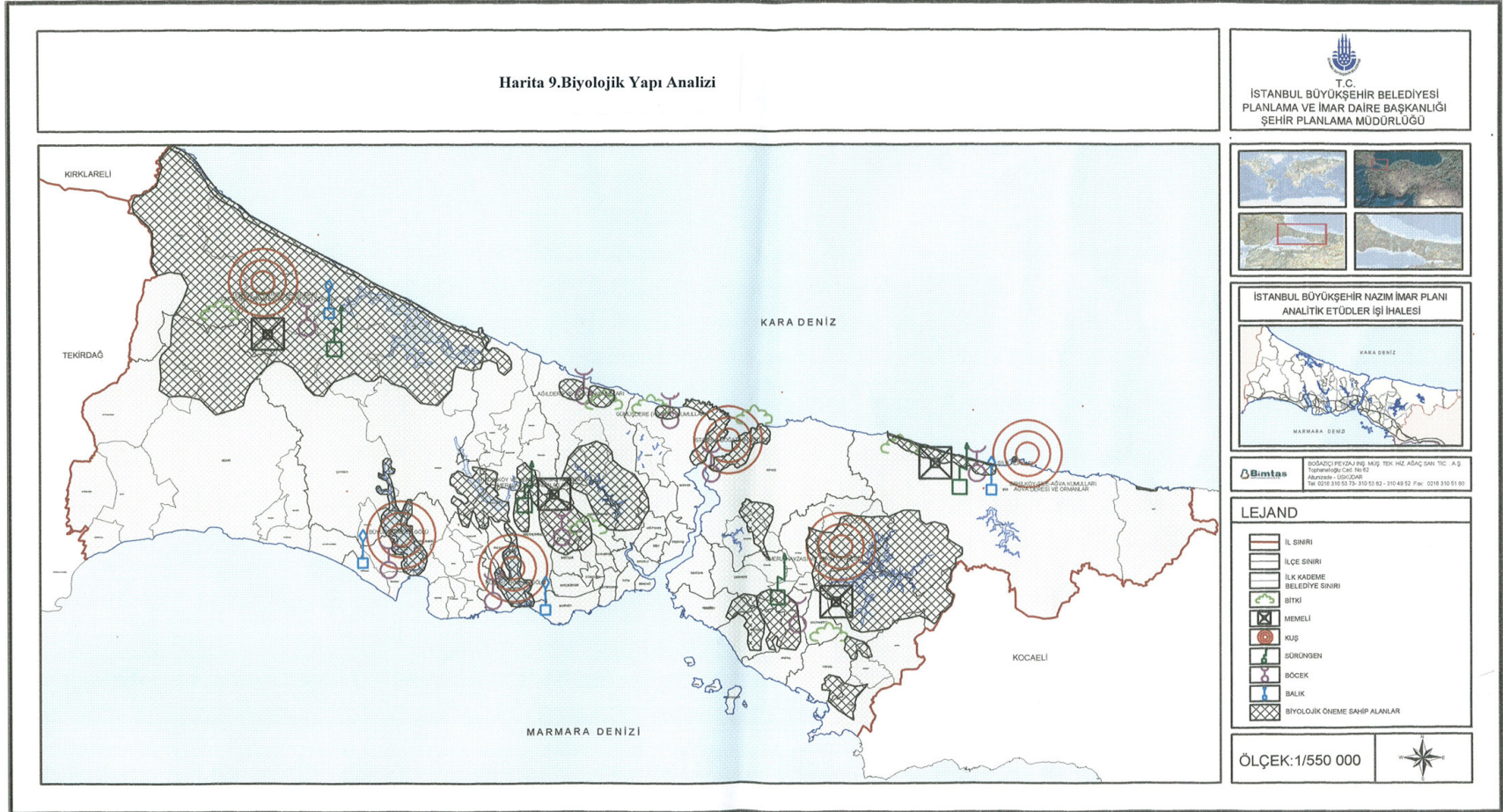
İstanbul İlinde 3 adet Av Yaban Hayatı Koruma Sahası bulunmaktadır.

- Sarıyer – Feneryolu
- Çatalca – Çilingöz
- Gaziosmanpaşa – Şamlar

Ayrıca Belgrad ormanında 103 ha Av Üreme İstasyonu mevcuttur.

Boğaziçi, özellikle pelikan gibi uçan büyük kuşlar ve atmaca'nın değişik türleri ve diğer birçok kuş türünün göç – güzergahı üzerinde bulunmaktadır. Ayrıca birçok tür, kışı Afrika'da geçirmek üzere buradan geçmektedir. Boğaziçi'nde sonbaharı geçirdiği belirlenen göçmen kuşları 31500 leylek de dahildir. İstanbul'un havasının fazlasıyla kirli oluşu, göç güzergahını son on yılda etkilemiştir. Aşırı kentleşme nedeniyle Boğaziçi'nde avcılık bir problem olmamasına rağmen, çevresel kırsal kesimlerde av kuşları, saka, serçe gibi ötücü kuşlar yaygın olarak bulunmaktadır (İstanbul Çevre Durum Raporu).

Harita 9.Biyolojik Yapı Analizi

4.4.1.10. Kültür ve Doğal Varlıklarının Bulunduğu Koruma Alanları – Sit Alanları

Ülkemiz mevzuatınca korunması gerekli alanlar kapsamına giren 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu'nun 2 maddesinde tanımlanan ve bu kanunun 3 maddesi uyarınca belirlenen “Milli Parklar”, “Tabiat Parkları”, “Tabiat Anıtları”, ve “Tabiat Koruma Alanları” aşağıdaki biçimde tanımlanmaktadır.

Milli Parklar: Bilimsel ve estetik bakımdan milli ve milletler arası ender bulunan tabi ve kültürel kaynak değerleri ile koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip tabiat parklarıdır. İstanbul İli sınırları içerisinde “Milli Park” bulunmamaktadır.

Tabiat Parkı: Bitki rts ve yaban hayatı özelliklerine sahip manzara bütünlüğü içinde halkın dinlenmesine ve eğelenmesine uygun tabiat parçalarıdır. İstanbul'da bir Anadolu, diğeri Avrupa yakasında olmak üzere iki adet tabiat parkı bulunmaktadır (Harita 10).

30.04 km²'lik alana sahip Ömerli'nin batısındaki Polonezköy Tabiat Parkı, Mahmut Şevket Paşa köyüne yakın yer alır ve 1994 yılında Bakanlar kurulu kararı ile tabiat parkı ilan edilmiştir. Yerleşim köy statüsündedir. Tarım kısıtlı yapılmaktadır. En yakın yerleşim Beykoz'dur. Ulaşım toplu olmamakla birlikte, kiŐilerin özel araçları ve seyahat acentalarıyla gerçekleşmektedir. Dere ve su kaynakları mevcuttur. Topografyası yamaç, tepe ve dağlardan oluşmaktadır. Alanın rekreasyonel kullanımı (sportif ve piknik) söz konusudur. Alanın florasının 0.056 km²'lik alanı bulunan TürkmenbaŐı Tabiat Parkı ise Maslak - Sarıyer yolu ve Kilyos sapağı kavŐaęı arasında bulunmaktadır. Yerleşim yerlerine yakın, boylu fıstık amları karakteristik özellikleridir. 1998 yılında Bakanlar kurulu ile Tabiat Parkı ilan edilmiştir. Orman mülkiyetinde, her türlü toprak tasarrufu D.K.M. Parklar Őube Müdürlüğü'ne aittir. Arazi yapısı düz ve düze yakındır. Flora olarak üst yapıda fıstık çamı, alt yapıda çalı formasyonu bulunmakla birlikte, fauna olarak etkin bir yaban hayvanı bulunmamaktadır. Türkmenistan ve Türkiye arasındaki ortak dayanıŐma ve protokol ile tescillenen saha,

kültürlerin ifade edilmesi için kullanılacaktır. Rekreatyonel kullanımlara kısıtlı imkan vermesi, iki yola cepheli ve çok küçük olması en önemli sorunlarıdır (İstanbul Çevre Durum Raporu, 2004).

Tabiat Anıtı: İstanbul il sınırları içerisinde 1 adet tabiat anıtı bulunmaktadır. Çatalca ilçesi Subaşı köyünde bulunan Subaşı Tabiat Anıtı 2 adet Çınar ağacından oluşmaktadır (İstanbul Çevre Durum Raporu, 2004).

Tabiat Koruma Alanı: İstanbul İl sınırları içerisinde 1 adet tescilli tabiat koruma alanı bulunmaktadır. Alanın resmi adı Beykoz Gökarnalık Tabiat Koruma Alanı'dır. Beykoz ilçesi Tokatköy mevkiinde 0,46 km² alanda yer almaktadır Eğimli sarp arazi yapısı bulunmaktadır. En yakın yerleşimi Beykoz'dur. Flora olarak doğal Gökarnar mesçiresi bulunmaktadır. Tamamen koruma amaçlı kullanılmakta, alana hiçbir insan girememektedir. Çevredeki yerleşimlerden kaynaklanan insan baskısı bulunmaktadır (İstanbul Çevre Durum Raporu, 2004).

Ayrıca İstanbul İli Dahilinde 25 adedi Avrupa, 12 adedi Anadolu yakasında ve 3 adedi Adalar'da olmak üzere toplam 40 adet mesire yeri vardır (Harita 11).

Avrupa Yakası Mesire Yerleri:

1- Fatih Ormanı Mesire Yeri: Maslak Büyükdere Caddesi'nden Bahçeköy yolu üzerinde bulunan mesire 1500 dönümlük bir alanı kaplamaktadır. Rekreatyon alanlarına ve çocuk oyun alanına sahip olan mesire yeri günün her saati halkın kullanımına açıktır.

2- Fatih Çocuk Ormanı Mesire Yeri: Maslak Büyükdere caddesi üzerinde bulunur. Spor, müzik, sanat ve sosyal etkinlikleri ile 24 saat halkın kullanımına açıktır.

3- Marmaracık Mesire Yeri: Karadeniz'e kıyısı olan koy; Bungalow evler ve çadırlarla konaklama sağlamaktadır.

4- Azizpaşa Mesire Yeri: TEM yoluyla Kemerburgaz'a kolay ulaşılan, dinlenme ve piknik imkanları veren mesire yeridir.

5- Göktürk Göleti Mesire Yeri: Gölet etrafında dinlenme ve piknik imkanı veren mesire yeridir.

6- Tayakadın Mesire Yeri: Gaziosmanpaşa Arnavutköy'den geçerek Terkos yolu üzerinde dinlenme ve piknik imkanı veren mesire yeridir.

7- İmrahor Mesire Yeri: İmrahor göleti kenarındaki mesire yeri dinlenme, manzara ve piknik imkanı vermektedir.

8- Odayeri Mesire Yeri: Göktürk'ü geçerek Ağaçalı yol üzerinde yer alır. Hiçbir tesisi yoktur.

9- Habibler – Cebeci Mesire Yeri: Gaziosmanpaşa'nın eski Edirne yolunun 50 metre içerisinde tesisi olmayan mesire yeridir.

10- Gazi Mahallesi Mesire Yeri: Gazi Mahallesinde bulunan mesire yerinde hiçbir tesis yoktur.

11- Şamlar Mesire Yeri: Gaziosmanpaşa Arnavutköy girişinde Kayabaşı mevkiinde tesisi olmayan mesire yeridir.

12- Arnavutköy Mesire Yeri: Gaziosmanpaşa Arnavutköy'ün girişinde bulunan mesire yerinde hiçbir tesis yoktur.

13- Mehmet Akif Ersoy Mesire Yeri: Bahçeköy'ün girişinde dinlenme ve piknik imkanı veren mesire yeridir.

14- Belgrad Ormanları: Bentlerin görsel güzelliği, koşu, yürüyüş, bisiklet parkurlarıyla spor aktiviteleri ve pikniğe imkan sağlayan 4 adet mesire yeri vardır.

15- Irmak Mesire Yeri: Kemberburgaz üzerinde Büyükbent'e sınır, dinlenme ve piknik olanağı sağlayan mesire yeridir.

16- Fatih Çeşmesi Mesire Yeri: Kemberburgaz yolu üzerinde kaliteli su, dinlenme ve piknik imkanı sağlayan mesire yeridir.

17- Binbaşı Çeşmesi Mesire Yeri: Kemberburgaz yolu üzerinde kaliteli su, dinlenme ve piknik imkanı sağlayan mesire yeridir.

18- Ayvat Bendi Mesire Yeri: Kemberburgaz'dan Belgrad Ormanları girişinde bulunan dinlenme ve piknik imkanı sağlayan mesire yeridir.

19- Kirazlıbent Mesire Yeri: Kemberburgaz yolu üzerinde bulunan mesire yeri tahsisli piknik alanı olarak kullanılmaktadır.

20- Kurtkemerli Mesire Yeri: Kemberburgaz'dan Belgrad Ormanları girişinde bulunan tahsisli piknik alanı olarak kullanılmaktadır.

21- Kurtkemerli Girişi Mesire Yeri: Kemberburgaz'dan Belgrad Ormanları girişinde bulunan tahsisli piknik alanı olarak kullanılmaktadır.

22- Kurtkemerli Dere Arkası Mesire Yeri: Kemberburgaz'dan Belgrad Ormanları girişinde bulunan tahsisli piknik alanı olarak kullanılmaktadır.

23- M. Fevzi Çakmak Mesire Yeri: Çatalca merkezde bulunan mesire yeri, dinlenme, yüzme ve piknik imkanı sağlamaktadır.

24- İnceğiz Mesire Yeri: Çatalca'nın çıkışında mağaralar ile görsel güzellik, dinlenme ve piknik imkanı bulunmaktadır.

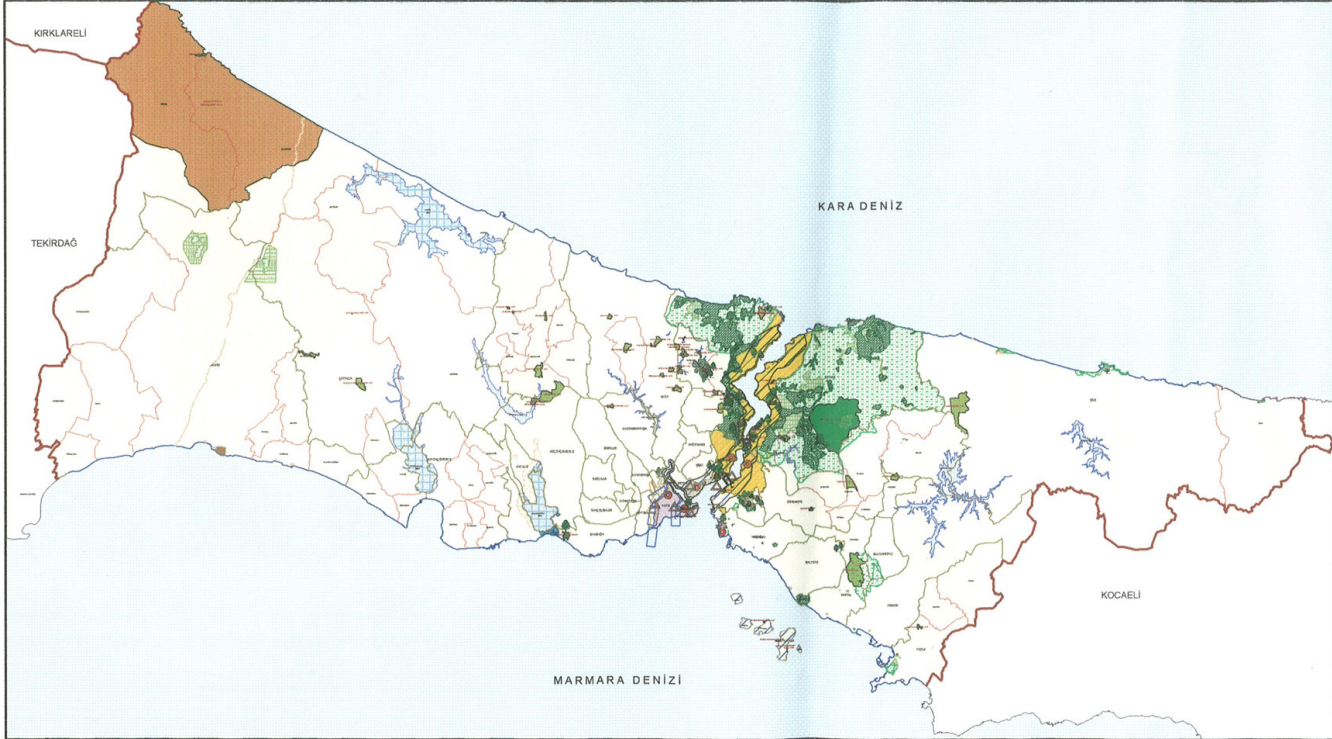
25- Çilingöz Mesire Yeri: Çatalca'nın Karadeniz kıyısında koy olan mesire yeri, kamp alanı olarak konaklama ve plaj imkanı sunmaktadır.

Anadolu Yakası Mesire Yerleri:

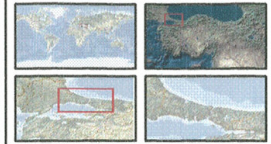
- 1- Mihrabat Mesire Yeri: Kavacık ve Sahil yolu olarak Kanlıca'dan ulaşılacak eşsiz Boğaziçi manzarasına sahiptir.
- 2- Kaymakdonduran Mesire Yeri: Beykoz'un içinden 5 dk.lık ulaşım ile kaliteli bir su ve piknik imkanı sağlamaktadır.
- 3- Elmasburnu Mesire Yeri: Karadeniz'de bir koy olan Elmasburnu, konaklama olarak kamp ve plaj imkanı da vermektedir.
- 4- Taşdelen Mesire Yeri: Kaliteli su, aile ve tahsisli piknik imkanı olan saha Üsküdar – Şile TEM yolunun Sultançifliği çıkışındadır.
- 5- Sazakçeşme Mesire Yeri: Üsküdar – Şile TEM yolu üzerindedir. Dinlenme imkanı sağlar.
- 6- Avcıkoru Mesire Yeri: Üsküdar - Şile TEM yolu üzerindeki saha dinlenme imkanı sağlar.
- 7- Aydos Mesire Yeri: Kartal – Yakacık TEM bağlantı yolu üzerinde bulunan hakim tepeleri ile İstanbul manzarası görme imkanı bulunmaktadır.
- 8- Hacetderesi Mesire Yeri: Tuzla Aydınli Köyü'ndeki saha çevresi yerleşmelerle kaplı dinlenme imkanı sağlar.
- 9- Göztepe Mesire Yeri: Kavacık'dan Mahmut Şevket Paşa'ya giderken girişte bulunan mesirede tesis yoktur.
- 10- Dilburnu Mesire Yeri: Büyükkada'da dinlenme, manzara ve plaj olanakları veren mesire yeridir.
- 11- Değirmenburnu Mesire Yeri: Heybeliada'da vapur iskelesine yürüme yolu ile ulaşılabilen dinlenme, manzara ve plaj imkanları bulunmaktadır.

12- Büyükada Mesire Yeri: Mesire yerinde aile üniteleri ile konaklama ve havuz bulunmaktadır.

Harita 10. Doğal, Kültürel, Rekreatif Pezyaj Kaynak Değerleri Analizi

T.C.
İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
PLANLAMA VE İMAR DAİRE BAŞKANLIĞI
ŞEHİR PLANLAMA MÜDÜRLÜĞÜ

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR NAZIM İMAR PLANI
ANALİTİK ETÜDLER İŞİ İHALESİ

 BİMİTAS DOĞAÇI PEYZAJ İNŞ. MÜŞ. HİZ. AŞAĞI SAN. TİC. A.Ş.
Tarih: 2014-06-12
Adres: İstanbul - ÜSKÜDAR
Tel: 0212 890 92 10 - 92 12 42 52 Fax: 0212 810 81 80

LEJAND	
NEHİR	DOĞAL İST. ALANI
EGE İRİ	1. DERECE DOĞAL İST. ALANI
Sı UÇURUK	2. DERECE DOĞAL İST. ALANI
BİREYLİK İRİ	3. DERECE DOĞAL İST. ALANI
TİYAT PARKLARI	1. DERECE ARBİTOLUK İST. ALANI
BİYOT PARKLAR	2. DERECE ARBİTOLUK İST. ALANI
TARİHİ KORUMA ALANLARI	3. DERECE ARBİTOLUK İST. ALANI
TARİHİ KORUMA ALANLARI (SEYİR) F3	1. DERECE ARBİTOLUK-İST. ALANI
SIKIYIK ALANLARI	2. DERECE ARBİTOLUK-İST. ALANI
AFI HAYATLARI KORUMA VE ÜRETME	KENTSEL İST. ALANI
AFI HAYATLARI KORUMA VE ÜRETME	YARIN İST. ALANI
AFI HAYATLARI KORUMA VE ÜRETME	1. DERECE DOĞAL VE ARBİTOLUK İST. ALANI
ORMAN MEVCE YERLEŞE	2. DERECE DOĞAL VE ARBİTOLUK İST. ALANI
KORULUK	3. DERECE DOĞAL VE ARBİTOLUK İST. ALANI
MÜZELEŞMİŞ ALANLAR	KENTSEL İST. ALANI
MÜZELEŞMİŞ ALANLAR	1. DERECE DOĞAL VE ARBİTOLUK İST. ALANI
KÜLTÜREL DEĞERLER	KENTSEL VE YARIN İST. ALANI
KÜLTÜREL DEĞERLER	2. DERECE DOĞAL VE ARBİTOLUK İST. ALANI
KÜLTÜREL DEĞERLER	KENTSEL VE YARIN İST. ALANI
KÜLTÜREL DEĞERLER	KENTSEL VE ARBİTOLUK İST. ALANI
KÜLTÜREL DEĞERLER	BUR TEORİ ALANI

ÖLÇEK: 1/550 000

Harita 11. İstanbul İli Mesire Yerleri (Orman Genel Müdürlüğü, 2002)

Doğal ve Arkeolojik Sit Alanları (Harita 12)

- Küçükçekmece 2 No'lu Kurul – İç-Dış Kumsal
- Kartal-Keçikale 2 No'lu Kurul – 16/06/2000-5670
- Kartal-Manastır- 2 No'lu Kurul – 16.6.2000 - 5670

Doğal Sit Alanları:

- Beyoğlu
- Kartal-Aydoz-Kuzudere-Salgamlı Devlet Ormanı, 2 No'lu Kurul – 16/06/2000-5670
- Tuzla-Küçük İçmeler 2 No'lu Kurul – 30/09/1999-5316
- Maltepe Dragos 2 No'lu Kurul – 11/11/1999-5385
- Beşiktaş – Yıldız Sarayı
- Beşiktaş-Ihlamur Köşkü 15.02.1994-2879
- Üsküdar-3 No'lu Kurul
- Sarıyer-3 No'lu Kurul
- Validebağ-3 No'lu Kurul – 16.07.1988 – 11088
- Beykoz – 3 No'lu Kurul 15.11.1995 - 7755
- Tuzla-Büyük İçmeler-2 No'lu Kurul – 30.09.1999 – 5316

Arkeolojik Sit Alanları

- Pendik – Pendik Höyüğü – 29.11.1994
- Eminönü – 1 No'lu Kurul – 27.02.1995 – 2523-6443

Kentsel Sit Alanı

- Üsküdar – 3 No’lu Kurul 22.08.1996
- Üsküdar – Atik Valide Cami ve Çevresi 02.04.1992-4482

Kıyı ve Doğal Sit Alanı

- Tuzla – Kamilbey Gölü – 2 No’lu Kurul – 25.02.1999-5077

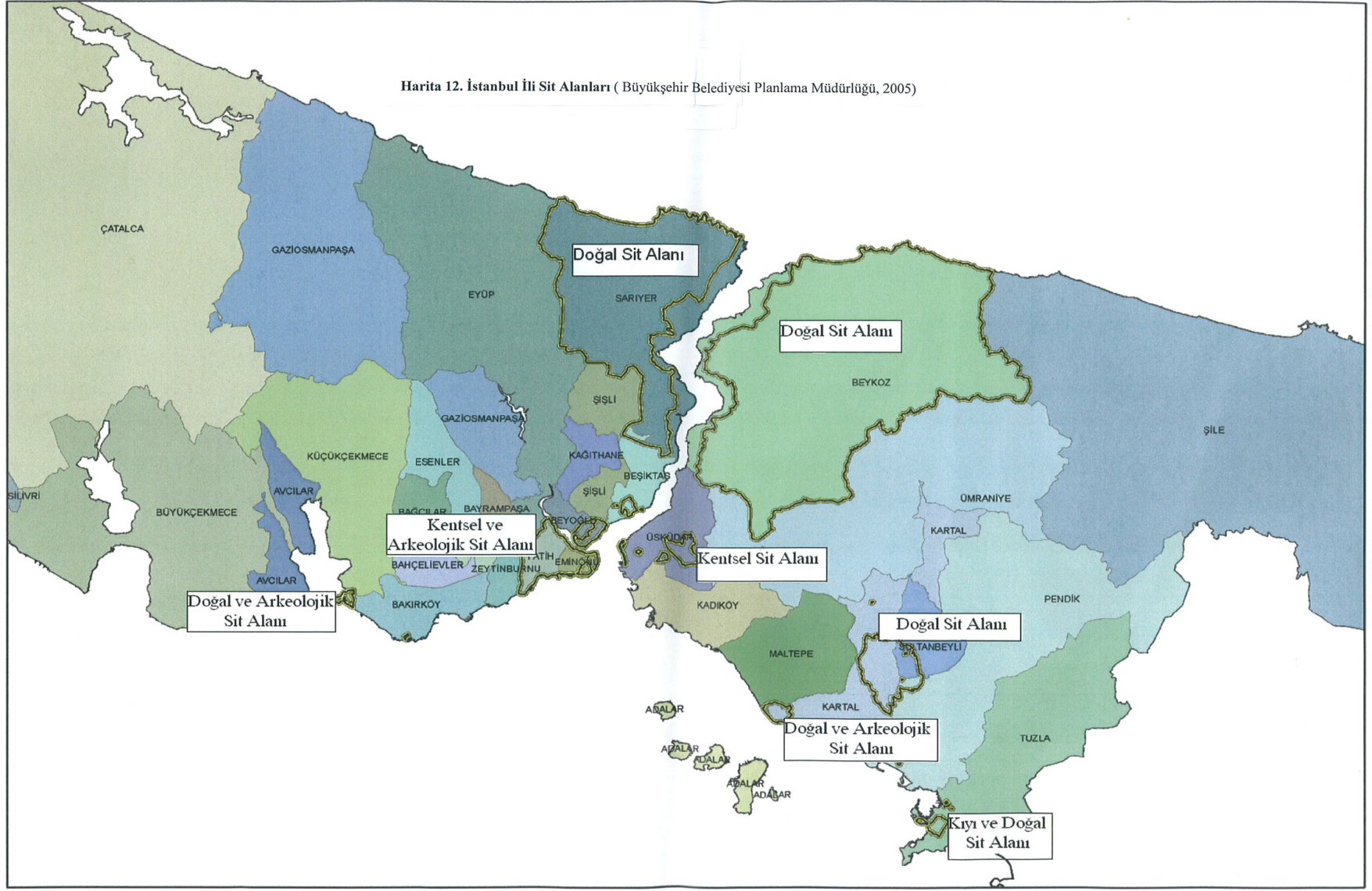
Kentsel ve Arkeolojik Sit Alanı

- Eminönü – 1. No’lu Kurul – 27.02.1991 – 2523 – 6443

Köyü Koruma Alanı

- Yeşilköy – Köyü – 1 No’lu Kurul

Harita 12. İstanbul İli Sit Alanları (Büyükşehir Belediyesi Planlama Müdürlüğü, 2005)

4.5. İstanbul Kenti Yeşil Kuşak Sistemi İçin Olanaklar

İklim ve doğal peyzaj yönünden fazla değişiklik göstermeyen İstanbul içerisindeki su yüzeyleri gerek doğal peyzaja olan katkıları ve gerekse rekreasyon potansiyeli yönünden önemli kaynaklardır. Günübürlük dinlenme, piknik yapma, olta balıkçılığı çadır/karavanlı kamping, yüzme, bot, /kayık/kano gibi hafif araçlarla gezme gibi çeşitli etkinliklerin yanı sıra, daha ihtisaslaşmış su sporları için olanak yaratan akarsu ve göller, gerekli tesis ve işletmelerin kurulması halinde sadece günübürlük değil, aynı zamanda kısa süreli tatil günlerinde de rekreasyon gereksinimlerini karşılayacak önemli kaynaklardır.

Kent içerisinde açık yeşil alanlar rekreasyon potansiyeli açısından önemli alanlardır. Yeşil kuşaktan kentin içine girmesi gerekli olan yeşil kamalar bu alanlar tarafından oluşturulacaktır. Çünkü kentsel alandan çevreye ulaşım kolaylığı ile kenti çevreleyen açık alanlarla bütünlük yaratılması ve ilişkilerin tanımlanması yeşil kuşak sistemi anlayışı açısından önemlidir. Bu nedenle bu alanlar, yeşil kuşak öneri alanları içinde yer almışlardır.

4.6. İstanbul Kenti Yeşil Kuşak Sistemi İçin Engeller

Ülkemizde “Yeşil Kuşak” kavramının eksik ele alınışı nedeniyle, kamuoyunun desteği için yoğun tanıtımların ve kampanyaların gerekliliği ortadadır. “Yeşil Kuşak” kavramının tanımı ile rolü ve amacının ne olduğu kamuoyu ve kullanıcılar bilinçlendirilmedikçe çalışmaların başarıya ulaşması oldukça güçtür (Çulcuoğlu, 1997).

Kamu mülkiyetindeki araziler kentsel gelişim baskıları altında başka kullanımlara tahsis edilmektedir. Bunun sonucu olarak yeşil kuşak zincirinin parçalarını oluşturan açık alanları elde etmek olanaklı değildir (Çulcuoğlu, 1997).

4.6.1. İstanbul Doğal Alanlarının Karşı Karşıya Bulunduğu Tehlikeler

Avrupa'nın en hızlı büyüyen kenti olan İstanbul'da nüfus her yıl yarım milyon kişi artmaktadır. Bu oranda bir büyümenin kentin doğal alanları üzerindeki olumsuz etkisi kaçınılmazdır. Her yıl onbinlerce yeni konut ve sayısız endüstriyel tesis inşa edilmekte buna bağlı olarak kentin altyapısı günden güne artmaktadır. Her geçen gün trafiğe çıkan araç sayısının artmasıyla ve refah düzeyinin yükselmesiyle yüzlerce insan yüzmek yada piknik yapmak için kentin doğal alanlarına akın etmekte, bu da alanlar üzerindeki insan baskısını artırmaktadır (Byfield, Özhatay, 1998).

İstanbul'un doğal mirasını dikkate alan etkili bir planlamaya gerek vardır. Eğer bugün mevcut doğal alanların korunması için ortak bir çaba olmazsa önümüzdeki yıllarda bu alanların çoğu tamamen yok edilmiş yada tanınmaz hale gelmiş olacaktır (Harita 13). Bu sadece uluslararası öneme sahip doğal alanların kaybı olmakla kalmayıp ender rastlanan peyzaj değerlerinin, açık alanların ve rekreasyonel kullanılabilirliği olan alanlarda yok olması anlamına gelecektir. İstanbul florasını tehdit eden faktörleri 6 ana başlıkta toplamak mümkündür (Byfield, Özhatay, 1998):

1- Yapılaşma

- 10 yılda yapılaşma %90 artmıştır.

2- Madencilik

- Ruhsatlı çalışan 604 maden ocağı (1542 ha) ve 102 taş ocağı (300 ha) vardır ve bunların izinleri 1980 yılından sonra verilmiştir.

3- Orman Yangınları

- Son 10 yılda, 872 ayrı yangında 5462 hektar orman tamamen yok olmuştur.
- Doğal ormanlar büyük ölçüde tarımsal arazi yada kaçak konut arazisi elde etmek amacıyla hızla yok edilmektedir.

4- Doğal Ortamların Bilinçsizce Ağaçlandırılması

- 1950'den bu yana yaklaşık 42.000 hektar alan ağaçlandırılmıştır; buna ek olarak Orman Kanunu'nda 11 Mart 1989 tarihli ve 20105 sayılı düzenlemeyle, hazine arazileri ağaçlandırma amaçlı olarak özel ve tüzel kişilere tahsis edilmiştir.
- Ağaçlandırma, doğa koruma alanlarını tehdit eden ikinci önemli etkidir.
- Meralar, fundalıklar ve kumul alanlar gibi nadir bitki ve hayvan türleri ile zengin yaşam alanlarına dikilen ağaçlar büyüdüğünde, nadir türlerin, bodur bitkilerin ve ışığa ihtiyacı olan hayvanların güneşini engelleyerek yok olmalarına neden olmaktadır.

5- Bilinçsizce Zirai Faaliyetler

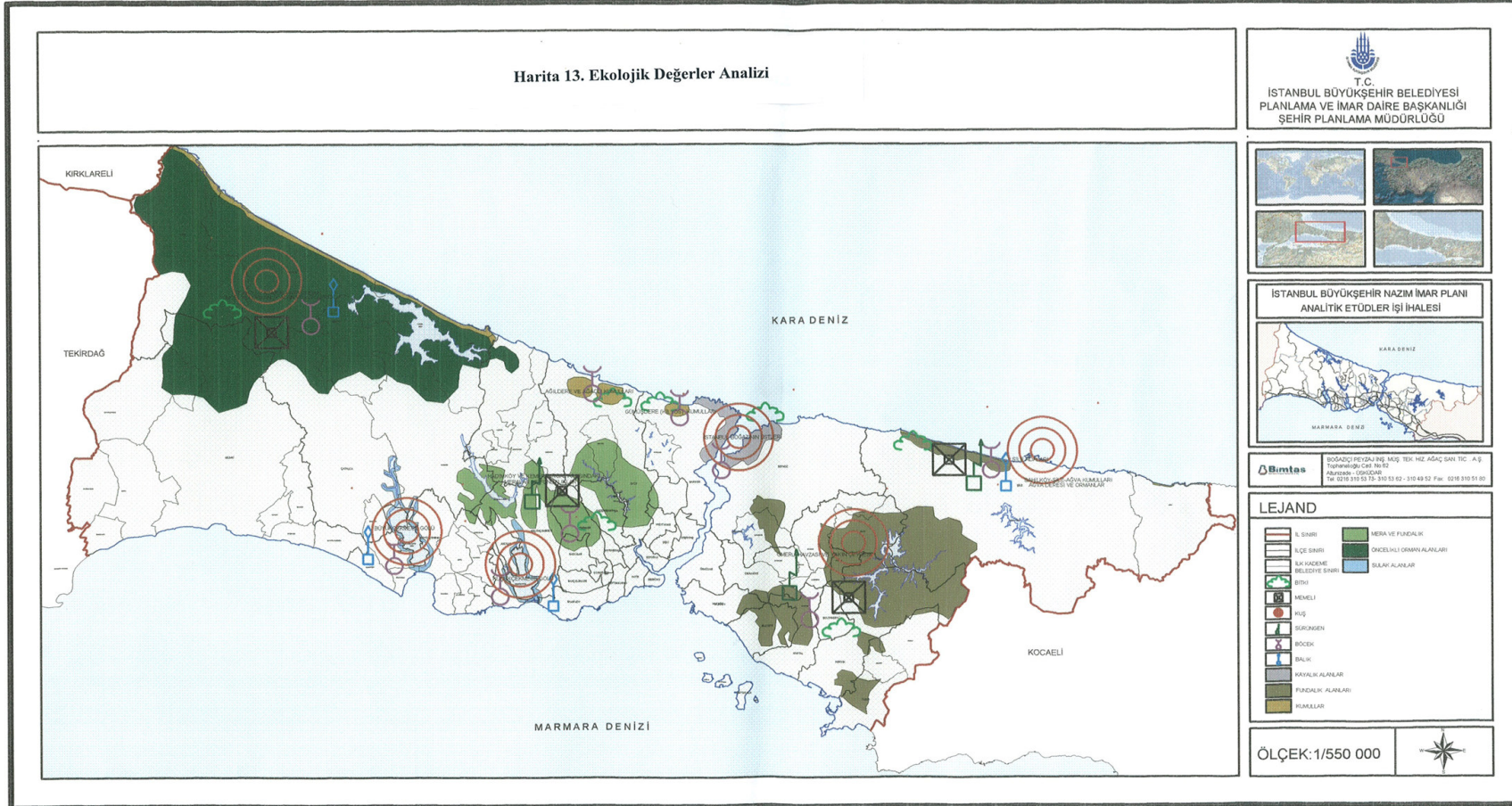
- Mera ve fundalıklar tarım arazisine dönüştürülmüştür.
- Tarım araçları ve yapay gübre kullanılması, türlerin doğal yaşam alanlarını parçalayarak zengin ve çeşitli popülasyonları birbirinden ayırarak ve tekrar bir araya gelip koloni oluşturma olasılığını zayıflatarak yok olmalarına neden olmaktadır.

6- İçme Suyu Kaynakları ve Geleneksel Arazi Kullanımının Yok Oluşu

- Rezervuar ve su risale hatları inşaatları, fundalıklara ve ormanlara büyük zarar vermektedir.

- Su rezervlerini besleyen sulak alanların yok edilmesi nedeniyle (Örneğin Ömerli, İğneada ve Karasu) kullanım suyunun sağlık ve niteliği tehlike altına girmektedir.
- Su toplama havzalarının koruma altına alınması (Örneğin Alibeyköy ve Ömerli Barajları) çevresindeki zengin doğal alanların korunmasına büyük katkıda bulunmaktadır.
- Kırsal alanlarda yüzlerce yıldır geleneksel yöntemler (baltalık orman kullanımı, odun kömürü üretimi, ağaç, budama, otlama vs.) kullanılmakta ve bu yöntemler alanların türler açısından zenginleşmesine, çeşitlilik kazanmasına ve görsel çekiciliği olan peyzajların oluşmasına neden olmaktadır.

Harita 13. Ekolojik Değerler Analizi

T.C.
İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
PLANLAMA VE İMAR DAİRE BAŞKANLIĞI
ŞEHİR PLANLAMA MÜDÜRLÜĞÜ

Bimtas BOĞAZCI PEYZAJ İNG. MÜŞ. TEK. HİZ. AŞAĞI SAN. TİC. A.Ş.
TÜRKİYE İZMİR ÇEVRE PEYZAJ
ARHİTETKİ - İNŞAATÇI
T.C. 0212 310 51 52 - 310 51 52 - 310 48 52 Faks: 0212 310 51 50

LEJAND

İL SINIRI	MERA VE FUNDAKLIK
İLÇE SINIRI	ÖZGELİK ORMAN ALANLARI
İLK KADEME BELEDİYE SINIRI	BALIK ALANLARI
BİTİ	
MEMELİ	
PUG	
SURKUNGEN	
BÖCEK	
BALIK	
KAYALIK ALANLARI	
FUNDAKLIK ALANLARI	
HUMKULLAR	

ÖLÇEK: 1/550 000

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu araştırmada yeşil kuşağın bir planlama aracı olduğu ortaya konularak, Londra Kenti Yeşil Kuşak uygulaması ile peyzaj planlama disiplininin açık alan planlama yaklaşımları incelenmiştir. Yeşil kuşak kavramı yüzyılımızın başından günümüze değin önemini korumuştur. Günümüzde yeşil kuşağın ele alınış biçimi ile ilkeleri ve rolü, peyzaj planlama ve peyzaj ekolojisi disiplinindeki gelişimler ışığında tartışılmaktadır. Bu tartışmalar içerisinde bir çerçeve oluşturma gereksinimiyle, çalışmada yeşil kuşağın çeşitli açılardan tanımı, amacı ve rolünü belirleme gerekliliği ortadadır.

Yeşil kuşağın ne olduğu, rolü ve amaçlarıyla ilgili olarak oluşturulan bu temel ilke doğrultusunda, ele alınan örneği bir kez daha değerlendirdiğimizde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Oldukça eski bir deney olan Londra yeşil kuşağının kentsel büyümenin kontrolünde kısmen başarılı olduğu bilinmektedir. Ancak, günümüzde Londra yeşil kuşak alanları üzerinde gelişim baskıları hala sürmektedir. Londra yeşil kuşağı, halkın yeşil kuşak alanlarına erişimin sağlanmasında, açık alanların ekolojik ve rekreatif niteliklerinin korunması, geliştirilmesi ve korunması konularında yetersiz kalmıştır. Bu sorunların çözümünde yeni bir açık alan strüktürü ile açık alanları koruma – geliştirme programları önerilmiştir. Açık alanlara ilişkin rekreasyon programları oluşturulmaktadır. Sorunların bu yönde saptanması ile önerilen çözümler, yeşil kuşakla ilgili oluşturduğumuz çerçeveye uyum sağlamaktadır.

Yeşil kuşak, kentleri çevreleyen açık alanların ekolojik, kültürel ve rekreatif niteliklerini değerlendiren, açık alanlarda hangi kullanımların nerede ve kimler için yer alacağını sorgulayan; uygulama ve yönetim biçimlerini kurgulayan bir açık alan planlama aracıdır.

Bu yaklaşım ile, yeşil kuşağa geleneksel yaklaşım arasında oldukça büyük farklılıklar söz konusudur. Geleneksel anlayışa göre yeşil kuşak, kentsel gelişimi durduran, denetleyen, yapılaşan alanlara karşı tampon görevini üstlenen iki komşu yerleşimi bir birinden ayıran, kentsel yenilenmeye yardımcı kenti çepeçevre sarmalayan sınırları politik koşullara göre çizilmiş bir kuşak olarak düşünülmüştür. Ancak günümüzde İstanbul kenti için önerilecek yeşil kuşağın sınırlarını politik etkenler değil, doğal sistemler-ekosistemler bütünlüğü belirlemelidir. İstanbul kentinin yeşil kuşak sınırlarını batıda Silivri ilçesinin geniş tarım alanları, kuzeyde kuzey ormanları ve Karadeniz, güneyde Marmara denizi oluşturmaktadır. Buna göre üç tarafı denizlerle çevrili İstanbul kentinin yeşil kuşak sınırlarının büyük bir çoğunluğunu denizler oluşturacaktır. Doğuda İzmit ile birleşmiş olan İstanbul'un sınırı yeşil alan ile ayrılmalıdır. İstanbul kentinde önerilen yeşil kuşak açık ve yeşil alan sistemi ile bütünleşerek kentsel alandan kırsal alana geçişi sağlayacak ve kentsel gelişim kararları doğrultusunda kentsel gelişimin yönlendirilmesine katkıda bulunacak şekilde ele alınmalıdır. Yeşil kuşak, ekolojik, kültürel ve rekreasyon olmak üzere çok işlevli ve kullanım biçimleri açısından çok çeşitli olmalıdır. Yeşil kuşağı oluşturan açık alan dizisinde, doğa koruma alanları, su yüzeyleri, tarım alanları, ağaçlandırma alanları, kültürel alanlar ve rekreasyon alanları yer almalıdır.

Bilindiği gibi İstanbul kentinde, 1980'li yılların başında Orman Bakanlığı tarafından başlatılan yeşil kuşak çalışmaları bu güne kadar erozyon kontrolü ve orman içi ağaçlandırma programı içerisinde yer almakta, ağaçlandırma veya erozyon kontrolü prensiplerine göre

yürütülmekte ve yeşil kuşak çalışması yapılacak sahalara ile ilgili projeler de bu esaslara göre düzenlenmekte idi.

Son yıllarda, ülkemizdeki hızlı şehirleşme sonucu, şehircilik anlayışında da önemli gelişmeler olmuştur. Özellikle büyük şehirlerimizde piknik ve dinlenme yerleri, yürüyüş yolları, rekreasyon alanları, zorunlu ihtiyaçlar arasında yer almaktadır. Bu ihtiyaçların ortaya çıkardığı kent ormanı kavramı şehir plancılığının önemli unsurlarından birisi haline gelmiştir. Günümüzde tehlikeli boyutlara varan hava kirliliği kent ormancılığının önemini daha da arttırmıştır.

Şehirleşme ve şehircilik anlayışındaki bütün bu değişim ve gelişmeler yeşil kuşak çalışmalarının mahiyetini ve amacını da değiştirmiştir. Bu gelişmeler karşısında sadece erozyon kontrolü veya orman kurmaya yönelik plantasyonların amaca uygun olmayacağı ve ihtiyaca cevap vermeyeceği açıktır. Ayrıca İstanbul kentinde bugüne kadar yapılan 38158,5 ha'lık alanda ağaçlandırma, 2102 ha'lık alanda erozyon kontrolü amaçlı olmak üzere toplam 40260 ha'lık alan ağaçlandırılmıştır.

İstanbul kentinde yeşil kuşak ağaçlandırma alanlarının yüksek eğimli, çok parçalı, kopuk kopuk olması ve kentsel yaşantıda algıya hiç girmemesi uygulamanın zayıf yönlerini de ortaya koymaktadır. Bunun nedeni arazi mülkiyetinden kaynaklanmaktadır. Uygulama hazine arazileri üzerinde gerçekleştirilmektedir. Hazine arazileri Maliye Bakanlığı'ndan Orman Bakanlığı'na "ağaçlandırma alanı" olarak devredilirken, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı ile görüşme yapılmakta ve genellikle konut için uygun olmayan alanlar ağaçlandırma alanı olarak seçilmektedir. Bu nedenle de İstanbul kentinde Yeşil kuşak ağaçlandırma çalışmalarının sonucu gerçekleştirilen uygulamaların bir kısmı alan olarak, bir kısmı ise bitkisel malzeme olarak yetersizdir ve hemen hepsi de rekreasyonel gereksinimleri karşılayacak donatılardan yoksundur.

Ağaçlandırma – erozyon kontrolü amacı ile yapılan yeşil kuşak ağaçlandırma çalışmaları İstanbul’un Gaziosmanpaşa, Sarıyer, Eyüp, Küçükçekmece, Çatalca, Kartal, Şile, Ümraniye, Beykoz ve Pendik ilçelerinde uygulanmıştır.

İstanbul kentinde devam etmekte olan yeşil kuşak ağaçlandırma çalışmalarını tehdit eden en önemli konular ise bilinçsiz kullanım, yangın ve gecekondudur. Çevre yolunun varlığı su havzalarının üzerinden ve ağaçlandırma sahalarının içerisinde geçerek kirlilik oluşturma yönünden de önemli bir tehdit unsurudur.

İstanbul halkının serbest zamanlarını değerlendirmeleri için gerekli yeşil alan düzenlemesi, kentin örgütlenmesi yönünden bugüne dek sürdürülen parça parça yaklaşımın ötesinde, bölgesel yaklaşımın tekniklerini de gerektirmektedir. Bu tür bir yaklaşımda bölgesel yeşil sistem, kentsel büyümeyi yönlendirebilir. Gerçekte, bölge içinde kentsel alanın makro biçimi, belirli gelişme aksları arasındaki doğal alanların korunması ile gerçekleşebilir. Gerçekten de bütün çevresel açık alanların elde tutulması olanaksız olduğuna göre bir yandan yerleşmeleri denetim altına alarak korumak, öte yandan öngörülen kentsel gelişme politikasını benimsemek gerekir.

İstanbul kenti yeşil kuşak sistemi için öneriler aşağıdaki şekilde sıralanabilir;

- “Yeşil kuşak” kavramı bir açık alan planlama aracı olarak tanıtılmalıdır. Bir planlama aracı olarak yeşil kuşağın kavramsal çerçevesi oluşturulmalıdır.
- Peyzaj Mimarlığı meslek disiplininin ülkemizde henüz çok genç olması dolayısıyla, peyzaj planlama konularında bilgili ve deneyimli peyzaj mimarı sayısı azdır ve yerel yönetimlere bağlı planlama birimlerinde etkin görevlerde değillerdir. Dolayısıyla karar süreçlerine katılamamaktadırlar. Eğitimin bu yönden güçlendirilmesi için, konunun tanıtılması ve kamuoyu oluşturulmasında eğitim kurumları ile meslek örgütlerine önemli görev düşmektedir.

- Yeşil kuşak, bir arazi kullanma politikası gerektirdiğinden sürekliliği açısından yasal yönden güvenceye alınmalıdır. Ülkemizde günümüzde önemli doğal varlıkların yada doğal alanların ayrı ayrı ele alınıp (su havzaları, sulak alanlar, orman ve yaban yaşama alanları v.b.) geliştirilmesi ve korunması için yasal destek mevcuttur. Ancak, mevcut yasal düzenlemelerde bu alanları bütünüyle değerlendiren, doğal sistem – ekosistem yaklaşımı eksiktir. Oluşturulacak yasal düzenlemelerde bu yaklaşımın benimsenmesi gereklidir. Ekolojik planlama çalışmalarının bu yönde sürdürülebilmesi için, ulusal düzeyde doğal kaynaklara ilişkin bilgisayar destekli programlar aracılığıyla veri tabanı oluşturulmalıdır.
- Yeşil kuşak çalışmaları planlama, uygulama ve yöntem çalışmalarının birlikteliği ile başarıya ulaşır. Yeşil kuşak alanlarının çoğu kez yerel yönetsel sınırları aşması; orman alanları, baraj rezervuarları gibi alanların çeşitli bakanlıklara bağlı kamu kuruluşlarının mülkiyeti altında olması, “doğal sit” ve “arkeolojik sit” ilan edilen alanların gelişim ve kontrolünden yine kamu kuruluşlarının sorumlu olması yeşil kuşak çalışmalarında yeni bir yapılanmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu yapılanmanın en önemli işlevi, kurumlar arasındaki koordinasyonu sağlamasıdır. Bu yapılanma içerisinde, yerel yönetimler ile merkezi hükümet arasında koordinasyonu sağlamak üzere çalışmaları yönlendiren, danışmanlık görevini sürdürebilen bir ara birim oluşturulmalıdır.

İstanbul kentinde 1. ve 2. sınıf tarım toprakları mutlak koruma altına alınmalı ve gerekli kredi, altyapı, ve eğitim desteği ile tarımsal üretim desteklenmeli ve özendirilmelidir. Ayrıca 3. ve 4. sınıf tarım topraklarında ise tarımsal rekreasyon ekinlikleri geliştirilebilir. Tarım etkinliklerinin, tarım aletlerinin, kümes hayvanlarının, ahır hayvanlarının tanıtılması, meyva ağaçlarından meyvaların toplanıp satılması, süt sağılması, köy yemeklerinin tanıtılması gibi

değişik temaların geliştirildiği, kredi girdileriyle uygulanabilir. Bu tip etkinlikler, bir yandan kentli nüfusun rekreasyon gereksiniminin çeşitlendirilmiş aktivitelerle karşılanmasının yanısıra istihdam olanağı da sağlayacaktır.

İstanbul'un Kuzeyinde yer alan doğal orman alanları, vadiler ve su yüzeylerinin yarattığı doğal yaşam ortamları rekreasyon potansiyeli yönünden oldukça zengindir. Mutlak koruma altına alınması gerekmektedir. Doğal ve kültürel özellikleri ile ön plana çıkan bu alanları yeşil yollar aracılığı ile ilişkilendirmek suretiyle ortaya çıkacak yeşil kuşak sunacağı farklı rekreasyon türleriyle değişik kültür ve ilgi gruplarının gereksinimlerini karşılayacaktır.

İstanbul kenti yeşil kuşak çalışmalarını incelediğimizde, ne kentsel açık ve yeşil alan sisteminin oluşturulması ne de yeşil kuşak uygulamalarına dönük bir kavramsal çerçevenin varmadığı ortaya çıkmaktadır. Böyle bir kavramsal çerçevenin olmayışı nedeniyle, planlama ve uygulama çalışmalarını yönlendirecek temel ilkeler ile buna dayalı çalışma programlarının da varlığı söz konusu olamamaktadır.

İstanbul kentinin bugüne değin geçirdiği planlama deneyimleri incelendiğinde, planların tümünde vadilerin ve su havzalarının yapılaşma baskısından korunması ilke olarak kabul edilmiştir. Ancak kent strüktürü içerisinde ve kentin çevresindeki açık alanların nasıl geliştirileceği ve korunacağına ilişkin bütüncül bir açık alan kullanım politikası geliştirilmemiştir. Dolayısıyla bir açık ve yeşil alan sistemi oluşturulamamıştır. Kentin bütününe ilişkin açık alanların doğal, rekreatif, görsel ve kültürel değerlerini ortaya çıkaran ve değerlendiren bir araştırma yürütülmemiştir. İmar yasasında kişi başına düşmesi gereken yeşil alan miktarı 10 m² olarak belirlenirken, kullanıcıların açık alanlara ne kadar uzaklıkta bulunduğu, bu alanlara nasıl uşağı, kullanıcı tercihleri ve kullanıcının sosyal – ekonomik özellikleri, gereksinimleri ve ilgi konularına ne kadar yanıt verdiği ise araştırılması gereken bir konudur.

Tezde yeşil kuşak kavramına ilişkin bir temel çerçeve oluşturulmuş ve İstanbul kenti için makro düzeyde yeşil kuşak sistemi için önerilerde bulunulmuştur. İstanbul kentinde yer alan doğal ve kültürel kaynaklar – tarım alanları, orman dokusu, su yüzeyleri, arkeolojik ve doğal sitler v.b. yeşil kuşak sistemi açısından potansiyel alanlar olarak kabul edilmiştir. Bu alanların birlikteliğiyle oluşacak açık alanlar dizisi temel olarak önerimizi oluşturmuştur. Öneri, basit düzeyde bir yorumdan ibarettir. Ekosistem yaklaşımının ortaya koyacağı yeşil kuşak planlama tekniklerinin, uygulama ve yönetim stratejilerinin geliştirilmesi daha sonraki araştırmaların çalışma konuları olarak önem kazanmaktadır.

KAYNAKLAR

- **Ahem, J:** *Greenways as a Planning Strategy*, Journal of Landscape and Urban Planning, vol. 33, s. 131-139, (1995).
- **Akpınar, İ. Y:** *1937 Henri Prost Planı*, İstanbul Dergisi, 4 sayı, (1993).
- **Aksoy, Y:** İstanbul Kenti Yeşil Alan Durumunun İrdelenmesi, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, (2001).
- **Aksoy, Y., Aygün, B., Çelik, A., Ören, L:** *T.C. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yerleşmeler ve Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü, Zeytinburnu Pilot Projesi,” Zeytinburnu İlçesi’nde Risk ve Afet Yönetimi Kapsamında Mevcut ve Öneri Yeşil Alanların Deprem Öncesi ve Sonrası Değerlendirilmesi Risk Yönetim Çerçevesinde Yeşil Koridor Dönüşüm Projesi – I. Aşama Raporu”*, İstanbul, (1993).
- **Alt Bölge Nazım Plan Raporu**, İstanbul, (1995).
- **Bahtiyar, S:** *İstanbul Topoğrafyası Üzerinde Görsel Bir İnceleme*, (1997).
- **Burat, S:** *Planlama Amacı Olarak Yeşil Kuşaklar ve Ankara’nın Yeşil Kuşağı*, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Şehir Bölge Planlama Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, (2000).
- **Byfield, A, Özhatay, N:** *İstanbul’un Yeşil Mirasının Korunması*, Doğayı Korumada Kentve Ekoloji Sempozyumu (28-29 Nisan 1998, İstanbul) Bildiri Kitabı, 68-79 sayfa, (1998).
- **Cansever, T:** *Ülke Ölçeğinde İstanbul’u Planlamak*, İstanbul Dergisi, 4 sayı, (1993).

- **Çelik, A:** *Ankara Kenti Yeşil Kuşak Çalışmalarının Dünü, Bugünü ve Yarını*, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, (1991).
- **Çulcuoğlu G:** *Ankara Kenti Yeşil Kuşak Çalışmalarının Yabancı Ülke Örnekleri Açısından İrdelenmesi ve Yeşil Kuşak Sistemi İçin Öneriler*, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, (1997).
- **Dr. Ing. Martin Wagner,** *İstanbul ve Havalisinin Planı*, (1936).
- **Duranay, N.G., Ersen – Ural, S:** *Cumhuriyetten Bu Yana İstanbul Planlaması*, Mimarlık Dergisi, 7:71-73, (1972).
- **Ekim, T., Koyuncu, M., Erik, S., İlarıslan, R:** *Türkiye'nin Tehlike Altındaki Nadir ve Endemik Bitki Türleri*, Türkiye Tabiatı Koruma Derneği Yayını No: 18, Ankara, (1989).
- **Elson, M:** *Green Belts*, William Heinemann Ltd., London, (1986).
- **Ergiz, S:** *Ankara Yeşil Kuşak Ağaçlandırmalarının Kritiği*, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, (1996).
- **Güngördü, M:** *Marmara Bölgesi'nin Bitki Coğrafyası*, İ.Ü. Yayın No:4176 Edebiyat Fak.Yay. No.: 3416, İstanbul, (1999).
- **Herington, J:** *Beyond Green Belts Managing Urban Growth in the 21st Century*, Jessica Kingsley Publishers Ltd. 118 Pentanville Road, London, (1990).
- **Heywood, N.H:** *Flowering Plants of The World*, Oxford University Press, London, (1978).
- **İstanbul Çevre Durum Raporu:** T.C. İstanbul Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, İstanbul, (2004).

- **İstanbul'un Arazi Varlığı Raporu:** Ankara Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, No: 34, (1987).
- **LPAC:** *Advice on Strategic Planning Guidance for London*, London Planning Advisory Committee, London, (1994).
- **Moltke, Von H:** *Boğaziçi Haritası (1836 - 1837)*, (1999).
- **Munton, R:** *London's Green Belt: Containment in Practice*, London, Allen and Unwin (1983).
- **Sears, R. M:** *The Evolution of Greenways as an Adaptive Urban Landscape Form*, Journal of Landscape and Urban Planning, vol. 33, s. 65 – 80, (1997).
- **Öztan, Y:** *Marmara Bölgesi Yeşil Örtüsünün Ağaç ve Çaluların Tesbiti ile Peyzaj Mimari Yönünden Kıymetlendirilmeleri*, T.C. Tarım Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü Yayınlarından, Sıra No:438, Seri No:24, İstanbul, (1966).
- **Prof. Dr. Henri Prost:** *İstanbul Hakkında Notlar*, (1937).
- **Tekeli, İ:** *1839 – 1980 Arasında İstanbul'un Planlama Deneyimleri İçerisinde Plan*, İstanbul Dergisi, 4: 26-37, İstanbul, (1993).
- **T.C. Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü Silvikültür Dairesi Başkanlığı:** *Orman Fonksiyonları, Fonksiyonel Alanların Belirlenmesinde Kullanılacak Kriterler ve Uygulanacak Silvikültür İlkeleri*, Ankara, (2002),
- **Thomas, D:** *London's Green Belt*, Reader in Geography University College London, London, (1970).

- **Yıldızci, A:** *İstanbul'da Kentsel Doku ile Yeşil Doku Arasındaki İlişkiler ve İstanbul Yeşil Alan Sistemi İçin Bir Öneri*, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Doktora Tezi, İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul, (1978).

ÖZGEÇMİŞ

1978 yılında Şumen-Bulgaristan şehrinde doğdu. Nikola Yonkuv Vaptsarov'da ilk okul dörde kadar okumuştur, 1989 yılında ailesi ile Türkiye'ye göç etmiş, İstanbul-Pendik ilçesinde Sürreyyapaşa İlköğretim okulundan mezun olmuştur. Ortaokulu Kılıçarslan İlköğretim okulunda, Lise eğitimini Pendik lisesinde tamamlamıştır. 1998 yılında girdiği Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Bartın Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı bölümünden 2002 yılında mezun olmuştur. Okul hayatı boyunca atletizm, voleybol, kürek ve alan tenisinde birincilikler ve dereceler elde etmiştir. 2002 – 2004 yılları arasında Büyük Çamlıca Peyzaj'da Peyzaj Mimarı olarak çalışmıştır. 2004 yılında İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yerleşmeler ve Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü, İstanbul Şehircilik Atölyesi yürütücülüğünde, Bimtaş yükleniciliğinde Zeytinburnu Pilot Projesi “Zeytinburnu İlçesi'nde Risk ve Afet Yönetimi Kapsamında Mevcut ve Öneri Yeşil Alanların Deprem Öncesi ve Sonrası Değerlendirilmesi Risk Yönetim Çerçevesinde Yeşil Koridor Dönüşüm Projesi”nde Bahçeşehir Üniversitesi proje ekibinde yer almıştır. Halen Bahçeşehir Üniversitesinde çalışmaktadır.